

Пред судом и законом, 1936.

Садржај

I О миту („Нашичка Афера”)

1. одбрана
2. ревизија

II О кривоклетству

1. одбрана
2. ревизија

III О фалсификату (Асикурациони Генерали)

1. оптужба

Вјло јављају грач. бомбаду
Брифингу, судији, за усвојену

Др ВОЈИСЛАВ М. ВУЈАНАЦ
АДВОКАТ

Уведено
1 јануара 1942 год.
Београд.

Вујанац
~~2977~~

ПРЕД СУДОМ И ЗАКОНОМ

(ПЛЕДИРАЊА О МИТУ, КРИВОКЛЕТСТВУ,
ФАЛСИФИКАТУ)

БЕОГРАД, 1936

МЕСТО УВОДА

Ови процеси, из којих смо по стенограмима овде издвојили само наша пледојеа, били су и прошли. На акта ће се лагано слагати прашина судског архива, а време и нови процеси ће их исто тако лагано натапати заборавом. Али у судским процесима струји живот. У великим судским процесима показује се донекле психологија народа. У њима се огледају људске душе велике и ситне, карактери чврсти, слаби и мрачни; темпераменти свакојаки; нагони, прохтеви, инстикти; частолубље, завист и mrжња; малодушност и повученост, начелност и неначелност; гнев, туга и страх; чедност и стидљивост; филантропија и себичност и све друго што човека чини добрым или злим.

Живо се још сећам кад сам као ђак VI р. II-те Београдске гимназије слушао у Саборној Цркви нашег великог првог беседника Д-р Николаја Велимировића, који тада рече једну, од прилике ову мисао:

„О, кад бих могао средином Кнез Михајлове улице поставити једно огледало у коме би се огледале људске душе!“

Па ето, судница је донекле једно такво огледало. Донекле зато што многи проживе живот гледајући у то огледало из прикрајка или иза каквог заклона, или не огледавши се никако. А ко би смео тврдити да су они, који прођу поред судског стола и јеванђеља, грешнији од многих који туда нису прошли?!

И како је тек тежак ту позив адвоката и судије! Тешко је бранити, још теже тужити, понајтеже судити. Треба бранити или тужити и судити човека, а човек је *необјашњив*. Зар се ту не могу починити и греси? Све што нам ту остаје за утеху — то је наша савест. Савест да смо поверене инте-

БЕОГРАД

За штампарију „ЗОРЯ“, Космајска ул. бр. 24 — Телефон 29-920
Богомир М. Јовановић, штампар, Кос. Венац 13.

1 9 3 6

Изб.оф.
35566

ресе заступали по своме честитом уверењу и да смо судили по савести.

Историја народа то је историја вечите борбе за опстанак и напредак. Историја суднице то је историја моралног живота једног народа у одређеним временским периодима.

Ако би ова два три наша значајнија пледојеа побудила код младих генерација правника мисао о тежини и узвишености судијског и адвокатског позива, о нужности да рад пружи пуно задовољење нашој савести, постигао би се циљ штампања ових студија.

О МИТУ

(„Нашичка афера“)

„НАШИЧКА АФЕРА“

По предлогу Београдске Задруге као повериоца, отворен је стечај над имовином велепоседника Д-р Светозара Гргина из Ораховице одлуком Окружног суда у Осјеку од 4 јануара 1932 године. Потом је против Д-р Гргина поведен и кривични поступак због кривичног дела банкротства у коме је, ради утврђивања имовине, предузето узапћење списа. Том приликом нашло се на индиције о кривичним делима неких других лица. Тако је настао један обиман кривични поступак због више кривичних дела против стотине лица и постао у јавности већ познати „Нашички процес“ односно тако звана „Нашичка афера“.

Оптужницама од 3-1-1934, 11 и 12 јула 1934 год. (Кзп. 81/32) државни тужилац је оптужио 107 лица, разних друштвених положаја, вера, старости, чиновника и нечиновника, но ниједно женско лице.

Оптужницију је поделио на 14 поглавља (званих „факата“), означивши сваки факат словом, те тако А, В, С... до Н. У тим „фактима“ поједина су лица оптужена за разна кривична дела као на пр. банкротство, фалсификат у службеној дужности, подмићивање, примање мита, но највећим делом се радило о активном и пасивном подмићењу т.ј. о делима корупције. Тако је процес Д-р Светозара Гргина постао „корупциона афера“ иако сам Гргин у њему није ни био оптужен нити суђен због корупције већ због банкротства.

Само суђење трајало је непрекидно од 9 маја до 9 новембра 1935 године (дакле тачно 6 месеци).

Суђењем је руководио претседник Окружног Суда у Осјеку г. Д-р Александар Поврзановић и судио са судијама г. г. Д-р Јосипом Зубером и Д-р Петром Ристићем као члановима већа, уз присуство г. Д-р Мартина Клунића као допунског судије и записничара г. Цветка Мецига, судског приправника.

Оптуђбу је заступао г. Д-р Бењамин Мауровић, заменик државног тужиоца а делом г. Д-р Јосип Перковић, заменик државног тужиоца.

Приватне тужиоце и оптуђенике заступало је и бранило око тридесет адвоката из Осјека, Загреба, Сремске Митровице, Земуна, Београда и других места.

До данас то је био, по времену трајања главног претреса, највећи процес у Југославији.

Пресуда је изречена 18 новембра 1935 године. Оглашено је кривим 48 лица, док су остали ослобођени од оптуђбе или је оптуђба одбијена.

Лица оглашена кривим осуђена су и то:

	казна	трајање	новчано	губитак част. права	губитак јав. служ.
1	лице робија	8 год.	250.000	губитак трајан	—
1	"	7 "	250.000	"	—
1	"	4 "	—	5 год.	губитак
1	"	4 "	250.000	5 "	губитак
1	"	3 "	—	3 "	губитак
1	"	3 "	—	5 "	губитак
1	"	2 " 6 мес.	250.000	5 "	губитак
1	"	2 "	100.000	3 "	губитак
1	"	2 "	—	3 "	—
1	"	1 " 8 мес.	100.000	2 "	—
1	"	1 " 6 мес.	100.000	3 "	—
1	"	1 " 4 мес.	100.000	2 "	—
1	"	1 " 4 мес.	—	2 "	—
1	"	1 "	—	3 "	губитак
1	" заточење	1 "	—	1 "	—
1	" строги затв.	1 " 6 мес.	—	2 "	—
1	" затвор	1 "	—	—	—
6	лица "	8 мес.	—	—	—
2	"	6 "	—	—	—
4	"	5 "	—	—	—
1	лице "	4 "	—	—	—
5	лица "	3 "	—	—	—
7	"	2 "	—	—	—
6	"	1 "	—	—	—

Укупно је dakле изречено у овом процесу:

Робије 52 године и 4 месеца;

Заточења 1 година;

Строгог затвора 1 година и 6 месеци;

Затвора 10 година и 11 месеци;

Новчане казне 1,375.000.— динара;

Трошкова око 230.000 динара.

У овом процесу ја сам бранио само једног окривљеника г. Ервина Ловрића, директора Нашичке експозитуре у Београду који је био оптуђен у три факта: С. Д. и К.

У факту С он је био оптуђен са још 6 оптуђеника (Сором, Шлезингером, Чучком, Дожудићем, Братанићем, Шпинцом) зато што су, по мишљењу оптуђнице, у току 1933 год., а у циљу да омету експропријацију великог шумског поседа, наговорили Др. Николу Никића и Василија Трбића да против те експропријације раде, исплативши им за то унапред извесну суму новаца (115.000.— Др. Никићу, 50—70.000.— Трбићу), те да су починили кривично дело из § 385 к. з. и чл. 1 и 5 закона о сузбијању злоупотреба у службеној дужности (саучесници у пасивном подмићењу).

У факту Д он је био оптуђен са Сором и Др. Братанићем да су у току 1933 и 1934 год. наговорили народне посланике Др. Николу Никића и Др. Драгољуба Јевремовића да раде на томе да се у пројекту закона о разрешењу породичних фидеикомиса промени одредба, да фидеикомисна имовина разрешена од фидеикомисне везе постаје сувласништво онога који се је на тај дан затекао као први чекалац, па да се уврсти да те одредбе вреде од дана кад закон добије обавезну снагу, давши им за то и то Др. Никићу неустановљену суму, а Др. Јевремовићу 100.000.— Дин. (иста квалификација као у С.).

У факту К оптуђено је више лица — међу њима и Ловрић — да су поклонима наводили разне државне службенике да почине разне радње закону противне или да не учине нешто што по закону треба учинити — dakле кривично дело из § 133 к. з. (активно подмићивање).

Судском пресудом Ловрић је ослобођен за дела означена у фактима С и К, док је за дело из факта D (фидеикомис) осуђен на једну годину заточења, Др. Јевремовић на 3 године робије, Сор поред других кривичних дела и за ово дело.

Наш пледоје садржи одбрану за сва три факта (С, Д и К).

Ревизију Касационом Суду изјавили смо због осуде у факту Д.

Док се у једном пледојеу пред судом дају аргументације које се заснивају на разуму, логици, правној науци и осећању, јер треба допринети да се створи извесно судијско уверење, дотле ревизија, којом се по закону не може побијати судијско уверење, мора бити заснована само на праву, тумачењу закона и хладном разуму. Ту осећање више нема улогу (сем у призиву). Ревизија је увек један чисто правнички акт који уз то мора да одговара и строгим законским формама и захтевима.

У овој нашој ревизији третирали смо са научне стране како прописе о миту (§§ 133, 385, 34 к. з.), тако и питање важења односно неважења закона о сузбијању корупције и тумачење тог закона, и питање одговорности односно неодговорности народних посланика, које смо у пледојеу изоставили због договора са другим браницима који су онда узели на себе да то питање третирају. Сад, кад се има да уложи ревизија т.ј. један посебан правни акт, морали смо у њој и то питање третирати ради потпуности одбране пред Касационим судом, па се зато и указује потребним овде штампати поред пледојеа и ревизију, јер они, у своме скупу, чине одбрану.

1.

ОДБРАНА

Господине претседниче и господо судије,

Неизмерни су Ваши напори у овоме процесу и стрпљење Ваше! Ми осећамо велику жртву коју Ви приносите нашој правди. Није ово процес као увек. То је процес у коме се мозак слама, а живци кидају! Ту се седи! То је процес какав свет не памти. То је процес у коме се боре савести.

Није ово процес да се пресуде Јанко и Марко, него да се каже шта је правда у Југославији. Провиђење је Вас изабрало да кажете ту правду. И Ви ћете изрећи правду и само правду. Изрећи ћете само правду зато, јер су иза Вас легиони мртвих а пред Вами нараштаји. Ви нећете судити криво, јер је можда некад Вама под туђином криво суђено.

Правда је, господо, највиши људски закон. Може се понекад, али врло тешко, живети и без слободе, може и без братства, може и без једнакости, али не може без правде.

Дело које се овде гради бележиће историја. Бележиће га без србије, без страсти и гнева. Та историја, коју ће можда читати Ваша деца, то ће господо судије бити Ваша најлепша, највећа и можда једина награда.

Дошао сам и ја овде да Вам пружим грађу јер тако закон хоће. Ако је што трошно — одбаците, што је добро — узидате.

Прелазећи одмах и непосредно на поједина факта у којима је оптужен мој брањеник, изјављујем пре свега, да се ја нећу бавити ни питањем одговорности народних посланика ни нарочитим тумачењем § 385 и § 34 кривичног закона из ових разлога:

Прво, господин државни тужилац и моји претходници то су опширно, научно, значачки тумачили, дајући за та пи-

тања изванредне студије које служе на част како оптужби тако и бранилачком реду и како то доликује да се изложи баш пред овим судом, тако да Ви имате цео материјал за стицање правилног мишљења, па ја у тим питањима усвајам тезу одбране и то: да народни посланици не могу бити подведени под § 14 к. з. и да не може бити речи о саучешћу у делу из §-а 385 к. з. већ о деликту из §-а 133 к. з. и то само начелно.

Други разлог: Ако суд и прихвати неодговорност народних посланика, мени није довољно да Ловрић само по том основу буде ослобођен, већ ја хоћу да покушам изложити и суду и тужиоцу чињенице које говоре у прилог његове невиности.

Зато основу мога разлагања чини говор разума разуму и људског срца људском срцу, јер су разум и људско срце, по моме схватању, јачи од свих писаних закона. Разум је за мене највећи аукторитет. Што нам он буде рекао овде, то ће бити право и правично.

Ловрић је оптужен у 3 факта: С-аграр, D-фидеикомис и K-општа корупција.

Ја ћу осмотрити најпре факат:

C

Шта се овде тужи оптужницом?

Тужи се да је Ловрић у години 1933, да би омео будућу експропријацију шумских поседа, са осталима наговарао Д-р Никића и Трбића да раде против експропријације и да је за тај рад дао 115.000 Дин. Д-р. Никићу а 50 до 75.000 Дин. Василију Трбићу, дакле да их је умишљено навео коришћу и потстрекоа да почине незакониту радњу, те да је тиме почињио дело из §-а 385 к. з. и то као саучесник из §-а 34 к. з., а све то у вези са законом о сузбијању злоупотреба у службеној дужности.

Да бисмо могли да објаснимо положај Ловрића у целокупном овом факту нужно је — јер ћу се на те датуме после враћати — да ипак један брз и кратак поглед бацим на прошлост и то како на онај неутужени период тако и на овај утужени.

Ви сте видели у току извиђаја да су се овде оцртала два периода, први период до 1933 године т. зв. неутужени период и други период који настаје и дешава се у 1933 години, то јест утужени период.

Оба су та периода важна због Д-р. Николе Никића, док је само други период, утужени, важан због Василија Трбића.

У првом периоду објашњавано је да су постојале претходне одредбе за припрему аграрне реформе од 25. фебруара 1919 године; објашњаван је § 17 тих одредаба, који је изрицао начело да ће већи шумски комплекс прећи у својину ради земљорадника, како би они добили право искоришћавања попаше, огрева и грађе.

После тих претходних одредаба донет је Видовдански Устав од 1921 године који је у своме §-у 41 истакао слично начело, али уз правичну накнаду.

После Видовданског Устава закон није донет, него су ово питање регулисавали министри својим наредбама, па су тим наредбама почели и одузимати још од 1920 године од великих поседа шумске комплексе. Тако сте видели да је од Турн-Таксиса било одузето око 14.000 јутара, од Гиција у Чабру 7.000 јутара и још од других.

Тада се господо ствара „Њива”, једна аграрна организација поседника Дравске и Савске бановине.

После извесног времена та организација „Њива” цепа се и група Савске бановине почиње да ради са Д-р. Никићем у правцу да се скине забрана отуђења и оптерећења. Ту су: Нашичка, Крнидија, Гутман—Подравина, Славекс, Пејачевић и Драшковић.

Онда се доноси — и то је четврти моменат у том неутуженом периоду — закон од 19. јуна 1931, те ова Савска „Њива” успева, јер § 44 одлучује експропријацију шума у срезовима: Сушак, Врбовско, Делнице, у Дравској бановини ако ове шуме прелазе 1.000 хектара, а у осталим крајевима ослобођење од забране отуђења и оптерећења, али се то имало спроводити једним врло тешким поступком. За то се још исте године 5. децембра 1931 доноси новела, која тај поступак брише и у погледу експропријације ову експропријацију протеже на све крајеве где су шуме до самога села.

То је преглед тога првог неутуженог дела.

Други период настаје у 1933 години када министар г. Деметровић подноси Народној скупштини свој пројекат у правцу да се укине новела од 5. децембра 1931 и да се експроприше од великих посједа 25% преко 1.000 јутара на целој територији аграрне реформе.

Он је поднео такав пројекат 4. фебруара 1933 године. Молим Вас господо судије да на ове датуме скренете пажњу.

16. фебруара 1933 године Народна скупштина бира одбор од 21 лица. 20. фебруара исте године одбор прихвата први део тога пројекта у коме се налази и § 7 о експроприацији. 24. фебруара наступа Трбићев амандман. 24. јуна пројекат постаје законом тј. проглашава се експропријација од 25%.

О свему овоме било је доказа како у наводима оптужнице тако и у осталим поднесеним документима.

У овоме другом периоду који сам ја по датумима изнео важна су 4 момента. Први је момент Трбићев амандман од 24. II. 1933. Други је момент мартовска конференција у Београду. Трећи је момент провизионо писмо од 23. марта 1933. и четврти је момент случај Лауре Счуканец 14. јуна 1933 године.

То су четири битна момента у овоме другом утуженом периоду.

Морам да нагласим одмах да се у првоме моменту у остала три момента Ловрић није учествовао.

Ако расмотримо штампану оптужницу у факту С морамо констатовати да се из ње види и инкриминише да су оптужени наговорили и навели народне посланике Никића и Трбића да раде противу експропријације, те је 24. фебруара 1933 године прихваћен амандман Трбићев и да су за тај рад исплатили Никићу 115.000 Дин. а Трбићу 50—75.000 Дин. Тврди се дакле у оптужници да су у питању Никић и Трбић и да су у питању ове две суме, а највише се полагало на Трбићев амандман. Диспозитив оптужбе лежао је дакле на онеме првоме моменту другога утуженог периода — на Трбићевом амандману. У погледу на Ловрића, као што сте видели и као што ћу доцније детаљније доказати, везиван је само тај први момент, Трбићев амандман, а остало није.

Шта даље бива?

У току свога доказивања и разлагања г. државни тужилац исправља овај свој диспозитив да су оптужени Др. Никић исплатили Дин. 115.000 па каже „напосле провизионим писмом од 23-III-1933 обећали исплатити суму од 200.000 дин. у колико буде прихваћен амандман како је горе наведен, односно 400.000 Дин. ако се предлог скине с дневног реда”.

Оптужба је на претресу исправљена у два правца. Прво испуштен је Трбић јер се о његових 50—75.000 Дин. говорило у трећем одељку старог диспозитива, а тај је одељак замењен овим новим у коме се Трбић више не спомиње. Тешките је бачено сада на онај трећи моменат, на провизионо писмо од 23-III-1933 године и тврди се да је тим провизионим писмом обећан хонорар Др. Никићу од 200, односно 400 хиљада динара, као главни хонорар за главну ствар.

Шта се још дешава?

26-IX-1935. пре подне г. државни тужилац даје ову изјаву: „Не изгледа дакле да се опт. Никић није залагао за интересе великих шумских поседа, те не изгледа и да су при томе за њега били одлучни чисто политички моменти, јер оно провизионо писмо од 23-III-1933, за које оптужба тврди да је било дано Никићу — доказује да су ти политички моменти нестали и да је Никић даље радио према интенцијама великог шумског посједа”.

Овде се обелоданило интимно мишљење оптужбе у факту С у погледу трећег момента тј. да су дотле Др. Никића руководили политички моменти, а одатле новчани.

С обзиром на све то, а нарочито на чињеницу да је Ловрић везиван за Трбићев амандман, а Трбић испуштен из оптужбе и да се оптужба јако померила унапред, мора се, у колико се тиче Ловрића, поставити питање, зашто се и даље остаје при оптужби противу њега? Зашто када у погледу Ловрића не постоји никакав непосредни доказ ни за онај први момент, за Трбићев амандман? Зашто кад је Трбић испуштен, када су претпоставке првог момента нестале, зашто када видимо да код оптужбе недостаје чврста вера да је Ловрић крив?

Одговор на ово питање не лежи у праву нити у правној формулацији. Тај одговор лежи у психи.

Да тај одговор дам ја се нећу позвати на правне аукторитетете него на Емила Фагеа, једног од највећих светских

Пред судом и законом

психолога и социолога, једног од најизображенјијих људи прве четврти овог века, социјалног научника и критичара, најавторитативнијег тумача односа човека према друштву, према породици, према отаџбини, према дужности, према вери и према професији. У једном његовом дубоко научном делу »De la profession« он на једном mestу каже: „Професија понајчешће апсорбује човека, прогута га деспотски. Она ствара један посебан морал код човека. Судија као човек је врло добар, врло благ, врло хуман и пре верује у добро него у зло. Али на столици државног тужиоца и за зеленим столом увек верује да је у присуству каквог криминала и нагиње несвесно да декларише криминал. То је функција (ле метиер), која из њега говори... Највећи јурис конзулти француске и најнаученији међу њима били су такви. Професија не улази у карактер, али даје човеку навике, манире, ствара његов став.“

Тако каже Емил Фаге.

И сада ја одговарам на постављено питање:

Оптужба стоји и држи се још према Ловрићу за то што је у борби, која се водила између професионалног човека и човека, професионалаца претегао. Државни тужилац осјечког окружног суда на овом процесу победио је добро-ћудног господина Бењамина Мауровића!

Господо судије, не заборавите ову констатацију, ни сам ја то измислио. Не заборавите Емила Фагеа.

— :: —

Сада бих имао да пређем на утврђивање алибија опт. Ловрића.

Претседник: Претрес ћемо прекинути а наставићемо га после подне у 3 сата.

Претрес је прекинут у 12 сати.

ПО ПОДНЕ

Почетак у 3 сата.

Претседник: Наставља се претрес. Реч има г. Др. Вујанац.

Др. Вујанац: Господо судије, ја сам* пре подне давао свој преглед оних периода и специјално оних датума из другог утуженог периода 1933 г., да би помоћу тих датума могао утврдити Ловрићев алиби у том делу утуженог периода. То сам све учинио ради лакшег следовања.

Допустите ми да Вас подсетим, да је Ловрић од 8 до 12 фебруара 1933 г. био на раду у Карловцу. Зато постоји писмени доказ благајне фолије бр. 14. Сутра дан 13 или 14 фебруара Ловрић је оболео од грипе и вратио се из Карловца у Београд, па је лежао болестан све до 18-II т.ј. до оне суботе. И за то постоје неоспорни докази.

Први доказ то је исказ г. Братанића, који је стигао у Београд 16-II и затекао — како он на претресу каже — Ловрића болесног.

Други доказ то је исказ сведока Миланића, који је на претресу сведочио, да је Ловрић био на Семерингу и да два месеца није био у својој канцеларији на раду, да је боловао од грипе, да је био одсутан из канцеларије од 8 до 12-II-1933 и кад се је вратио 13-II из Карловца да је тада оболео. Он је посведочио још једну важну околност, да кадгод Ловрић није потписивао благајну, да онда Ловрић није био у Београду.

Трећи доказ је исказ г. Гргина, јер је г. Гргин био у Београду нарочито у време од 15 до 25-II и он је изјавио да зна да је Ловрић у то време боловао.

Четврти доказ је исказ сведока Стјанића који је потврдио да је Ловрић у фебруару 1933 био много болестан од грипе и да је по том отпутовао у Аустрију.

Према томе Ловрић је на раду у суботу 18-II до 1¹/₂ сат; 19-II је недеља кад се не долази у град и у уред и не ради. 20 и 21-II он је у Београду али није у својој канцеларији на раду. Те чињенице је Ловрић сам признавао. 22-II он је добио рецидиву грипе те лежи болестан све до 4 или 5 марта. Допустите да Вас подсетим да у то време пада Трбижев амандман од 24-II-1933. И за то има доказа.

Први доказ то је исказ г. Шлезингера и г. Братанића који су изјавили на претресу, да су га гонили из канцеларије кући пошто је, веле, он био у грозници.

Пошто се ја више пута у току овога плеоајеа позивам и на исказе окривљеника, мораћу ево једну малу заграду

овде да отворим.* Она се односи на сведочење оптужених и на важност тих сведочења. § 161 кп. каже да се као сведоци испитују сва она лица за која је вероватно да штогод знају о важним околностима. У § 168 истог поступка говори се о лицима која не могу бити сведоци. То су на пр. верски представници, брачници, душевно болесни и т.сл. У § 169 говори се о лицима која не морају сведочити, а у § 178 кп. о лицима која се неће само заклети на свој исказ, па се ту у т. 1 каже, да лица која су сумњива да су учествовала у кривичном делу неће се заклети на свој исказ.

Према томе суокривљени нису баш прави сведоци и зато што нису прави сведоци неће се заклети, али суокривљени нису искључени да у кривичном поступку ипак буду сведоци. Ако они сведоче околности које се тичу једног другог суокривљеника, овде Ловрића, и то околности које са њиховим делом немају везе, које њима неће бити од користи нити од штете и кад они то говоре пред судом, онда се њихови искази могу узети у призрење, нарочито ако се они подкрепљују и каквим другим објективним околностима.

Ово је баш тај случај где Др. Братанић, Шлезингер и Сор сведоче оне околности које се тичу само Ловрића, а са њиховим делом специјално немају везе или готово никакве везе, а то подкрепљују и саме објективне околности, па их зато и ја узимам као аргумент и држим да те доказе неће ни суд из ових законских и логичних разлога одбацити.

Други доказ да је Ловрић после 22 оболео од грипе јесте поред исказа Шлезингера и Братанића писмени доказ а то је књига благајне коју он не потписује од 20-II па све до 16-IV-1933 год., а обавезан је да ту књигу благајне потписује. То је суд утврдио на самом претресу непосредним увиђајем.

Трећи је доказ сведоцба Др. Нешића који није у свему баш прецизан и потпуни, јер је ту сведоцбу Др. Нешић давао после доста дуго времена, али ипак у том правцу да утврђује оваково стање Ловрићево.

Четврти доказ и за овај период јесте исказ сведока Миланића и Стјанића које сам малочас споменуо.

7-III Ловрић одлази у Загреб и тамо остаје до 12-III-1933 год. Доказ за то је потврда хотела Еспланад да је из Загреба отпутовао 12 марта. Уосталом то време од 7 до 12 марта уопште није релевантно.

12 марта он одлази у Аустрију и тамо остаје све до 11 априла. Доказ је за то потврда са Семеринга.

12 априла стиже Ловрић са Семеринга у Загреб. 15 или 16 априла ступа на рад у Београду и ради до 6 јуна. 6 јуна одлази са комисијом у шуме по Хрватској и Славонији и тамо остаје до 15 јуна. За то је доказ благајна фолио 26, јер он ту обрачунава те све путне трошкове. О том постоје и оригинални рачуни о његовом путу где су наведена сва места кроз која је прошао.

Е па пошто је Лаура Шчуканец стигла 14 јуна 1933, а Ловрић је тада од 6 до 15 јуна по шумама у Хрватској и Славонији, и пошто је провизионо писмо од 23 марта и мартовска конференција у марту, а Ловрић је од 6 марта до 12 априла на Семерингу, то Ловрић нема никакве везе са мартовском конференцијом, са провизионим писмом, са случајем Лауре Шчуканец, те нема никакве везе са три речена момента у оптужном периоду од 1933 г. и тај је материјал ван испитивања.

Период његове болести од 13 или 14 фебруара па до 4 или 5 марта, у који пада Трбићев амандман, то је једини период за испитивање уколико се и тај односи на целокупно то време, наиме на 18 и 19 и 20 фебруар. И ми ћemo се тим периодом доцније и бавити а оном првом утуженом периоду вратићemo се уколико је потребно за објашњење. Ипак ми допустите један корак назад баш у тај неутужени период.

Ја сам поменуо јутрос да је постојала једна врло велика организација — „Њива“. То је била организација велепоседника. Њу су чинила предузећа: Подравина, Гутман, Крндија, Нашичка, Пејачевић, Славекс, Драшковић. То је утврђено. То је једна организација необичне моћи по капиталу нашем и страном. Ако би се тај капитал посмотрио могло би се рећи да је то један колос. Не само што је то била моћна организација по капиталу него је била моћна и по људима који су се налазили у тој организацији као и по њеним заштитницима. То је била организација створена у једном одређеном циљу заштите велепоседничких интереса. То је организација створена још давно, још 1920 године, створена најпре у Словенији и Савској бановини, потом је остала само у Савској бановини. То је организација која је у првом периоду издејствовала ону новелу од 5 децембра 1931 год.

То је организација која је, према исказу Шлезингера, у заштити својих интереса ишла врло далеко, високо, ишла чак до двора. Она је ангажовала Др. Никића још крајем 1930 и 1931 године као свог заступника, адвоката за брисање клаузуле а за једну своту од око 900.000 Дин. То је утврдио Шлезингер јер је 12-I-1932 године он правио онај обрачун од 720.000 дин. То је утврдио Сор, јер је исказао ово: „У години 1931 како то тачно произлази из мого листа од 2. јула 1931, ја сам лично преузео гаранцију да ће Др. Никић добити своту која је са њим утаначена. Ја сам 2. јула 1931 писао Шлезингеру“, — па онда Сор чита то писмо на немачком језику, једно писмо у коме се каже: „ја двојим да ће њега платити“.

„Са Др. Никићем, вели, ми смо радили још 1931 г. Ја сам преузео одговорност према Др. Никићу да ће ове четири твртке исплатити њему своте које су се обавезале“. На питање г. Претседника одговара да су то твртке Гутман, Подравина, Крндија и Нашичка. На питање г. претседника одговара да је то износило укупно око 900.000 Дин.

Сам г. Др. Никић признаје да је био адвокат ове организације.

Године 1933, господо, небо се наоблачило. Указала се опасност од једне можда неправедне експропријације, јер је Видовдански Устав указао на могућност експропријације, али уз правичну накнаду. Сада се међутим указала опасност да се експроприше читава једна четвртина, 25%. И велепосед је на окупу! 11. фебруара 1933 год. велепоседници се састају у Загребу. Не заборавите, господо судије, да је тада Ловрић био у Карловцу.

Шлезингер каже: „Ту смо одлучили да идемо у Београд. Створили смо фонд за пропаганду у јавности од по 5 Дин. по јутру, свега од 520.000 Дин. Још у Загребу Братанић и Дожудић правили су меморандум са трговачким и индустриским корпорацијама и са тим су дошли у Београд. Меморандум су потписале коморе из Загреба и остale индустриске корпорације из Загреба и Београда као и претставници шумских производа из Загреба“. У Београду су ишли до Деметровића и поднели Ауеру онај Краљевићев амандман. Интересује се и сам гроф Драшковић, који је тада био на путу за Монте-Карло и који је због тога ишао до нај-

вишег места. Братанић утврђује то исто стање и још да је 20-II-1933 год. — а од тада Ловрић не потписује благајну јер је болестан — дошла једна група аристократа у Београд, међу њима Вучетић, Пејачевић, барон Адамовић, Кукуљевић и други и да су тражили чак и аудијенцију у двору.

Е па, господо, Ви видите ову силу и снагу капитала. Ви видите њихов огромни интерес у питању. Ви видите њихов рад и њихов будан став увек. Ви видите њихове интервенције које иду до врхова за заштиту њихових легитимних интереса. Ви видите њихову огромну борбу. Господо, то је цин! То је више него цин, то је колос! А тамо, у Београду, у једној експозитури од 2—3 собе, један чиновник Нашичке, који је у грозници од грипа, који служи господара за плату, сијан по положају у друштву, Ервин Ловрић. Оптужница каже: Он је тај који је подмитио Никића, досадањег сталног адвоката велепоседа, он је тај који је био у стању да мићењем једног человека спасе овога цина!

Изнад свих закона је господо један, највећи и најјачи. То је закон здравог разума и логике.

После свега овога, после свих ових спроведених извиђаја и главног претреса истиче се јасно да тај закон ступа пред Вас и да Вас он својом гвозденом логиком сада пита:

Зар ће велепосед, сијан и моћан, свој огромни интерес положити у руке слабог чиновника Ловрића?

Зар ће он од Ловрићевог незаконитог рада очекивати спас?

Зар тај велепосед није могао очекивати од свог адвоката, кога је раније богато наградио, мало пажње него да га мити?

И зар нико не беше ближи Никићу да га мити, ако је то требало, него да га мити Ловрић?

Ја закључујем да овде разум има право.

Овде хоћу да докажем још једну другу тезу, да је акција велепоседа, Сора, искључивала Ловрићеву акцију у начелу.

У име Нашичке, како то вели Др. Братанић, саставио је Др. Братанић 12-II-1933 г. меморандуме са Дожудићем и бис делегат за Београд. Водитељ те делегације био је Роберт Виљем, дакле било је у питању друго лице. Налоге које је Сор хтео да даје, дао је Братанићу. Сор је био за експропри-

ацију од 10—12% и у том смислу дао је своје налоге Братанићу. За то је доказ записник одборске седнице, где је Деметровић изјавио у одбору да велепосед тражи мање него што хоће Трбић. Сам Сор врло лепо тумачи ову ствар и каже: „Када сам то хтео да постигнем код Деметровића, немогуће је да ја сад узмем Никића или Трбића, јер не бих могао извести компромис за 10—12% који ми је више одговарао. Све то тим пре, што су Никић и Трбић лични непријатељи Деметровића. Нарочито је нелогично да шаљем Братанића са оваквим налогом у Београд, а да сад ангажујем другог да ради баш противно томе мом налогу.”

Мора се овде имати на уму: да је Братанић добио такав налог 12. фебруара 1933. год., да је допутовао у Београд 16-ог ујутру; да се по поднетом Деметровићевом закону тек 16-ог бирао одбор, а није се раније могло знати ни да ће одбор бити изабран ни ко ће у њему да буде; да је прва одборска седница била тек 20-II-1933. г., да је од 12—19-ог Ловрић био болестан од грипе, а 22-ог добио рецидиву, а 20-ог престао потписивати благајну.

Дакле период од 12-II-1933. г. па до 20-II-1933. г. јесте период рада на компромису, на изравњању. То је период када се још не зна ни када ће бити изабран одбор, ни ко ће бити у њему члан. Ту се објективно није знало, ако се је и хтело кога подметити, у шта ја сумњам, ко би уопште дошао у обзир. Идеја компромиса и идеја подмићења искључују се, јер тек ако компромис не би успео на време, могло би се објективно доћи на идеју закулисног рада.

Тиме ја утврђујем да је акција Сорова ишла у једном правцу и да из тога разлога, што је његова акција тако била управљена, није могуће да Ловрићева нека акција, ако је ње у опште било, буде управљена у неком сасвим супротном правцу.

Трећа је хипотеза да Ловрић конкретно није могао спровести никакву акцију. Од 16. фебруара када је изабран одбор, па до Трбићевог амандмана је 7—8 дана. За време ових 8 дана Ловрић је ван постеље три и по дана, између грипе и рецидиве. Господо, временски и физички није могуће спровести ма какву акцију. Није то могуће најзад и по односу личности у питању. Др. Никић по своме положају, и као политички човек и као бивши члан Владе у два маха,

који је управљао овом земљом је по мени, несумњиво, човек који не би своју савест изложио на пазар. Још је мање вероватно да би у такву трговину ушао са Ловрићем, подређеним чиновником, са којим није био у ближем пријатељству. Његово је пријатељство са Сором било јаче него са Ловрићем.

Сам Трбић је један од најчеститијих и врло храбрих људи, велики патријота који је за време рата чинио јуначке подвиге за ову земљу. Он је за то лично из руку Краљевих примио одликовање. Не би Трбић продао свој образ за новац. То више не верује ни оптужба, јер је из диспозитива избацила оних 75.000 Дин. које је била ставила Василију Трбићу на терет.

Са Трбићем се Ловрић уопште није познавао. О томе Трбићевом ставу познат је исказ сведока Милоја Сокића јер је он казао да је ово чуо: „Огрешио бих се о савест када не бих казао оно што знам. Једном приликом сам присуствовао у ходнику скупштине и Трбић је рекао: „„Нико нека ме не меша у ту аферу. Али ако је ко казао да је ко примао паре у моје име, њему ћу куршум у чело””.

Сам Трбић је овде испитан као сведок и то по пристанку оптужбе као заједнички сведок. Он је изјавио да он познаје само Др. Никића и Др. Јевремовића, али да ни са ким од оптужених није стајао у вези, ни директно ни индиректно и да их лично не познаје. Вели да се говорило у култарима да има неко да добије новаца, па каже: „Ја сам у кругу мојих пријатеља рекао, нека неко јави да не дају новац, јер је овде ствар принципијелна, јер нећу да радим један посао за који би се рекло да је субвенциониран. Неко је то јавио. То је било много доцније од мог амандмана. Нико се није на мене обраћао у погледу амандмана и у вези са обим законом.”

О самом постанку његовог амандмана он је дао једно прецизно, јасно и верно тумачење. Он каже да је пројекат добио онога часа када су се састали да о њему решавају, да је тада, тога момента прочитao тај § 7. „Код § 7 видех да се ради о отимању туђе својине. У овој земљи се штити својина. Помислих да се ради о одузимању црквене шуме. Речено је до 25% а ту је могућа самовоља. Не знам шта се крије иза тога. Тражих да се § 7 одложи да видим код претседника Владе шта се крије иза тога § 7, ко ће овде бити

оштећен. Већина је одлучила да се не одлаже. Да се добије времена за испитивање, грађени су амандmani, јер се најпре о њима мора расправљати. Дати су мени и по њима ја направих један, који за мене није значио ништа, већ средство да оспорим гласање. Тако је постао тај мој амандман.

Ја уопште не знам да у Београду постоји Нашичка.”

Ето, тако је сведочио Василије Трбић као сведок, који не познаје Ервина Ловрића, а за кога се у оптужници тврди да га је Ловрић подмитио!!

Ловрић уопште није имао никакву улогу у овом аграру. И то потврђује и сам Сор својим исказом јер вели: „Ловрићу у стварима аграра никаквих налога нисам дао, јер Ловрић није био упућен у ту ствар. Кад бих хтео помоћу Ловрића то радити, не бих послао Братанића, али ја сам послао Братанића, јер сам њему могао пуно лакше дати налоге, што ће он извршити.“

Ловрићев претпостављени, Ловрићев директор каже пред судом да Ловрић у питању аграра није уопште био упућен и да Ловрић није био тај, коме је ма какав налог у погледу тога аграра био даван!

Из тога изводим закључак, да не само начелно, него и конкретно, обзиром на његову личност и на ове налоге, Ловрић није могао спровести никакву акцију.

Има доказа, да Др. Никић није ангажован у фебруару 1933 године. Шлезингер вели, да су се 23 марта састали у Београду он, Чучка, Братанић, Дожудић и Шпиц; да им је он саопштио своје оптимистичко гледање, које је потицало од оптимистичког гледања меродавних кругова, а да је Братанић био песимист; да му је Шпиц предложио, да се Никић узме за адвоката. Они су се око тога нећкали. Најзад је остало на њему да он ангажира Никића. Вели, да је он позвао Никића у један и по сат телефоном, али га је тада Никић грубо на телефону одбио.

Господо, да је Сор ангажовао Никића у фебруару месецу за аграр, како би онда ови сад у марту, Братанић и Шлезингер, дошли на ту идеју да га они ангажују; а кад су они дошли на ту идеју у марту месецу, јасно је, да га Сор, односно Ловрић, није ангажовао у фебруару месецу. Два пута нико не би ангажовао једно исто лице за једну исту ствар!

Целокупно настојање оптужбе на главном претресу ишло је затим, да се утврди, да је провизионо писмо од 23 марта било за Др. Никића, да га је чак он диктирао и у њему неке речи исправљао. Ово њено настојање потпуно поништава оптужбу против Ловрића, да је он Никића ангажовао средином фебруара.

Зато држим да моменат ангажовања то је моменат напуштања и подстрекавања. И кад то није онај моменат који је оптужба изнела, онда је логично било да се оптужба према Ловрићу у овом факту повуче!

До сада смо ми осмотрели немогућност Ловрићеве акције, како у начелу, тако и конкретно, и сад би остало да видимо још и оно критично време од два до три дана.

Шта се ту инкриминише Ловрићу и какав је ту стваран материјал против њега, јер је то једини материјал, који би могао бити узет у претресање?

Овде се инкриминишу Ловрићу четири ствари:

- 1.) Информације Никићеве Ловрићу;
- 2.) новац од 115.000 Дин., који је дат Никићу;
- 3.) дискретно књижење тога новца; и
- 4.) јака веза.

Извешено је као једна од тих индиција ово информирање Никићево Нашичкој преко Ловрића, управо да је Др. Никић обавештавао Сора о раду одбора и то преко Ловрића.

Ово не би било исправно из ових разлога:

Прва седница одбора била је 20 фебруара 1933 године.

Друга седница одбора била је 24 фебруара 1933 године.

Показао сам и доказао, да је Ловрић био на раду од 18 па до 20. Доказано је, да је Др. Никић први пут присуствовао седници тек 24-II 1933 год. Према томе Др. Никић није присуствовао седницама, Ловрића није било ту у то време и Др. Никић није могао о раду одборске седнице извештавати Ловрића. Осим тога, да би он Сор извештавао преко Ловрића потребно би било и да је сам Сор био у Београду или земљи. Међутим Сор је 19-II отпутовао у иностранство, у Пешту, и тамо је остао све до 24-II-1933 године. За то постоји писмени доказ који је он поднео, јер је поднео потврду о томе.

Говорећи у истрази о извештајима Никићевим Ловрић није мислио на ово обавештење из другог оптужног периода, него је мислио на она обавештења из оног првог неутуженог периода.

Тврдило се као друга индиција, да је Др. Никић примио 115.000 Дин. за тај утужени аграр. Др. Никић је добио у 1931 години око 140.000 Дин. У 1932 години добио је 425.000 Дин. у 1933 години 35.473 Дин. и то 30.000 Дин. 14-II-1933 на име Подравине и 5.473 Дин. 21-II-1933 год. као свој адвокатски хонорар. У 1934 год. примио је свега 46.238 Дин., и то 31.238 Дин. на име Батињола и 15.000 Дин. 25. јуна 1934 год. на име Крндије.

Оптужба је тврдила да је Др. Никић добио током 1933 године око 115.000 Дин. Међутим он је дакле у 1933 години добио 35.473 Дин. а у 1934 години 46.238, укупно за обе године 81.711 Динара!

Све те издатке објаснио је тачку по тачку, фолио за фолиом, Ловрић књигом благајне која ничим није овде пред судом била доведена у сумњу. То је било једно јавно и отворено књижење које нико није могао оборити. Суд је брижљиво и врло педантно гледао ставку по ставку тога књижења, проверавао све те датуме и све те цифре; све то сравњивао и сравнио.

Објашњење је тражено само у 1933 години за 30.000 Дин. датих у име Подравине и у 1934 години за 15.000 Дин. датих у име Крндије.

Тврђња одбране је у томе, да суме из 1933 и 1934 године нису суме дате Др. Никићу за овај аграр, већ да је то остатак неплаћеног старог хонорара и посао Батињола.

И ја ћу покушати овде да извесним писменим доказима и другим изјавама докажем да су те суме заиста даване за стари аграр, а не за нови аграр.

Поводом суме од 30.000 Дин. из 1933 год. Шлезингер је изјавио, да у време обрачуна, који је он правио 12-I-1932 године нису платили Др. Никићу Гутман и Драшковић јер код њих није било проведено брисање клаузуле. Он каже: „Знам да је Гутман остао дужан јер сам баш ја телефонирао у фебруару 1933 године Гутману, да задњу рату не исплати, јер ми је неко рекао да Никић ради против нас, па сам се наљутио и зато тако телефонирао. Та је рата била око 30.000 Динара.“

Сор је takoђе изјавио, да Гутман није са горњег разлога исплатио, да то није кривња Никићева што клаузула није била скинута, већ Гутманова, јер је нису благовремено тра-

жили. Па каже: „Сада Др. Никић није дао нама мира па смо ми нашли један излаз тако, да смо ми дали Никићу једну наплату за његове заслуге у ствари Петроварадинске имовне општине и то тако, да смо ми, Нашичка дали 30.000 Дин. на терет Подравине а Гутман на терет Подравине 3.000 Шилинга, што је у оно доба износило по прилици 30.000 Дин., јер је један Шилинг био око 9. Дин. 50 пара.“

Сор даље то образлаже овако:

„Ми смо рекли, или ћемо једанпут направити овај посао са Петроварадинском или ће се пре или касније дигнути клаузула и код Гутманових. Ако буде дигнута клаузула код Гутманових, онда то морају браћа Гутман и платити, а ако буде ефектуиран посао са Петроварадинском онда ћемо моћи ту своту одбити од заслуге Др. Никићу. То јасно произлази из мого писма од 12-II-1933 године, где ја Шлезингеру дајем налог. Лист истога садржаја пише Подравина са потписом Ерне Гутманом и Шлезингера Нашичкој да се исплати 30.000 Дин. и 3.000 Шилинга у ствари Петроварадинске. Дакле то је био разлог, зашто смо ми исплатили ових 30.000 дин. Али да ових 30.000 Дин. нема ништа заједничког са аграром то се најбоље види из овога: да је то било за аграр, онда бих ја о томе нешто рекао Братанићу. Онда то не би ишло на наш терет, него на терет заједнице.“

Овде дакле не само да имамо изјаву Шлезингерову и изјаву Сора у погледу на ту суму од 30.000 Дин. из 1933 године, него нам Сор пружа и писмене доказе о пореклу ове суме од 30.000 Дин., и то доказе који датирају још од 12-II-1933 године, као и један логички доказ: да је то било за аграр, да би то ишло на терет заједнице!

12. фебруара је исплата наређена у Загребу; 17-II је суза исплаћена у Београду. 12-II није још ни постојао скупштински одбор за аграр, нити се знало, ко ће у томе одбору бити, а 17-II није још ни постојао Трбићев амандман!

За ових 30.000 Дин. поднео је и сам Др. Никић Вами писмо од 10. октобра 1932 године XXI—564 које је он писао Гутману и којим је тражио да му исплате ово његово потраживање и вели, да му је ту исплату баш Сор издејствовао.

Као четврти доказ постоји исплатница и дојавница које су писане 12-II-1933 године. Ловрић је поднео и свој дојавник од 4. маја 1933 године, који садржи обрачун за целу 1933 годину.

7 октобра 1933 године (XVI-29) Ловрић пише Сору да Др. Никић дугује 30.878 Дин.! Да је дакле Др. Никић имао добити у 1933 години за аграр 100.000 Дин., он не би у октобру дуговао тих 30.878 Дин., него би му се то обрачунало!

Господин државни тужилац на овом претресу изјавио је ово:

„Из писма од 5 октобра 1933 — (сад ја сам рекао седми, један је датум погрешан, вероватно је 7 октобра 1933) — које оптужени Ловрић пише Сору, види се, да оптужени Др. Никић 7 октобра 1933 дугује Нашичкој, а опет види се и из тога писма, да се каже, да нека се тај износ обрачуна: значи опет, да је Сор имао са оптуженим Никићем неко друго утвачење за које опет Ловрић не зна.“

Али у сваком случају стоји ова тврђња Ловрићева да је у то време, кад се тврди, да је Др. Никић примио 100.000 Дин. за аграр, да је Др. Никић дуговао 30.878 Дин., и то признаје и сама оптужба.

Што се тиче суме од 15.000.— Дин. која је исплаћена Др. Никићу 25. јуна 1934 године, та је сума дата Др. Никићу тачно 14 месеци после амандмана. Ова сума није ни у каквој вези са овим аграрним законом. Ову суму исплатио је Сор Др. Никићу у Београду, како он сам на претресу изјављује.

Немајући у истрази пред собом књиге да ову суму обrazloži, na pitanje istražnog судије Ловрић ову суму није објаснио, али је објаснио Сор да је дато за заступање Крндије у министарству аграра. Он је навео да је 25-VI-1934 год. дао налог у Београду цедуљом, на којој је написао: „на терет Крндије за заступање у министарству аграрне реформе“, а да је Ловрић то књижио „за Крндију.“ Дакле не стоји пад оптужбе на стр. 63, да је Др. Никић баш пред само гласање примио тих 15.000.— Дин.

Стављена је на терет као сумњива Ловрићу једна сума од 67.000.— Дин., па је оптужба на истој страни тврдила да је ову суму издао Ловрић у сврху да се донесе аграрни закон. Међутим Братанић је овде пред судом признао да је то његов а не Ловрићев издатак. Он је објаснио свој конто сепарато и означио је тачно где је шта од те суме он издао и означио је да је зато оставио бонове у благајни које је Ловрић нашао по повратку из Семеринга.

Ово је стање утврдио и сам г. претседник на претресу на 40 фолију и то као исправно.

Уколико се тиче укупног издатка у 275.236, оптужба је тврдила да су велепоседници толико издали за акцију против аграрног закона у 1933 години, међутим овај обрачун је документовао Братанић оригиналним писмом, које се налази у актима и рекао да је на Подравину ишло 74.782, на Нашичку 118.654 и на Гутмана 81.600 Дин. Али је он објаснио и доказао да су то трошкови Братанићеви у фебруару и јуну око 27.000, Бауеру 6.100, Соров трошак 4.000, Роров трошак 5.800, некаква шумска мапа 7.400 итд. Он је дао потпуну аргументацију за целу ову суму. У тој суми нема ни једног издатка ни за Др. Никића ни за Трибића.

Што се тиче онога bona од 520.000 Дин., тај бон садржи све Ловрићеве издатке у 1933 години. То је бон Ц-VI бр. 11.

Ловрић је узимао новац из касе, а остављао забелешке све на једном листу, бону, у каси. Онда би два до три пута годишње ишао у Загреб и то правдао код Сора. У томе бону није ништа и никада издато Др. Никићу. У том бону су кратице које је Ловрић сваку посебно објаснио. Неке су везане за саму ствар а неке за имена, али у погледу на тај бон у току претреса није остало никакве сумње.

Никић уопште није ни био књижен на тај бон, него редовно кроз касу, благајну. Издаци на њега нису уопште били дискретни, а најважније је да су сви такви издаци прошли редовно кроз касу и књиге благајне.

Ја нећу да говорим о томе, да је бон уобичајен у трговини и банкама ради чувања пословних веза од трећих лица и чиновника. Ловрић је имао једну обичну експозитуру, он није био ни протоколисан, он је у ствари био само једна комерцијална експозитура и ништа друго. Код њега је било важно само пословање а не књиговодство, јер је књиговодство вођено у Загребу.

Да је Др. Никић заиста редовно књижен кроз касу доказују не само књиге него су то потврдила и два сведока нудећи заклетву и то Миланић и Стajiћ.

Стajiћ је сведочио да су сви издаци ишли на бон, да су се све исплате Др. Никићу вршиле потпуно јавно и да Др. Никићу апсолутно ништа није исплаћивано у дискретном смислу, а Миланић, који је био благајник и књиговођа сведочио је да је Др. Никићу сам лично исплаћивао, да то није

био никада дискретан издатак, да је имао код Ловрића зато белеге и да је све то редовно књижено. Он тврди да је свуда записивано име Никићево готово истога дана када су исплате вршене.

Суду је овај бон био потпуно јасан, јер је био доволјно објашњен. Суду није било јасно оно друго књижење суме од 30.000 и 15.000 Дин., јер те суме нису књижене чисто као адвокатски хонорар него под „Крндија“ или другим називом.

То сам извео из речи г. претседника, упућених Никићу, јер је рекао: „Сметња је што је речено да тај хонорар није књижен правилно као адвокатски хонорар, него под другим насловима „пер генерални директор“ и под „Крндија“ и томе слично.“

Зато сам ја и изнео све оне разлоге, доказе и исказе сведока код ових сума од 30.000 и 15.000 Дин. да не би остало ни мало сумње у погледу на те цифре и ако Ловрић нема везе са том сумом од 30.000 Дин., јер је та суза исплаћена 12 и 17-II-1933 када он није ни пословао већ боловао и ту је суму књижио сам Златко Миланић. Али Ловрић нема везе ни са сумом од 15.000 Дин. јер је ту суму издао Сор по своме исказу и признању пред судом.

Сам Др. Никић, преслушан овде пред судом, изјављује, а то је цитирао и државни тужилац у своме пледојеу, да му је Ловрић исплаћивао веће или мање своте или увек по наређењу Сора. То је изјавио на стр. 4 стеч. бележака између 9.30 и 10 сати.

Ви видите да је целокупно новчано пословање са Др. Никићем овако као што сам га представио и документовао. Ви сте видели трошкове заједнице и видели сте из ових сума да Др. Никић за нови утужени аграр из 1933 године није добио ни паре.

Ловрић није никада ни говорио да је Никић добио какве суме за тај утужени аграр него је говорио у истрази да је добијао у „погледу аграра“ или је тада мислио на суме које је добијао раније као адвокат велепоседа, а да је то тачно служе сви писмени докази којима се утврђује кад су те суме издате и каква је кореспонденција у своје време вођена.

У овом периоду од 2 и по дана поред ових сума, издатих Др. Никићу, поменута је још једна индиција

против Ловрића, она о „јакој вези“. У истрази је пала реч о томе да је Ловрић имао неку своју јаку везу, која је била у стању да учини, да § 7 испадне и тобоже њој је обећано 50.000 Дин., а исплаћено је 25.000 Дин. У истрази Ловрић је изјавио да се те ствари, разговора о јакој вези са Шлезингером и Братанићем не сећа добро, али допушта да је то поменуо, а на претресу вели да се је тиме пред њима само хвалисао.

Шлезингер о томе каже, да је 18-ог, у суботу, дошао у Београд са Братанићем у канцеларију Нашичке, да су ту из новина видeli да је 16-ог изабран одбор, да је том приликом бележио имена чланова одбора и да је тада Ловрић споменио „јаку везу“.

На питање г. претседника „Је ли Вам Ловрић рекао каквим ће сртствима моћи та јака веза изходити да се елиминира § 7, јер је ту скупштински одбор, пројекат, ствар иде пред одбор па пред пленум, процедура је дуга и гломазна“, — Шлезингер је одговорио ово:

„Ловрић је хтео да се прави важан мало да има веза. Ја сам одмах рекао Братанићу да је то немогућа ствар, да један човек буде тако јак, да може казати целом парламенту да то испадне. Када сам дошао кући чуо сам да је 10 парagraфа примљено без дебате и рекох Братанићу: „Видите да је то ништа, причање без темеља“. Ја сам му рекао: „То је луфт. Да је Ловрић то платио морао би неког теретити, а није никог теретио“.

Тако је говорио Шлезингер.

Братанић каже да Ловрић није говорио о јакој вези, него о „јаком човеку“ и потврђује да му је Шлезингер рекао: „Слушајте, ја мислим да је тај човек Ловрићев једна мистификација“.

Даље Братанић говори овако: „Шлезингер је рекао да Ловрић мистифицира. Ловрић је данас устао из кревета, након што је одлежао један дан. Ловрић нема појма о целом том аграрном закону. Не зна садржај, не зна нашу интервенцију, нема појма. Откуда и како је дошао наједанпут у том кратком времену до те везе и да та веза може нешто учинити.“

Г. претседник вели: „То је Шлезингер тако говорио“

Пред Судом и Законом

Др. Братанић вели: „Да, истог дана увече још ми је Шлезингер рекао ово: Кад сам био пре подне у уреду Нашичке, пре него што сте Ви дошли, чуо сам да је благајник рекао, да у благајни нема новаца. Међутим Ловрић тврди, да је исплатио 25.000 Дин. Сасвим је сигурно да Ловрић криво говори, јер он тај новац није имао одакле платити“

Г. претседник вели: „Тако Вам је Шлезингер говорио још тога дана.“

А на то Братанић одговара: „Тако ми је говорио и тако сам известио Сора након повратка.“

Ви, господо судије, овде сада видите:

1.) да су Шлезингер и Братанић једина лица пред којима је Ловрић поменуо јаку везу или јаког человека;

2.) да су то два лица која су дошла у Београд као делегати због аграра;

3.) да они, у чије је руке стављено питање аграра са законске стране, са Ловрићем о аграру не расправљају већ га упознају са циљем свога доласка;

4.) да они сами изјаву Ловрићеву сматрају као „луфт“, као „мистификацију“ којом је Ловрић хтео „да се прави вазан“, као једну немогућу ствар да § 7 испадне по раду и делу једног человека.

Ја стога не видим онај критеријум по коме би ми овде могли то схватити друкчије него како су они то схватили, као неку озбиљну ствар.

Ви ћете можда рећи: па то је њихово субјективно гледиште које може бити и погрешно.

То би могло изгледати када не би стајали и извесни објективни разлози, али стоје објективни разлози у истоме правцу.

Наиме Сор вели да о томе он ништа не зна. Како је могуће да се онда Ловрић ангажује без знања и одобрења Соровог?

Друго, зна се и утврђено је да је велепосед имао пропагандни фонд и да су тим фондом, за ту сврху намењеним, располагала друга лица. Искључено је да је Ловрић имао ма какве везе са тим фондом. А кад је фонд био заједнички, зашто би онда Нашичка посебно нешто још давала?

Трећа објективна околност била би у томе: да је Ловрић ма шта дао, па ма и ван тога фонда, то би се морало

књижити ма где и морало би се књижити као заједнички издатак. То вели и Шлезингер да би морало тако бити.

Четврта околност, господо судије, била би ова. Како је могуће примити то, да је Ловрић могао дати 25.000 Дин. кад у каси тога дана није било толико новаца. Свакако се не може претпоставити да је Ловрић што дао из свога цепа за ствар коју не познаје, која њега лично не интересује и у знаку је питања да ли би му се то накнадило и ко би био дужан да му то накнади?!

Даља објективна околност је у овоме: када је Ловрић дошао на дужност 18-ог фебруара и тада сазнао од Шлезингера и Братанића да постоји нови пројекат о аграру, кад је брже он могао сазнати и одредбе тога пројекта, и § 7 и смишљао целе те ствари и кад је брже могао створити ту јаку везу?! Да човек оде на пијацу да купи једну обичну ствар треба му два до три сата, а овде се хоће да је Ловрић за исто то време купио неког моћног човека, толико моћног да је у стању да спасе цео велепосед, и све то за 25.000 Динара!

Најфрапантнији доказ, господо судије, о непостојању те тобожње јаке везе је чињеница: да је 20 фебруара — дакле прексутра дан — изгласан § 7!

Мене изненађује да г. државни тужилац пред том чињеницом није стао. Јер ако је тај § 7 изгласан после два дана, онда се мора питати каква би то била моћна и јака веза Ловрићева кад је § 7 прошао?!

Све је то дакле било једно непромишљено Ловрићево хвалисање у жељи да се пред људима из Загреба претстави као неки њихов утицајан човек! Он је то можда казао ради своје позиције, ради свога бољег положаја у његовом предузећу.

Ето, господо, какво је то фактично стање по тој јакој вези.

Али појимо сада и од оне друге могућности: да је Ловрић заиста имао неку везу — у шта ја апсолутно не верујем — па се запитајмо: уколико би то било релевантно за решење овог кривичног спора?

Да би навод о јакој вези био релевантан нужно је да та „јака веза“ буде једно од оних лица означених у диспозитиву оптужнице као лице пасивно подмићено. Нужно је да то буде Др. Никић или Трбић, односно само Др. Никић.

Ако то није Др. Никић — онда то отпада, онда је то овде ирелевантна ствар, јер се овде Ловрић тужи да је подмитио Др. Никића.

Непотребно је да се даље упуштам у ма какво разлагање у погледу Др. Никића, јер сам ја до сада очигледно доказао да та јака веза Ловрићева никако не може бити Др. Никић. То не тврди ни државни тужилац. Државни тужилац је упућивао на то да би та јака веза могао бити само Трбић и изјавио је на гл. претресу ово: „Ја се нећу упуштати у питање оне јаке везе, јер се не ради сада о питању кривице других лица осим оних који су на оптуженичкој клупи.”

Да ли је релевантно ако је та јака веза Трбић?

Није из ових разлога:

1) Господин претседник је на претресу 29 маја о. г. изјавио да се по петом предлогу Др. Душана Поповића, да се расправљање гледе Трбића изостави, одлучује: „да није пред њим оптужба противу Трбића, па се његов случај неће ни претресати”.

Трбић dakле није оптужен као подмићени, а без подмићеног чиновника нема подмићења!

За Трбића је и апелациони суд 29-I-1935 г. обуставио истрагу јер га није сматрао државним службеником и то је рес јудиката и правомоћно.

2) државни тужилац је промењеним диспозитивом оптужнице испустио Трбића и не говори да му је дат новац, а без новца нема мита.

Онога тренутка кад је он избацио Трбића из оптужнице, тога је тренутка морао избацити и навод о јакој вези јер је ову везивао за Трбића. То је државни тужилац морао учинити ако хоће да буде логичан и правичан.

Осим тога доказано је овде држање Трбићево у аграру, доказано је да га Ловрић није ни познавао те је тиме несумњиво доказано да Трбић није та јака веза.

Мислим да сам тиме јасно доказао и довољно расветио и ту једну једину индицију из истраге о јакој вези која је постојала противу Ловрића.

Овим досадашњим излагањем фактичног стања, чињеница, ја сам, пружајући Вам исказе суокривљеника, исказе сведока из одбране и оптужбе истовремено, доказе писмене — писма, меморије, трговачке књиге, уверења, и позивајући

се на законе здравог разума и логике као највише законе, јер из њих резултирају сви писани закони, показао и држим доказао следеће:

1) Да је оптужница државног тужиоца после њене измене на претресу, према Ловрићу изгубила свој *raison d'être*, свој разлог постојања.

2) Приказао сам Вам четири битна момента у факту С и доказао да Ловрића нема ни у једном од тих момената.

3) Видели сте да се он у овом огромном и за посед капиталном питању види свега у времену од два до три дана и то пре оних битних момената.

4) Приказао сам Вам стање велепоседа, његов интерес и напор и његову моћну организацију и незнатност Ловрићеве личности.

5) Утврдио сам немогућност Ловрићеве акције у начелу јер је Сорова акција ишла другоме циљу — компромису.

6) Утврдио сам и конкретну немогућност Ловрићеве акције према Др. Никићу и Трбићу и непостојање Ловрићеве улоге у аграру.

7) Показао сам максимум доказа којима располажемо: да Др. Никић није ангажован у фебруару 1933 и дао сам потпуно објашњење свих издатака Др. Никићу, издатака велепоседа уопште и начина провођења техничких издатака.

8) Доказао сам непостојање тобожње јаке везе уопште, напосе у односу на Др. Никића и Трбића и правну ирелевантност ове једине сумње.

9) Јасно сте могли видети да је Ловрић био неупућен у ствар новог аграра, неупућен у мотиве чињених исплате, да су се аграром интересовала друга значајнија лица.

Верујем да и Ви сами имате осећање да Ловрић овде није имао никаква интереса нити таког интереса који би га могао покренути на кривично дело.

Сад ми јеш допустите, господо судије, да цео тај материјал овако рекапитулиран врло брзо ставим под правну лупу, да и са те стране будемо начисто о Ловрићевој невиности у овоме факту С.

Од неколико основних начела кривичног судског поступка, господо судије, врховно је начело материјалне истине. Ради те истине и постоји цели кривични поступак. Циљ поступка је изналажење праве истине и изрицање правичне пресуде.

До те и такве истине није се долазило на несумњив начин у старом инквизиционом поступку.

Да би се то постигло, наш кривични судски поступак је усвојио оптужно начело по коме је окривљени на главном претресу равноправна странка.

По томе начелу главни претрес је рочиште где се расправљају два равноправна парничара. По томе начелу сваки се грађанин Југославије сматра за исправна и невина човека све док тужилац његову неисправност не докаже. Полази се с правом од тога да је друштво морално а да је грешка — изузетак, па се има доказати изузетак.

То је уосталом суду довољно познато да бих се тиме јајош бавио.

Али ми дозволите да цитирам мага парничара државног тужиоца. Он је 3 јула 1935 године изјавио ово: „Врховно начело нашег казненог поступника јесте начело материјалне истине и то начело материјалне истине је изричito истакнуто у установи §-а 3 нашег крив. поступника. Под начелом материјалне истине разумевамо јасно ону истину, која ће се испољити, која се испољује и на који начин долази суд до извесних чињеница имајући пред очима извесне премисе. Та материјална истина није она математска, аподиктичка истина, већ је то *највећи степен извесности* до којег судија односно суд може да дође имајући пред собом становите чињенице..... Али стоји и истина је, да је у првоме реду тужилац дужан да доказује чињенице, које говоре против окривљеника, док је у другом реду окривљеник опет дужан, односно пристоји му право да доказује чињенице које говоре њему у корист”.

Дакле господин државни тужилац јасно нам каже да је потребан *највећи степен извесности* ради доказа кривице једног окривљеника.

Нама овде треба извесност. А да ли Вам је господо судије пружио државни тужилац доказе који би давали извесност за ову битну чињеницу? За коју је чињеницу овде потребна правна извесност? За једну једину чињеницу потребна је извесност а то је да је баш Ловрић навео Др. Никића на противзакониту радњу, мићењем, односно да се без Ловрића Др. Никић не би решио да учини кривично дело и да је то навођење Ловрићево мотив такве одлуке Никићеве.

Питам ја да ли је мој противник државни тужилац пружио такав доказ који би давао извесност за ту битну чињеницу? — Није пружио.

Да ли је пружио доказе за *вероватноћу*? Није пружио.

Зар није онда и оно мало сумње за Вас нестало баш и у погледу оне последње индиције која се односи на ону тобожњу јаку везу?

Зар Вам ја нисам сабрао чињенице и поднео једну масу доказа и ако то није била наша дужност?

Господо судије, све доказе који су се показали на овоме претресу, који су се могли сабрати као докази било писмени било као искази сведока, ја сам Вам поднео. Ја друге доказе немам, а Ви судите!

Факат D

Прелазим на факт D. Овде оптужница тужи да су Сор и остали током 1933 до 19 јуна 1934 наговорили Др. Никића и Др. Јевремовића, да као народни посланици раде на томе да се изменi одредба о разрешењу фидеикомисне везе т.ј. да имовина разрешена од фидеикомисне везе прелази на првог чекаоца на дан ступања на снагу закона, а не на дан *Видовданског Устава*; да су им дали и то Др. Никићу неустановљену суму а Др. Јевремовићу 100.000 Дин. што је противно народним и државним интересима т.ј. да су тиме починили дело из §-а 385 к. з. и то као подстрекачи.

Као доказ оптужнице износи у главном: 1) неколико писама од којих је једно из 1933 а пет из 1934 године; 2) исказе окривљених у истрази; 3) исказе Старића и Миланића; 4) признанице Никодијевића и обрачун са Јевремовићем.

Допустите да у најкраћим потезима изнесем преглед тока закона и то само по датумима. Указ о подношењу закона јест од 10-III-1933 г. зашто је доказ спроводни акт Министарства правде. Предлог је поднет, тврди се, онда без законске основе 20-III-1933. После тога настаје један вакум од годину дана. Тек 4-IV-1934 бира се одбор, али Др. Јевремовић није био члан тога одбора. Закон је изгласан у Народној Скупштини 19 јуна 1934 а обнародован 10 јула 1934.

Треба имати у виду да је код гласања у начелу било 197 према 5, да Др. Никић није био присутан томе гласању, а да је Др. Јевремовић гласао за Владин пројекат, дакле исто онако као и Влада. Код гласања у појединостима било је 186 према 1. Тај једини био је посланик Алојз Павличек. Др Никић није ни тада био присутан, а Др. Јевремовић је и тада гласао за Владин предлог. Није било никаквих амандмана. За све то доказ су стенографске белешке Народне Скупштине.

Др. Никић тврдио је пред овим судом неколико чињеница. Прво да је Министар поднео 20-III-1933 предлог али без законске основе; 2) да је поднео предлог са ретроактивном снагом за 13 година уназад; да се то сматрало као једна немогућа ствар која ником није ишла у главу; да се то сматрало као уникум у законодавству и да се свет питао шта се иза тога крије; 3) тврдио је Др. Никић најзад да је та законска основа остала у нечијој фијоци.

Др. Јевремовић тврдио је пред судом: 1) да су два београдска адвоката из једне те исте канцеларије радила сваки за по једну противну тезу и да та канцеларија у сваком случају има да добије неку новчану награду; 2) да су та два адвоката била у ближем пријатељству са подносиоцем предлога; 3) да се о томе води посебан процес код Варошког суда у Београду; 4) да он већ осам година не говори са г. Божом Максимовићем и да је у овај процес увучен и најзад 5) да је оригинални пројект нестао из Министарства правде а да су у њему вршене промене рукописно.

Те чињенице нам потврђују, да је овде била извесна велика мистерија, да је новчани интерес на другом крају Југославије, да је тамо било извесних неправилности, да заиста „има нешто што се иза брда ваља”.

Ја хоћу на то да скренем пажњу суда, јер је то важан момент за општу слику овог питања D. Овде пред судом налазе се споредни актери чији рад није мотивиран новчаном коришћу. Разлог њиховог делања није добит него је тај разлог био завет и једно пријатељско осећање. Какав је био мотив њиховог делања? Др. Братанић Вам је изложио да Нашичка и ако има 30% акција у Крндији није заинтересована у овом питању, јер постоји уговор који предвиђа и случај разрешења фидеикомиса тако да Нашичка и у том слу-

чају не би претрпила никакву штету. Тврдио је да је он дао реч старом Пејачевићу да ће пазити његовог наследника и да је он овим својим радом извршивао један аманет.

Сор је изложио на овом претресу да је делао из пријатељског осећања, да је жртвовао много времена на поравнање јер деца нису била дорасла противницима. Он је изнео да су се и после закона о фидеикомисима они нагодили и то баш по његовом предлогу. Он је даље изнео да би његов трговачки интерес био, кад би само тај интерес био у питању, да их пусти да воде парницу, да посед дође на продају да би га купила Крндија, јер она има хипотеку искоришћавања тога поседа све до 1965 г. и да тако оптерећен посед не би нико купио.

Што се тиче доказа за све те њихове тврдње свако може видети уговор и хипотеку и у ово стање се уверити.

Господо судије, кад се због овакових мотива људи означе као злочинци онда је то заиста трагедија у њиховом животу а неправда у друштву. Па кад су Ловрићеви налогодавци тако улазили у ову ствар, питам ја: Да ли је могуће да је Ловрићу наложено подмићивање? Да ли је Ловрић могао ма по чему знати да је по среди какова незаконита ствар? Да ли је код њега било умишљаја за ма каквим криминалом? Није, јер таког умишљаја нису имали ни његови господари, а да су га чак они и имали, није га он морао имати. Тада мотив — доказани и необорени — је друга ствар на коју скрећем пажњу суда јер је то важан момент за општу слику овог питања D.

Осмотримо фактично стање. Осмотримо однос Ловрић—Никодијевић јер је то једина акција Ловрићева у овом факту. Ловрић је изложио да је у јануару 1933 или нешто раније добио налог од Сора да потражи погодно лице да се пројекат изнесе пред Народну Скупштину онакав какав је и ништа друго јер он то правно питање не разуме.

Колико је то једно компликовано питање показао јам је Др. Толнауер. Он је извео нејасност уставних одредаба, суптилне разлике србијанског и хрватског фидеикомиса, разна мишљења писаца (Слободана Јовановића, Живојина Перића, Аранђеловића, Михановића, Урошевића и др.); изнео је различите одлуке касационих судова; супротне одлуке истог касационог суда. Показало се да то питање не разумеју

ни народни посланици (Никић, Хрибар, Јевремовић и др.), да правници нису на чисто, па како се онда хоће да то питање зна Ловрић? Он је dakле само извршио један налог свога директора у правцу који сам изнео, да преко једног адвоката подејствује да се тај пројекат чим пре изнесе пред Народну Скупштину. Ловрић Вам је изложио да је тада била моћна канцеларија Никодијевића, да је он предложио Сору ангажовање Никодијевића, да је Сор то одобрио и тако је он ангажовао Никодијевића за 100.000 Дин. Он је изнео да је пред одлазак из Југославије рекао Никодијевићу да ако успе нека се за награду обрати на Др. Братанића или Сора и да је Никодијевић на то пристао. Најзад Ловрић Вам је изложио да је Братанић исплатио у његовом одсуству Никодијевића.

Све ово Ловрићево тврђење апсолутно је тачно јер за то постоје докази. Братанић је изјавио да га је у 1933 назвао Никодијевић и да су се састали; да му је Никодијевић тада рекао да је утаначио са Ловрићем хонорар од 100.000 Дин. да закон дође пред Народну Скупштину па је том приликом од Братанића тражио наплату. Братанић је хтео да се информира и онда је писао Ловрићу писмо од 17-III-1933. То писмо гласи: „Драги Ервине, твој пријатељ потражује доспјелих 100.000 Дин., које ћу ликвидирати споразumno са Др. Толнауером, чим нам допринесете доказ, да је предлог доиста на надлежном месту упућен и тамо запримљен. Штерберг ми управо јавља, да су настале компликације и да Министар предлог није још Скупштини послао“.

25-III-1933 Др. Братанић опет се састао са Никодијевићем и тражио да му пружи доказе да је закон поднет, али је Никодијевић тада изјавио да постоје тешкоће па је онда захтевао већу суму, 200—300.000 Дин. према брзини поступка, јер да он за 100.000 Дин. утаначенih са Ловрићем не може ту ствар да ради. Пошто је сазнао Братанић од Стјанића да је пројекат поднет још 20-III-1933, dakле да Никодијевић није говорио истину, прекинуо је преговоре са Никодијевићем о повишењу хонорара и наредио да се Никодијевићу исплати 100.000 Дин. Ловрићевих, јер је закон поднет т.ј. услов је испуњен.

То је исплаћено у ратама, јер се одједанпут није могла та свота исплатити. Братанић је dakле за мене први доказ о томе.

У писму од 17-III-1933 речи „Твој пријатељ“ означавају dakле Никодијевића а не Јевремовића. Доказ је још и сама стилизација писма у коме се каже „чим нам допринесе доказ да је предлог доиста на надлежно место упућен као и оне речи: министар није још предлог скупштини поднео“. Ради се dakле о подношењу предлога скупштини од стране министра г. Боже Максимовића, а за ту интервенцију није се ни могао употребити Јевремовић јер он са г. Максимовићем не говори већ 8 година. Трећи и најважнији доказ је у томе што је Братанић упознао Јевремовића тек у 1934 години а у 1933 га није ни познавао! Њега је са Јевремовићем упознао у 1934 години Сор, јер је Сор у 1933 био у Румунији. Братанић за Јевремовића није у 1933 знао ни да постоји. Према томе није ни могао на њега мислити када је ово писмо од 17-III-1933 год. писао.

Постоји и четврти доказ који је у томе што је пројекат заиста поднет Народној Скупштини 20-III-1933. Зашто онда да за исту ствар — подношење пројекта Народној Скупштини Братанић прави ново утаначење 25 марта 1933 године, т.ј. 5 дана пошто је тај пројекат поднет Народној Скупштини!

Пети је доказ у томе што је Никодијевић заиста долазио код Братанића и тражио 100.000 Дин. које је утаначио са Ловрићем и дао признанице. Одкуда би Братанић иначе знао да „мој пријатељ тражи 100.000 Дин.“ да му Никодијевић није то заиста тражио?

Постоји, господо судије, и шести доказ. Из самога писма види се да је Никодијевић тражио новац пре 17 марта 1933, dakле да је ангажован пре 17 марта 1933 т.ј. негде у јануару док је оне преговоре Братанић водио тек 25 марта и то до момента док није био уверен да је пројекат већ био поднет Народној Скупштини. Dakле није Братанић ангажовао Никодијевића него Ловрић.

Постоји и седми доказ. Тад седми доказ то су признанице Никодијевићеве из фасцикуле Ф — XIV A, 14 и 16 од 25-III-1933 на 50.000 Дин. и од 30-III-1933 на 25.000 Дин. Четврте нема. Мислим да је негде нестало. И те признанице нису за неки Братанићев аранжман јер до тог аранжмана није ни дошло. Те признанице Никодијевићеве су предате Ловрићу, остављене у касу, јер је то Ловрић издао.

Да је то издатак Братанићев, онда би се он својим боном задужио у каси а признанице би понео у Загреб да њима оправда свој бон. То би била логика ствари. Шта ће Ловрићу баш признанице Никодијевићeve у Београдској филијали. То њему није било потребно. Њему је довољан бон Братанићев. А кад се оне њему баш остављају, значи да му се остављају да их он правда као свој посао и свој издатак.

Постоји и осми доказ. Да ће се пројекат послати скупштини могао је знати само Никодијевић.

Ви сте видели из излагања г. Толнауера колико се брижљиво чува тај пројекат у некаквој жељезној каси. Према томе да ће се тај пројекат изнети пред Народну Скупштину могао је знати само лични пријатељ подносиоца предлога Никодијевић, а никако то није могао знати Јевремовић, па је за то и тражио Никодијевић 17 марта 1933 да му се исплати уговорених 100.000 Дин. За све остале то је била тајна ствар.

Господин претседник је изразио једну претпоставку: Можда Братанић није знао да је основа у Народној Скупштини па он утаначио хонорар!

Ја на то изјављујем: да та претпоставка не би била могућа јер је Братанић од Стјића сазнао да је пројекат поднет Народној Скупштини. Најзад не може се ништа заснивати на претпоставкама. Овој претпоставци ја противстављам све ове горње доказе које сам навео и држим да ти доноси претежу над њом.

Није реч о обеснажењу претпоставки, јер претпоставки може бити много у једном кривичном процесу. Те су претпоставке и довеле до овога претреса, али на главном претресу оне не могу бити база за судске одлуке јер не дају известност.

Најзад Сор није дао налог Братанићу да ангажује Никодијевића јер се сам Никодијевић јавио телефоном Братанићу и скандирао му на телефону своје име. У години 1933 радио се само о томе да пројекат пошаље Министар Народној Скупштини. Нужна је дакле била интервенција не у скупштини него код Министра Правде.

Да ли је могуће да се за ту интервенцију ангажује Јевремовић, т.ј. човек који је у завади са Министром правде. Господо ја не знам како је у овим крајевима, али тамо поли-

тичка завада није лака ствар. Није то било лако ни пре рата а ни после рата. Не може се претпоставити да би ма какву акцију могао спроводити код министра Правде г. Максимовића Др. Јевремовић који је са њим био у завади пуних 8 година. Према томе израз „твој пријатељ“ о коме се говори у писму од 17 марта 1933, т.ј. пре 20 марта 1933, т.ј. пре подношења пројекта јесте апсолутно Никодијевић и нико други.

Сор и Ловрић на овоме претресу нису се слагали у по-гледу Никодијевића у једној мање важној чињеници. Док је Ловрић тврдио да је њему Сор дао налог да ангажује Никодијевића, дотле је Сор стајао на становишту да је он питан од Ловрића да ли Ловрић може преузети гаранцију за Пејачевића и да је он, Сор, дозволио.

Ово само значи да се неко од њих двојице не сећа тачно стања ствари. Вероватно је да се не сећа Сор јер је тешко претпоставити да би Ловрић платио 100.000 Дин. без овлашћења — али оно што је важно то је да и Сор потврђује основну чињеницу: да је Ловрић ангажовао Никодијевића у 1933 години. То је битно. Дакле и Сор је за мене један доказ.

Последњи доказ за горње моје тврђење показаће се онда када ја будем апсолутно доказао све исплате Јевремовићу, а нарочито то да он после 17-II-1933 није добио ништа.

Сада ћемо да осмотримо однос Ловрић—Јевремовић, т.ј. обрачун датих суме. Оптужба је изнела тврђу да је Јевремовић примио 100.000 Дин. после 1 марта 1934 године. Тиме је оптужба хтела да покаже да је Др. Јевремовић то примио за фидеикомисни закон јер је тек у марту изабран одбор а дотле је био онај вакум. До 1 марта ништа се није знало о судбини пројекта. Важно је дакле испитати да ли то стоји да је Јевремовић у марту 1934 примио 100.000 Дин или не, јер ако је он те суме примио у 1933 и јануару и фебруару 1934 онда се те свете не могу везивати за пројекат о фидеикомису на који се тада није ни мислило, не могу се те суме везивати за вакум него за што друго, а то друго је „Штампа“ или „Штампа и прагови“.

Да је то све раније било има довољно доказа.

Све суме исплаћене Јевремовићу означене су у Ц-IV-11 и Ц-IV-14 и оне су ишли овим редом. У октобру, односно од 1 октобра до 1 новембра 1933, 15.000, 15.000, 15.000, дакле

три пута по 15.000 равно 45.000 Дин. У новембру, односно од 1 новембра до 10 децембра 1933 укупно 150.000 Дин. и то три пута по 22.000 Дин., једанпут 40.000 Дин. и једанпут 44.000 Дин. Најзад у времену од 1 јануара до 17 фебруара 1934 једанпут 75.000 Дин. и једанпут 25.000 Дин., што је обележено у оном акту под Ц-VI бр. 14.

Све те исплате у 1933 години су у суми око 195.000 Дин. по тврдњи Ловрићевој за прагове, а оне су 1934 од 100.000 Дин. за „Штампу“. Др. Јевремовић вели да је све то било за „Штампу“ а ми ћемо доцније видети зашто је то било.

Ови бонови господо Ц-IV бр. 11 и бр. 14 су они који износе 520.000 Дин. трошкова и ту се налази издатак и за Јевремовића. Да су те своте заиста издате до 17-II-1934 служе као први и најјачи доказ сами бонови, јер на тим боновима стоји горе означендо да су те суме исплаћене до 17-II-1934. Те бонове на којима је то означендо узела је као доказ оптужница и ако она жели да при томе доказу остане и то доследно, не може узимати из тих бонова ништа парцијелно него их мора узети онако како они гласе. Не може се то цепати па узети што је за оптужбу повољно са њеног гледишта а неповољно за оптужене. Бон има да се узме онако како гласи, а он гласи да су те своте исплаћене до 17 фебруара 1934 године.

Чињеница је пак битна да су у тим боновима сви издаци на Јевремовића јер оптужба и не тврди да постоји каква већа свота.

Али има и други такође исто тако јак доказ као и први. То је благајна, фолио 40, где се под 20 фебруаром 1934 види да је то све скупа са бонова исплаћено до 17 фебруара 1934 и прокњижено. То је суд увидом констатовао. Сведок Миланић под евентуалном заклетвом је сведочио да је књиге тачно водио. Он је као благајник и књиговођа то тачно водио. Књиге нико није довео у сумњу.

Постоји и трећи доказ. Из касе, ставка III или 68 види се да је Ловрић био у Загребу од 17-II-1934 до 20-II-1934 јер је ту обрачунат његов путни трошак. 20-II-1934 одмах је отпутовао у Дубровник и тамо је остао до 11-III-1934. Као доказ зато поднео је уверење Дубровачке полиције. Према

томе Ловрић није могао после 17-II-1934 па све до 11 марта 1934 ма шта обрачунати јер није био у Београду.

Тада је још увек био онај вакум.

Постоји четврти доказ, опет благајне из које се види да после 20-II-1934 године није у благајни било више од 20.000 Дин., дакле није се могло ни издати 100.000 Дин.

Сор изјављује, да је све своте Јевремовићеве обрачунате са Ловрићем 20-II-1934 године у Загребу.

Сведок Миланић је изјавио да је бон од 520.000 Дин. садржавао издатке до 20-II-1934 године и да је сва та суза де факто исплаћена до 20-II-1934 године јер он вели: „Нисам могао прокњижити а да остану новци у каси.“

Малу забуну створила је Ловрићева станарина од 9.000 Дин. која је означена под „1-III-1934“ а иза тога су ставке од 75.000 и 25.000.

Међутим пошто је Ловрић био за путом, то је он своју станарину за март књижио унапред јер она доспева унапред. Да је она књижена унапред види се из bona који важи за време од 1-I до 17-II-1934 а затим је доказ и благајна јер та станарина нигде није поново прокњижена.

Имамо дакле писмене доказе и сведоке да Јевремовић није примио ништа **после 1-III-1934 године**.

С обзиром на тај вакум и све до сад речено, то би било доволјно, да покаже да Јевремовић није био ангажован материјално за фидеикомис. И кад смо све то видели, онда је јасно да је по признаницама оних 100.000 Дин. о којима смо у почетку говорили, добио само Никодијевић и нико више.

Зашта је добио новац Др. Јевремовић?

Цела се збрка, господо судије, овде направила јер су у истрази биле несугласице међу оптуженима. Откуда и зашто несугласице? Несугласице, јер је у питање дошло самољубље, несугласице јер су се уплашили сви од неке имагинарне одговорности.

Јевремовић каже: „Штампа је основана у новембру 1933 год. са капиталом од 600.000 Дин. који је после повишен на 3.000.000 Дин. Првотни капитал уписали су њих тројица. Кад је капитал повишен уписивали су за своје пријатеље и знанце, па је тада Сор обећао око стотине хиљада динара јер је био капитал од 3.000.000 Дин, а ја сам га желео заинтересовати за већу своту.“ Уплаћивано је лично

преко Ловрића на махове јер се акције уплаћују током године дана. Ништа, вели, није добио за прагове него само за „Штампу“.

Ловрић каже да се са Јевремовићем дugo познава, да су били добри пријатељи, одлазили један код другога, да му је једном говорио о некаквој лицитацији, па да је Јевремовић био вољан да помогне и да је тако дошло до Јевремовићевог ангажмана за прагове. Лицитација је била за 40.000.000. Примљено је око 10.000.000; 2% је око 200.000. Он је био најјевтинији лицитант. Требало је да се та лицитација одобри јер је конкуренција сметала.

Зато га је ангажовао са знањем и одобрењем Сора, а можда је он, Ловрић, за то — вели — дао иницијативу Сору.

Књижо је на бон, плаћао из руке у руку. Целу ту своту за прагове од 200.000 Дин. исплатио је од 1 октобра 1933 до јануара 1934 године.

Крајем 1933 или почетком 1934 Јевремовић му је затражио једну субвенцију за „Штампу“ али га је Ловрић упутио за ту ствар на Сора, јер он то право није имао. Због тога је — вели — уредио састанак у Загребу телефоном и после тог састанка Сор му је дао налог да повиси суму од 200.000 на 300.000 Дин., т.ј. да исплати дакле још 100.000 Дин. Он није знао зашто је то али сад има доказа да је то било за „Штампу“. Тај доказ је Братанићево писмо, које се односи на онај оглас у „Штампи“, на који ћемо доћи.

У истрази он се није сетио, да је то за „Штампу“ него је сматрао да је то повишени хонорар. Вели: „Сор је знао да је давао за „Штампу“ а ја нисам знао.“

Пошто је овако исказао Ловрић у истрази наспрот Јевремовићу — (све ово је овако рекао и на главном претресу пред овим судом) —, наступио је један момент.

Који момент?

Неко је рекао у истрази да би ово политички шкодило Др. Јевремовићу да је као лекар, народни посланик, интервенисао за прагове и за то добио награду.

Господо, у души овога човека, Ловрића, нешто се тада узбуркало. Он се сетио пријатељства. Сетио се узајамног похађања, говори о деци и његовом лечењу и он је себи рекао: „Ја сам у затвору. Лишен слободе, лишен друштва, лишен своје деце и посрамљен пред светом. И Јевремовић има

породицу, и он има децу. Он има и политички углед. Пред њим је каријера. Да ли је правично да га ја изложим политичким прекорима? Шта мени чини то да ли је он примио за прагове или за „Штампу“? Зар то пријатељство мени не налаже да будем према њему пријатељ? Да! Хоћу да будем пријатељ. Хоћу да га заклоним и од политичког прекора! То је моја дужност! Ту ми дужност налаже пријатељство! Само се помоћу пријатељства друштво може одржати.“ Он је мислио: „ја сам увек био социјалан, ја сам увек био и други пријатељ, ја сам увек био коректан, ја то хоћу и да останем, па макар и на моју штету у овом кривичном спору!“

И Ловрић излази тада пред истражног судију и вели: „Господине судија! Ја сам погрешио! Нисам дао Јевремовићу за прагове. Све сам му дао за Штампу“.

После тога њему је било лакше у затвору. Било му је лакше јер је испунио једну дужност пријатељску? Шта ће са њим даље бити — то је њему било споредно.

А шта сад бива иза тога?

Након неког времена њега зове истражни судија и вели му: „Ви рекосте за „Штампу“? Чујте шта вели Јевремовић! Он каже да он од Вас није *ништа добио!* Па то личи као да сте Ви можда себи узели, као да сте дефраудирали!“

Сад се није, господо, узбуркала, него се побунила душа овога човека а мозак замрачио. „Шта, зар поред лишења слободе још да будем и дефраудант? Зар мој напор да будем социјалан, пријатељ, томе води? Зар поред лишења слободе да будем лишен и части? Не, нипошто! Могу бити суђен како хоћете ако сам погрешио, али ја сам частан човек! Тај срам не могу да поднесем! Жртвоваћу своју слободу пријатељству, али нећу пријатељству жртвовати своју част! Моје пријатељство према свету то је само моје. Моја слобода или неслобода — и то је моје. Тиме ја могу располагати. Али моја част није само моја. То је и част моје деце! То је све што им ја можда могу једнога дана оставити. Не, то ја недам!“

И онда се враћа судцу и каже: „Стани суче! Нисам право говорио! Нисам дао све за Штампу. Дао сам за прагове и за „Штампу“!

Да је то Ловрићево казивање и мишљење оправдано, на то указују још ове чињенице:

Сор изјављује такођер, да је Јевремовић био ангажован за прагове. Само — вели — да он није знао то одмах него тек код друге лицитације, што је уосталом без икакве важности. Он изјављује да му је Ловрић по исплати Јевремовићу рекао да му је дао новаца, само — вели — да он лично није био присутан исплати, а и то је без важности.

Стајић вели, да је Јевремовић долазио неколико пута у јесен 1933 године и да је Ловрић неколико пута кад је Јевремовић бивао код њега узимао своте увек најмање по 10.000 дин. и односио у собу где је био Јевремовић. Миланић вели да је Јевремовић долазио чешће у јесен 1933 и да је он, Миланић, сматрао да је то за Јевремовића.

С обзиром на бон Ц-VI-14, који обухвата две суме 75.000 и 25.000 у 1934 години, обзиром на бон Ц-VI-11, који обухвата 8 мањих свота у 1933 за 195.000 дин., с обзиром на тврђњу Сорову да су 100.000 из 1934 године за лист „Штампу“ и с обзиром на изјаву Јевремовићеву да је „Штампа“ основана тек у новембру или децембру 1933 год., а тек после повишено на 3.000.000 и због тога повишења се он обратио на Сора, као и на чињеницу да је Јевремовић добивао своте у октобру 45.000 и у новембру 150.000, — показује се вероватним, да је тих 200.000 дин. за неку интервенцију.

Сасма је друго питање да ли је сам Јевремовић сматрао да је ових 300.000 њему дато за „Штампу“, а не 200.000 за прагове и 100.000 за „Штампу“.

Ја то допуштам да он тако сматра и против тога немам ништа.

Али Ловрић није морао тако сматрати нити је могао тако сматрати према горњим чињеницама.

Ако је пак и Ловрић у заблуди — ја ни против тога немам ништа.

Ја само тврдим и то: Да је Ловрић заиста издао Јевремовићу 300.000 дин.; да је то издао пре 1 марта 1934 године — dakле онда кад о пројекту закона фидејкомисног није било ни говора, да он то није дао за фидејкомис и најзад да он ни по чему није могао знати да би Јевремовић био материјално ангажован за фидејкомис.

Спорних 100.000 дин. дато је за „Штампу“, а не за фидејкомис.

Сор изјављује да му је Ловрић телефонирао у јануару 1934 године да ће доћи Јевремовић и да је Јевремовић заиста тада и дошао у Загреб. Он је тада са Јевремовићем уредио — вели — да Јевремовић добије 80—100.000 дин. а да изда „Штам. акције“ тј. на које се добија дивиденда тек после осталих акционара. Он је — вели — телефонирао Ловрићу да ту своту у том правцу изда.

Писмо Братанићево Ловрићу XIV-28 од 4-IV-1934 јесте доказ да је то за „Штампу“, јер се у томе писму каже: „Према Вашем писму од 25 прошлог месеца ми смо „Штампи“ дали налог за ускршњи оглас према приложеној наруџбеници, по којој имадете Ви част дати текст и извршити наплату.“

Међутим нас господин ген. равнатељ упозорава да није било умесно од овога листа тражити од нас плаћени оглас с обзиром на околност да је за сврхе овог листа с наше стране већ доста учињено. Можда је могуће да путем г. Др. Јевремовића огласни налог сторнирате.“

То је писмо писано 4 априла 1934 и из њега се види да је Ловрић 25 марта — јер се на његов допис и позива — тражио штампање огласа и да Сор томе замера с обзиром на околност да је за сврхе тога листа већ доста учињено. Ту се дакле мислило на оних 100.000 дин. датих листу „Штампа“.

Сведок Радоје Марковић потврдио је пред судом да је капитал повећан на 3.000.000 Дин., да је то једно акционарско друштво, да су њих тројица уписали по 200.000 Дин. првих а да су се после обавезали даље уписивати још по 800.000 дин., да су пријатељи њихови преко њих уписивали акције, да је Јевремовић уплатио 680.000 дин. и добио намиру и резервисао за себе $\frac{1}{3}$ акција, да је Јевремовић интересирао неке имућне људе, да је Јевремовић путовао због акција у Загреб у јануару 1934 и када се вратио изјавио да је задовољан успехом у Загребу. Објаснио је да је циљ његовог чланка, који је овде био цитиран, био да се отклоне на води о субвенцији и да Нашичка има с њима директне везе, а да циљ његовог чланка није био објашњење о акцијама.

Из ових доказа Ви још јасније видите да је 100.000 дин. Јевремовићу дато за лист „Штампу“ а нipoшто за фидејкомис.

Довде смо видели стање које иде до краја марта 1934. Пројекат је у одбору прошао онакав какав је, тј. и § 1, по коме остаје дан Видовданског Устава.

Сада настаје један нови рад и нови период и то рад Братанићев са Др. Лукманом. Писмо Братанићево од 3 маја 1934, које он пише Др. Лукману и које гласи: „Како је познато била је већина одбора за промену законске основе гледом наступања на снагу, али се тиме није могло продрети поводом става који је заузeo министар правде који није дозволио, обзиром на велику множину извесних амандмана у бојазни за удес основе, да се одмах промени § 1 у коме је ступање на снагу фиксирано.

Пошто је законска основа са небитним променама прошла, то је министар правде изјавио се приправним пристати на промену закона ако то буде у парламенту од велике већине захтевано.”

Братанић дакле тврди једну важну околност: да је ове информације, што је писао Лукману, добио од Цветка Гргорића и Крејчия и позива се на њих као сведоке. Вели да он тада Јевремовића није ни познавао, а да је знао да су Јевремовић и Никић ангажовани, сигурно би се на њих обратио за информације.

Дакле рад је на сасвим другој страни.

Онда је Сор писао Ловрићу писмо од 14. маја 1934 и каже: „Ако Вам је Др. Толнауер послао предлоге о промени закона о фидејкомису, уручите их Никићу и Јевремовићу”.

Сор објашњава на главном претресу да је био у Београду 6. маја 1934, да му је Јевремовић тада дugo говорио о машинама и тражио веће учешће и да је он тада први пут изнео случај фидејкомисног пројекта и нарочито указао на несмисао у погледу ретроактивности овога закона. Јевремовић му је тада, вели, рекао да у ствар он није упућен и да уопште у тој ствари нема свог суда. Предлог је за Јевремовића само био информативне природе јер је он секретар Народне Скупштине, а не зато да Јевремовић нешто ради јер је он неправник и не би био у стању ни да оправда тај предлог. Реч „господа”, да се односи на Пелеша и друга лица. У истом томе циљу пише и Братанић Лукману 12-V-1934, опет о парламентарној већини која би била потребна за овај закон.

Шта се види из овога писма Соровог од 14. маја 1934, а што би се тицало Ловрића?

Из овога писма види се да се о предлогима закона са правне стране брине Др. Толнауер, да се о акцији брине Сор, Братанић и Лукман, да је Ловрић овде просто напросто један београдски поштар који има да добије један пакет и да га преда. И ништа више од тога.

Ако Лукман не предложи промене у пленуму, нека то учини Пелеш или ко други. Просто наредба и то наредба подређеном чиновнику: наређујем ти да то предаш томе и томе и да кажеш то и то.

Ловрић који дотле није ништа знао о фидејкомису каже да се не сећа да је добио ово писмо и да не разуме зашто је то Сор њему и писао.

Он образлаже да је писмо могло стићи у Београд 16. маја 1934; да су 18. и 19. били Духови и да је он тада већ био у Осјеку; да је 22. маја отпутовао у Бугарску и тамо остао 14 дана; да вероватно ово писмо ако га је добио, није ни прочитао, а некомли да је какве предлоге и дао јер и њих није од Др. Толнауера добио.

Јевремовић каже да никада те предлоге није ни добио.

Даље од тога ништа и никада помена о Ловрићу.

Дакле у целој овој ствари, у целом факту Д. имамо само то писмо Сорово, о коме Ловрић незна ништа; ништа пре тога, ништа после тога.

Овим смо претресли цео материјал и доказе оптужбе изузев једног писма од 27-III-1934, које се тиче Др. Никића. Једино писмо у факту Д. потписано по Ловрићу али не и писано по Ловрићу. То је однос Ловрић — Никић.

Др. Никић је пред судом рекао да никада није расправљао о фидејкомису ни с ким, јер да он и не зна шта су фидејкомиси. Једном га је Сор питао у Загребу шта је с тим законом, а он је вели одговорио: „Не знам, кад дођем у Београд видећу, и ако има какав пројекат послаћу Вам га”.

27 марта 1934, дакле годину дана после подношења пројекта, он је нашао један пројекат и послао га по некаквом шофери у Нашичку у Београд.

Стјанић испитан овде као сведок утврђује да је Никић послао нацрт по шофери и да је он то експедовао у Загреб писмом од 27-III-1934.

Ловрић не зна за ово писмо и ако га је са осталом поштом потписао, јер то писмо он није ни писао ни диктирао

нити носи ознаку Л, као што носе она писма која је он било писао било диктирао. Дакле то је једно туђе писмо које је Ловрић уз осталу пошту само потписао и једино писмо у целом факту D.

То је све што стоји у односу Ловрић — Никић.

Ја нећу овим односима даље да се бавим, јер држим да је апсолутно безразложно о томе даље говорити.

Морам да потсетим на оно што је рекао Др. Никић и што карактерише њега, и то врло лепо у овоме процесу, а он је рекао ово: „Ја гласам увек против владе. Да је влада хтела разрешење на дан ступања тога закона, ја бих гласао противно, тј. да важи од дана Видовданског Устава.“

Кад смо прегледали овако овај факат D, допустите да и о њему дам кратак закључак.

Досадашњим излагањем чињеница, а што сам све поткрепио непосредним доказима: писменима, књигама, сведочцима, ја сам Вам, држим, доказао:

Да Др. Јевремовић није гласао против владиног предлога већ за предлог те је немогуће прихватити да је он био подмићен;

да Др. Никић није ни присуствовао гласању, дакле није испунио оно зашто би требао тобоже бити подмићен;

да су мотиви Ловрићевог директора Сора били такви, да он не би за остварење тога тражио да Ловрић почини незакониту акцију;

да је једина акција Ловрићева била ангажовањем Никићевића да закон буде достављен скupштини онакав какав је;

доказао сам тачно све исплате Др. Јевремовићу и време тих исплате, те сам доказао нарочито да оне нису у вези са фидеикомисом;

показао сам Ловрићев разлог што је у истрази два пута мењао исказ, али на претресу остао при своме првом исказу;

од свих писама ни једно једино није писао Ловрић. Само је једно Стјићево писмо — које се тиче Др. Никића — потписао уз другу пошту.

И зар је потребно после свега овога, да ја овде расматрам још неке правне ситуације или да говорим о некаквој тобож „субјективној кривњи“.

Зашто да о томе говорим, кад су ту чињенице које место мене говоре и кад и мој противник, господин државни тужилац, и у овоме факту D не верује у субјективну кривњу Ловрића!

Да Вам то не би изгледало необично, ја ћу Вас и у то одмах убедити. Прочитајте оптужницу, стр. 128 ст. 4, јер ту г. државни тужилац каже: „да се добије испорука прагова интервенирао Јевремовић Др. Драгољуб и за ту интервенцију добио је износ од 295.000.— Динара...“

Он дакле овде тврди, да је Јевремовић сву ту суму до био за прагове, па за фидеикомис не остаје, господо, ништа Ловрић дакле ни у овом факту није крив.

ФАКАТ K.

Прелазим на факат K — опште корупције.

Нужно је да код овога факта ставим један брз преглед на оптужбу и да осмотрим Ловрићев положај у овоме факту.

Оптужба је тврдила и тврди да су 4,500.000 Дин. дисcretних издатака учинили управитељи погона чиновницима означеним у оптужби под IV, V и VI.

Чиновници под IV су комисије за пријем прагова, који су, по тврђењу оптужбе, примали прагове ван услова, мање шкартирали, неблаговремено примали и на њих је издато 660.000.— Динара.

Чиновници под V су железничари.

Чиновници под VI су административни чиновници.

Ловрић није управник погона. Он је у Београду, а не на терену и нема ничег заједничког нити са комисијама нити са железничарима. Оптужница њега не доводи у везу са корупцијом чиновника означених под IV, V и VI. Не постоји ни један конкретан случај мићења или поклони тим чиновницима. Он је тужен „по положају“, под претпоставком да је одлучујући фактор Нашичке, јер је он шеф експозитуре у Београду.

Господин државни тужилац у своме пледирању по овоме факту K рекао је ово: „Но, господо судије, морам и сад истакнути оно што сам истакнуо у оптужници, а што се није недвоумно могло установити ни на гл. претресу, да поједи-

начно није утврђена позитивна протузаконита радња државних чиновника — али да се то мора закључити из кореспонденције“.

На тај начин г. државни тужилац је признао да у овом факту није утврђено ни постојање кривичног дела па тим мање и кривична одговорност!

Али у погледу Ловрића специјално он је изјавио ово: „Истина је да опт. Ловрић није оптужен у овоме чину конкретно ради давања и обећања поклона, а у вези са оптуженим државним чиновницима, али се мора нагласити да оптужба из садржаја узаптвених аката, а напосе оних који се односе на опт. Ловрића, упућује на протузаконитост рада оних државних чиновника који су на било који начин долазили у везу са опт. Ловрићем.“

Ниједан од државних чиновника означених под IV, V и VI није био у пословној вези са Ловрићем.

У извиђању факта К није извиђан ниједан његов конкретни случај јер то ни оптужба није изнела.

Извиђан је његов рад у Београду који, објективно, чак и да је неправилан не пада под одредбе кривичног закона — на пр. интервенције, премештај чиновника, стављање предмета ад акта, исходовање неких нових комисија итд. Према свему ономе што је изнето противу Ловрића он би једино могао бити овде сведок а не оптуженик.

Истраживано је да ли је он давао у Београду поклоне и коме, али стварно без некакве конкретне инкриминације. То је требало да буде предмет истраге пре главног претреса. Када је изостала у оптужби конкретна инкриминација — ствар је безпредметна.

Грешка је апелационог суда што је према њему осничио оптужнику у факту К без конкретне инкриминације са чиновницима из од. IV, V и VI. Апелациони суд је тиме довео овај пресудни суд у положај испедног судије. То је једна аномалија и неправилност коју мислим да ће овај пресудни суд исправити у својој пресуди.

Прелазим на факта, на она што се Ловрићу, не смем казати инкриминирало, али што се испитивало.

Ту долазе најпре: *интервенције*.

Нашичка је имала са Министарством шума много-дугорочних уговора о куповини шума на 5, 10 и 15 година, а са

Министарством саобраћаја уговоре о продаји продуката на једну годину дана.

Код свих тих лицитација за продају шума Нашичка је била најјевтинија. Али Министрово је право да иако је по-нуђач најјевтинији то може одобрити или неодобрити.

Конкуренција је сметала да се дође до посла и конкуренција је имала своје интервениенте. Искрсавала су и спорна питања. Природно је да се онда морало тражити и са ове стране помоћ: тражили су и они интервениенте. Интервениенте су у 90% доносиле саме прилике. Неки су се сами нудили; неки су претили, — вели Сор — да покваре посао ако их се не ангажује.

Од два зла: да се изгуби посао или да се плати провизија један до два процента, узимало се оно које је лакше. Друкчије се не може успевати. Народна мудрост о томе каже једну мало грубу али истиниту реч: „Кад је друштво пијано и ваља се, ваљај се и ти а не мудруј“.

Кад у једном друштву не може да се успева на други начин него да се ангажују интервениенти уз провизију, онда не остаје друго него да се то учини.

Свако има право да заштити своје оправдано тражење.

Главни издаци Ловрићеви учињени су да се заштити то законско право.

Такав је рад у нужди, у невољи и такав рад ни по закону кривичном ни по ма ком другом закону земље није кажњив. Ловрић је зато имао од своје дирекције налоге и овлаштење и он је по томе поступао, али се у томе свом поступању, ангажујући те интервениенте, није огрешио ни каквак законски пропис.

Каже се да је он давао поклоне државним чиновницима, давао *новогодишњице*.

Код испитивања Сора, овај је изјавио, на питање г претседника о томе како је Ловрић ту поступао, ово: „Новогодишњице су одређивали управитељи погона. Ловрић је имао маленкост, јер је имао врло мале новогодишњице. Тражио је за служитеље у Министарству шума и саобраћаја да им даје 5—10 динара, телефонисте и томе слично.“

То је било 3—4.000 дин. годишње на 150—200 лица или један до два метра дрва и то генерално а не за једно одређено лице.

То нису били поклони, то су биле уобичајене напојни-

це, то је био онај ред који се одржава у трговачком свету. То ради цео свет. То није поклон јер то није дато ни за какву службену радњу, ту нема никакве конкретне службене радње.

Говорило се даље о бонификацијама и погодовним ценама, али су и те бонификације биле оправдане. Било је нпр. случајева да је неко наручио дрво I кл. а добио II или III кл. и то се морало бонифицирати. Показали су се конкретни случајеви да је неко наручио једно дрво па му је грешком достављено сасвим друго дрво и то се је морало бонифицирати.

Давана су дрва по цени коштања без зараде, јер на 7 и по хиљада вагона врло је мало отпадало на чиновнике и тај мали сиромашни свет. Све те особе којима су давана дрва по цени коштања, по тим тзв. погодовним ценама, Ловрић није ни познавао.

Вршени су отписи. Ловрић је добијао фактуре од централе за све што се прода на његовој територији, да би направио статистички извештај годишње продаје ма да централа директно продаје робу.

Тако је бивало да је он теретио извесног чиновника а овај је платио стварно централи, и кад се је он о томе уверио он је тај износ отписао.

Говорено је овде и о картелним ценама које су помињане свега у неколико махова.

Приказано је такође да је било доста купаца са истим именима и презименима па је било забуне да се једно лице задужи уместо другог и то је био разлог да се морало отписивати.

Објашњавано је да је било и туђих упутница па се доцније видело право стање и морао се вршити отпис.

Тако исто дешавало се да многи плате директно потгону па је Ловрић то морао да отписује.

Отпис се морао вршити и због законске застаре после 13 месеци, јер ко није платио за 13 месеци сматрало се да није у стању ни да плати, а Нашичка није могла да води спорове за багателне своте пошто није хтела да плаћа таксе а ни да гони те мале несрећне чиновнике. У Београду се прдавало, господо судије, молим Вас да имате то у виду, 7,500 вагона дрва, а од тога је свега 20—30 вагона одлазило на чиновнике. Приватнима Нашичка је отписивала и преко 200

вагона годишње а код државних чиновника свега 5—6 вагона. За 6—7 година било је свега око 50 таквих отписа.

Сведок Златко Миланић 2 септембра о. г. посведочио је: да државни чиновници нису долазили у експозитуру у Београду нити примали какав новац;

да су картелне цене биле високе, веће од обичне цене у обичној продаји и да је неким чиновницима давано дрво по тој нормалној цени, а разлика до картелне цене отписивана, тиме је цена према купцу тачна а само према картелу фиктивна;

да су код вагонске робе за више лица рачуни испостављани на једно лице;

да су чиновници имали за дрво бесплатну вожњу те је и та разлика отписивана;

да су новогодишњице даване само послужитељима, но сачима, телефонистима, концем године када су они сами са списковима долазили;

да су рачуни књижени у централи а у Београду вођени само листови евиденције;

да фирма није хтела тужити мала потраживања због слабе моћи плаћања дужника.

Тако је сведочио сведок Златко Миланић.

Ништа дакле није давано за противуслуге нити има о томе доказа.

Ловрић је испитиван и у погледу премештаја извесних државних службеника. За 10 година било је свега 4—5 оваквих случајева. У питању је један учитељ, Депрато из Ђурђевића, један учитељ из Адријевца, једна поштарица, један жандармериски наредник и један подшумар.

Ловрић никада за то није интервенисао нити кога преместио. Депрато је премештен после 9 месеци на тражење Управитеља школе. То је био, по исказу Братанића, неки немиран дух који је завађао колеге, дражио противу Јевреја и Нашичке а међутим код ње уживао бесплатно стан, огрев и осветљење. Због њега је Нашичка отпустила неколико својих људи. И тај Депрато, као што рекох, премештен је на тражење управитеља школе.

Јовић је премештен годину дана доцније по службеној дужности по тражењу бановине.

Овај жандарм, за кога се утврдило да је потстицао раднике на штрајк, премештен је такође на тражење бановине.

Према томе Нашичка је могла и ту интервенисати ако је збиља неоправдано била узнемиравана. Али нема доказа да је Ловрић интервенисао у томе правцу или ма кога он преместио.

Оптужба је хтела овим премештајима да докаже да су ти премештаји чињени ради пословне користи да би се отклониле извесне бране. То не стоји јер то није било ни од каквог утицаја на пословање Нашичке.

По среди су личне ствари, лични моменти и лична нерасположења, а с обзиром на 10 година рада то су управо багателни случајеви. Чудо је да је то било свега за 10 година 4 до 5 случајева у толиком пословању, па видите да се доказало да Нашичка ни те чиновнике није преместила.

Навод оптужбе о премештању неколико чиновника правно је ирелевантан за овај спор јер он у себи не садржи ни један елеменат инкриминације из §-а 133, 384 или 385 к.з. Али је тај навод истакнут врло мудро јер је то кап киселине на отворену рану.

За време чиновничке и судијске сталности било је проекције у чиновничкој администрацији. Моћни ујаци, стрине и тетке успевале су кадгод да своје мезимче зачисле на добра места. То се могло подносити, то се ради на свим континентима света. Код разјарених партиских страсти отишло се корак даље, јер су се смењивали „наши“ и „ваши“ и градили тзв. „кључеви“ т.ј. размер наших и ваших. Тада је политичка корупција продрла у чиновнички логор. Али откад је нестало и оне писане самосталности чиновника и партија, кад су до речи дошла морална ништавила, политичка корупција се прерушила у пословну корупцију. То је постала жива рана. То је изазвало огорчење честитог дела чиновничког апарата.

Уверење код људи не ствара се само правно релевантним чињеницама него и наводима који у даноме моменту могу погодно деловати на расположење, макар не имали правне вредности. Оптужба је увидела повољан момент и покушала је да Вас импресионира наводом да је Нашичка ишла тако далеко да је и јадне чиновнике газила да би дошла до ћара и пазара. Међутим Ви сте могли увидети неосно-

ваност тог навода јер од 4 до 5 случајева ни један чиновник није премештен по захтеву Нашичке нити због њеног пословног успеха. Зато је нужно да одбаците све оно што би у подсвети могло криво утицати на Ваш слободан суд, јер само из Вашег слободног суда може резултирати правична одлука.

Инкриминирано је Ловрићу исходовање нових комисија. У низу тражења писана су извесна писма Ловрићу односно административној експозитури у Београду гледе комисија и њихове смене. Ми ћemo после посматрати та писма. Овде се мора најпре знати ово: овим пословима Ловрић се није бавио нити је имао ма каквог дотицаја са комисијама. За све те адм. послове постојао је у експозитури у Београду посебни чиновник додељен од централе са унапред одређеним делокругом рада. Тако је до 1931 радио то Најман, после 1931 Стјић самостално, без знања и одobreња Ловрићевог. Ловрић то није ни могао радити. Његов је комерцијални делокруг био огроман. Његов је делокруг био склапање уговора, учествовање на лиџитацијама и отаљавање оног огромног робног штока. Он је сав био тиме апсорбован.

Пожуривање ствари, жалбе, молбе за отклањање тешкоћа у погонима, — тим се он није могао бавити ни временски нити по свом положају, јер да се је он и тим бавио, не би остало ништа за остале њему подређене чиновнике. Зато је постојао специјални чиновник који је имао да пожурује ствари и да се интересује овим питањима.

Сам факат да је Ловрић у Београду, где је централа, где су Министарства, где су дирекције, чинио је да се на њега обраћају буд зашто, па некад и за ствари које није могуће извршити. Ја ћу Вам навести један до два примера. Од њега су тражили — како се показало на овом претресу — да у буџет унесе нових 7 милиона динара што је за њега било немогуће.

Постоји једно писмо (XXV-B-22 прил. 18 од 28-VII 1930), где му се пише да се од Симића, претседника комисије, не може ништа добра очекивати па да настоји поставити другог. То је било у ствари шуме Мураве. Сор, питан овде пред судом, казао је: „На ту Ловрић не може ништа. То потпада под љубљанску бановину! То што су они тра-

жили од Ловрића у Београду, то је једна апсолутно немогућа ствар, јер комисију поставља бановина а не Београд.“ Дакле тражило се од њега понекад и што не треба, а тражило се из трговачког неразумевања. Али за овакве ствари не може се рећи да је Ловрић крив.

Реч је да ли је Ловрић учинио незакониту радњу – то је битно, а то он овде није учинио.

Ми ћемо прегледати и поједина писма и протумачити их да се из њих види да нема у основи ничег неправилног у тим радњама на које се писма односе. Осмотрићемо најпре она четири писма из оптужнице, а по том од прочитаних и предочених на претресу — а било их је око 30 — само два до три важнија. Јер међу осталим писмима има и старих из год. 1925, 1927 и 1929, има писама која су сама по себи потпуно јасна, а има их која немају уопште никакве важности.

Ја бих сад прешао на ова писма.

Претседник: Прекидам данашњи претрес, који ће се наставити сутра у 8 сати.

Претседник: Наставља се прекинути претрес. Реч има г. Др. Вујанац да настави свој пледаје.

Др. Вујанац: Господо судије, прво писмо из оптужнице је писмо XXV-A-129. То је оно писмо које Нашичка пише Загребу 11-X-1930 године да члан комисије у Новоселец Крижу, неће подносити реферат о одбаченим буковим праговима; да ће изаћи редовна комисија; да се у Загребу или Љубљани потражи инжињер који би преузео прагове и могуће је вољан инж. Черни, који већ прима прагове по истом уговору, могуће је вољан он да преузме те прагове. Ово писмо писао је Најман а потписао га са осталом поштом Ловрић, али Ловрић не зна ту ствар.

Грајнер је изјавио пред судом ово: Имали смо једну количину букових прагова и због тога је дошла комисија. Инжињер је прегледао прагове само како су сложени и изјавио да их неће преузети, јер имају велику језгру. Он то није разумевao јер дотле није преузимао прагове. Изјавио је још да његово, Грајнерово, објашњење није хтео примити те су се око тога позавадили. Због тога је Грајнер отишао а канцеларија је то јавила у Загреб. У Загребу су знали да

Черни баш у исто доба прима грађу и прагове. Сам инж. Черни наводи једно наређење Генералне дирекције број 104.384 од 18-XII-1930 да прими прагове од Нашичке. Он каже да њега нико није нудио да то преузме, нити се ко на њега обраћао. Никога није познавао у Нашичкој у Београду, а Ловрића је упознао много доцније.

Према томе са овим послом Ловрић нема никакве везе.

Друго је писмо ХХIII бр. 59 од 26 априла 1933. То је писмо Ловрићево упућено на Загреб. Оптужба и то писмо погрешно доводи у везу са опт. Марковићем, чиновником Финанс. одељења. Међутим то је писмо које се не односи на овога Марковића, оно се стварно односи на Марковића, начелника Комерцијалног одељења Министарства саобраћаја и то нема никакве везе са праговима него је у питању била једна лиферација за Персију, а била је потребна помоћ наших власти.

Треће писмо по оптужници је ХХV-A-47 од 25 јануара 1928 године. То је писмо из Загреба Београду. У њему се каже: „Надамо се да ће Вам успети склонити Томића да преузме остатак“. Сумњу је изазвала ова реч „склонити“. Међутим ствар је у томе да је Томић преузимао неку липовину или је позван у Београд из Завидовића а остало је нешто непрегледане robe. У писму се баш наводи тај преостатак па се ургира да Томић дође и доврши преузимање тих неколико кубика. Овде је био сваки наговор непотребан јер он није посао довршио, а није га напустио из других разлога него зато што је већ био позван у Београд. То је све било у децембру 1927 године. Сам Томић потврђује да је отишао са посла а да је остало 6 кубика непрегледане грађе и да је Ловрић молио шефа да Томић преузме и то а да је шеф њега упутио да доврши посао.

Према томе и у тој ствари нема ничег сумњивог.

Четврто је писмо ХХIII-142 од 3-VII-1934. Оно се односи на комисију Журавски-Циринг. У јулу 1934 године дошло је до објашњења између Шапира и Журавског због квалитета и личног сукоба.

Централа је о томе известила Ловрића телефоном 3 јула и Ловрић је радио у Београду на томе да фирма предаје прагове, а да се лични сукоб Шапира-Журавски — остави на страну.

Журавски нека износе своје приватне ствари како најбоље знаду.“

То је писмо које 6 јула 1934 године упућује Ловрић Загребу. Ово је писмо врло важно и врло карактеристично да покаже колико је Ловрић у свима пословима и у свима односима према држави био коректан, колико је то био човек од реда када није допуштао да и један једини праг може имати шплинта, када је налазио да и због једне такве малености они не могу да се послуже тим, па да морају признати да поступак са њихове стране није био исправан.

Шапира наводи да му је Журавски бацао прагове а није му хтео дати разјашњење; да је протест дао у записник и да су сви констатовали да је он у праву; да је Журавски дошао у Београд па рекао да је он — Шапира — обуставио рад.

Међутим, Журавски је отишао у 4 сата по подне, а у 8 сати увече већ је ту била комисија Зиринг која је у близини радила. Журавски подноси пред судом и своју изјаву коју је у своје време дао у записник. Зиринг је преузео оно што је било добро, а што није било добро то је одбацио.

Пуки је случај да је Зиринг дошао, а да централа о томе није ништа знала. Сам Зиринг каже да никим није имао никакав споразум јер је Ловрићево писмо од 3 јула а он је већ 1 јула био у комисији у Кошци. Он није имао појма да је ту био Журавски.

Ловрић пак накнадно објашњава пред судом да су се он и Генерална дирекција споразумели да Зиринг преузме посао а да се долазак нове комисије отегне за 8—10 дана, јер они могу прерадити прагове за то време.

Ето, господо, то су та четири писма из оптужнице, која су објашњена потпуно не само казивањем Ловрићевим на претресу него и казивањем свих других лица која су се у тим писмима помињала и која могу послужити и као сведоци. У тим писмима нема ничег сумњивог за Ловрића и из њих се не види никакав његов неправilan рад. То су она писма које је оптужница осумњичила.

Постоје и друга писма која су читана на овом претресу, за која сам рекао још јуче да су била мање важна, или да су то писма од пре више година. Ја се на та писма нећу вратити. Поменућу да се једно односи на Депрата, да се

Ловрић 3 јула пише да је Журавски тражио у Београду да се обустави даљња предаја и да он није имао право јер је по среди лични сукоб. Што је одбацио, вели, нека се преради, а ресто нека се предаје даље. 4 јула њему из Загреба пишу отприлике ово: „...саопћујемо Вам да се посвема слажемо са поступком г. Шапира. Немогуће је трпети што си комисије допуштају на нашу штету. Имадемо големих трошкова код предаје а комисије нас шиканирају, раде тако полако да нам импрегнација долази у застој. Тако се у Лендави, унаточ свих настојања преузима само 700 до 800 комада борових прагова на дан, где је познато да нема ништа лакше него преузети ту врсту прагова. Ако се г. Журавски прети поступком против нас, тражимо ми да поднесете жалбу против те комисије и да тражите вештачку комисију која ће моћи установити да ли је одбацивање прагова у Љесковици било оправдано. Жељезница преузима од године до године све горе, тако да ћемо бити присиљени да обратимо наше интересе. Мораћемо тражити споразум са свим осталим добављачима и измену услова“.

За време тога сукоба Шапира-Журавски, Цирингова комисија је била у Љесковици и већ преузимала прагове. Бивало је по две три комисије јер се прагови предају од Драве па до Крнидије.

4 јула Шапира пише једно писмо Ловрићу и каже: „...па би Вам били врло захвални када би нам хтели саопћити из којег разлога тражи г. инж. Журавски вештачку комисију, јер ја сам овде казао да су прагови добри... у оптужби против нашег Шапира, врло нас наиме занима ради чега нас оптужује г. Журавски. Да се г. Журавски сматра увређеним то би долазио у обзир само редован суд. Што се тиче комисије инж. Циринга, она је само случајно ради лошег времена започела примање у Чаглину.“

На то 6 јула, и ово је најважније, пише Ловрић Загребу једно врло кратко писмо, из тога допустите да само три, четири реда цитирам. Он пише: „Г. Шапира је у записнику навео, да му је комисија избацила један праг који је имао на лежишту мало шплинта. Пошто али у условима јасно пише, да шплинта уопште не сме бити на горњем лежишту прага, то се ми не можемо послужити нити тиме да је поступак са наше стране био исправан... а г. Шапира и

друго односи на Јовића, да се треће односи на жељезничке тарифе и контролни биро које је писао Краус, у коју ствар Ловрић није био упућен.

Према томе држим да не би било потребно да се на осталим писмима задржим. Главно је да се може стећи уверење да нема никакве неправилности, нити ма какве незаконите радње Ловрићеве у погледу на тужбене наводе око исходовања нових комисија.

Уништалаја службених аката нема. Нема ни једног таквог случаја код Ловрића.

Што се тиче инкриминације у погледу на сазнање поверљивих решења, морам да нагласим да је Ловрић овде био контрахент и да за њега ове пословне ствари нису биле поверљиве. Иначе његово пословање не би било могуће. Сва решења Министарства војног, ма како она била обична, ма како она била беззначајна, носе поверљив број, то су све поверљива решења. Тамо је и службени лист поверљив. Да-кле све што долази из Министарства војног је поверљиво. И то су решења која су сматрали као поверљива у тренутку подизања оптужнице. Али ту у основи нема ничега поверљивог. То су била акта једног контрахента према другом контрахенту и Ловрић је као контрахент могао и требао да сазна таква акта.

Инкриминирано је њему још и познавање оптужених чиновника.

Међутим од свих чиновника назначених у оптужници под IV, V и VI Ловрић је познавао приватно а не пословно свега четири-пет лица. Он је лично познавао само Николу Илића, Адолфа Јашовца, Владимира Томића кога није видeo 7 година, Ђорђа Марковића, секретара начелника Фин. оделења који га је пријављивао начелнику и Милоша Ђирковића, шефа грађевинског оделења ген. дирекције за импрегнирање прагова.

Ђирковић је важио као први стручњак у импрегнацији и он је 10 година био управник у државном заводу у Крушевцу. Поводом Фрешвиловог патента Ловрић је од њега затражио стручно мишљење и на основу тога мишљења избегао је својој твртци једну велику штету. Он је то још добро платио. С обзиром на стручност г. Ђирковића и на евентуалну штету, коју је могла претрпети фирма Нашичка, то није било много.

Да ли је Ђирковић за тај свој рад тражио одобрење од свога старешине то је — држим — његова ствар. По среди није био никакав службени посао.

Ђирковић је купио и дрва, два вагона, од којих је заједан вагон остао дужан око 900 динара, а други му је централа дала грatis и то јавила Ловрићу. Није му дао грatis Ловрић. Ђирковић мисли да је и то било за оно његово стручно мишљење. Дакле Ловрић са Ђирковићем није имао никаквог службеног посла, ништа друго него ово стручно мишљење.

Као што се види: интервенције, даровање служитеља, премештаји, комисије, све је то — држим — сада довољно објашњено и довољно јасно и ту нема ничег неправилног.

За правилно расуђивање Ловрићевог положаја ваља имати у виду још неке чињенице:

Ловрић је, господо, трговац. Његов је менталитет у пословању менталитет трговца. У целом раду он има свест о томе да је он контрахент према држави као другом контрахенту. Пред њим није власт него контрахент као сложено биће чију вољу претстављају хијерархијски чиновници. Ловрић се бори да дође до посла и то је његова дужност. Ако му конкуренција смета, тражи помоћ као што сви други раде. То је све тако просто и логично!

На њега његов господар управља захтеве, молбе, наредбе. Он чини што може, не чини што је немогуће или ако сматра захтев неостварљивим. Он је подређен чиновник и мора да ради по наредби ако не жели да своје место изгуби. Он чини, господо, оно што чини цео свет и као цео свет. Трговци отписују, отписује и он и приватнима и чиновницима. Цео свет даје сиротињи о Божићу, Новој Години, о Ускрсу — даје и он. То је једна људска солидарност. То је саосећање онога који има према ономе који нема. Он то чини у свом приватном животу па то чини и у име Нашичке. Не даје за против услуге већ све што даје даје непознатим људима.

Да ли је то давање кривично дело? Ја држим да није.

Ја ћу се обазрети укратко на захтев г. државног тузиоца и на квалификацију коју је он за тај свој захтев дао у својој оптужници.

Да би један парничар — овде државни тужилац — могао изићи пред суд и поставити какав захтев нужно је: да он одреди тачно где је повређен; друго, да одреди тачно које му је право повређено и треће да пружи доказе о учиниоцу — кривицу т.ј. о учиниочевој виности.

Прво питање: Где је повређен?

На почетку мога излагања у факту К ја сам цитирао од речи до речи изјаве г. државног тужиоца из којих следује: да он не зна који су то чиновници од толико хиљада колико их има Југославија које је Ловрић подмитио, али зна сигурно да то нису ови чиновници из групе IV, V и VI оптужнице.

Он дакле не зна: ко је подмићен, када, у којој службеној радњи.

Да би било кривичног дела треба да постоји субјект — извршилац кривичног дела и предмет — објект на коме је дело извршено, као и средство којим је дело извршено. Нужно је да постоји подмићивач, подмићени, службена радња и новац.

Овде недостаје објект — подмићени чиновник; недостаје конкретна службена радња, недостаје новац. Тужилац има само Ловрића као чиновника Нашичке и он га изводи пред суд само по томе факту што је он директор експозитуре. Ову појаву ја нисам у стању себи да протумачим. Ја долазим до једног јединог закључка, да је по среди уображење од извесне имагинарне повреде.

Које је право било повређено? Овде је реч о квалификацији, о заштитном објекту и ту је оптужба починила извесне омашке. Својим лутањем у тражењу повређеног права, ја држим, да се у овоме факту према Ловрићу она не може даље одржати.

Оптужба је оптужила Ловрића у три факта С, Д и К због подмићења државних службеника. У факту С и Д она га је тужила као саучесника подстрекача у делу из § 385 к.з. У факту К она га је била тужила не као саучесника већ као извршиоца самосталног кривичног дела из § 133 к.з.

У три правно истоветна случаја, она је различито поступала, различито инкриминирала.

Пошто се истоветни случајеви могу подвести само под једну и исту норму закона, јасно је да један од ових двеју

квалификација није била исправна. За сада је то споредно. Битно је да тужилац, у време подизања оптужбе, ни сам није био начисто које му је правно добро повређено.

§ 133 налази се у глави XIII к.з. и он штити од напада достојанство и аукторитет функционера. Овде је заштитни објекат, дакле правно добро које се штити, то достојанство и тај аукторитет.

Дело из § 385 — налази се у глави XXVIII к.з. То су повреде које чиновници против своје службене дужности. Овде је заштитни објекат (правно добро које се штити) не достојанство и аукторитет, него исправност службене функције!

У фигури речено: Горе се штити част од напада, а овде се штити рука од повреде.

Господин државни тужилац нас је био извео пред суд, али сам није знао у томе тренутку да ли смо му повредили част или руку, јер је два пута инкриминирао радњу која се може подвести само под једну исту норму.

На главноме претресу код свога пледојеа у факту К г. државни тужилац је остао при својој нелогичности и њој додао још једну нову, правно такође немогућу, поред тога што му је још квалификација и апсолутно ћејасна.

Он је рекао ово:

„Све ово наведено у вези са мојим првотним тврдњама у погледу овога факта, те у вези са оним тумачењем установа § 384 и 385 к.з., те § 133 к.з. како сам нагласио у уводу речи, упућује ме на то, да могу са сигурношћу закључити, да су оптужени Александар Сор и другови учинили кривично дело из § 133 к.з. па ради тога остајем гледе тога у целости код оптужнице и гледе овога факта, но како ин конкрето постоји стицај овог кривичног дела са кривичним делом из § 385 к.з., то употребљавам оптужницу тиме, да су Сор и Братанић, Ловрић, Херцог, Винтер, Баумгартнер, Беденић, Фајте, Фишер, Грајнер, Гутман Иван, Лаймдерфер итд. још учинили злочин из § 385 к.з. и то као потстрекачи у смислу § 34 одељак 1 к.з.“

Ова његова изјава, овај његов петитум у овом спору није јасан. Или г. државни тужилац хоће да каже: Да су Сор и другови у факту К учинили дело из § 133 и истовремено повредили и § 385 као саучесници, дакле је по среди идеални

стицај кривичног дела из § 133 и оног из § 385 у факту К или он хоће да каже: да су Сор и другови у факту К учинили дело из § 133, али пошто су у фактима С и Д учинили дела § 385 као саучесници, да је по среди реалан стицај дела из факта К (§ 133 са делима из факта С и Д (§ 385 у вези са § 34).

Узмимо прву тезу да је идеални стицај по среди.

Кад је дело из § 133 управљено против достојанства и аукторитета државног службеника, а дело из § 385 против службене функције, онда саучесник у службеној функцији не може бити приватно лице, нечиновник, јер оно нема никакву службену дужност нити заклетву на верно вршење службе, ни етички ни материјални однос према држави. То исто нам вели Доленц, да ако државни службеник прими дар или поклон, подмићиваč приватно лице не постаје подстрекачем у делу из § 385. Чиновник се строже кажњава него активни подмићиваč јер чиновника вежу дужности, заклетва, етички и материјални однос према држави. Дело активног подмићивања је посебан деликт а не акцесорно дело. Саучесник државноме службенику у делу из § 385 може бити само државни службеник и нико други. Службену функцију не може повредити онај ко те функције нема. Приватно лице својим нападом не напада службену функцију већ достојанство и тукторитет државног чиновника.

Према томе није могућ идеални стицај § 133 и 385 у факту К, већ само дело из § 133 (исто у С и D).

Узмимо да је мислио на реални стицај. Кад није могуће С и D квалификовати као саучешће из §-а 34 у вези са §-ом 385, већ као § 133 а у факту К је § 133, онда није могућ реални стицај, по жељи тужиоца, већ стицај три кривична дела из §-а 133, С D и К.

Испуштајући у С и D заштиту достојанства и аукторитета државне власти као посебну законом предвиђену инкриминацију за такве случајеве, господин државни тужилац је у томе делу погазио на тај начин кривични закон и правни ред установљен тим законом.

Али, стварајући једну немогућу нову инкриминацију из § 34 у вези § 385, т. ј. да и приватно лице може повредити службену дужност и ако ову оно нема, господин државни тужилац је узео на себе улогу законодавца и створио нов

деликт. Тиме се огрешио о § 1 кр з., тј. о прво правило кривичног закона *nulum crimen sine lege*.

Оптужба је починила те омашке јер је залутала у два досве разна система инкриминације подмићивања.

По првом, француском систему, сматра се да у корупцији постоје два особена деликта, потпуно особена, независна један од другога — активно и пасивно подмићење. По томе систему може се гонити само један деликт, нпр. активни подмићиваč, а не други, нпр. подмићеник. Тај систем је нпр. узео г. државни тужилац, кад пред овим судом није оптужио оне интервенционисте који су по његовом мишљењу били директни подмићивачи.

Други систем сматра да корупција чини један сложени деликт из две личности. Ту би по томе систему једино подмићиваč био саучесник подмићенога.

Тај је систем узео г. државни тужилац кад је оптужио чиновнике Нашичке у фактима С и D.

Сад је он на претресу створио и свој трећи, мешовити систем, који не познају ни наш закон, ни страни закони, ни доктрина, теорија, ни јуриспруденција по коме је корупција и особени деликт и сложени деликт и по коме може између особеног деликта, § 133 у факту К — постојати идеални стицај између деликта *sui generis* и сложеног деликта!!

Рекао сам малојас да је требало да оптужба утврди као трећу ствар виност учиниоца, окривљеника. У погледу на виност г. државни тужилац их оптужује у факту К за дело из § 385 т. ј. као саучеснике — подстрекаче у §-у 385. Да би се тачно просудила ова ствар потребно је врло брзо и свим кратко упоредити § 384 и § 385. То су само констатације. § 384 предвиђа у другом одељку случај да државни чиновник прими поклон по извршеној законитој радњи, а тај поклон није му пре извршења радње био обећан нити га је тражио. Одељак први тога истог параграфа предвиђа случај кад државни чиновник захтева или прими поклон да изврши закониту радњу и тај му је поклон унапред обећан или дан.

У оба случаја, то је оно што желимо да констатујемс, имамо закониту радњу.

Пропис § 385 напротив предвиђа случај кад државни чиновник захтева или прими поклон да изврши незакониту радњу тј. да погази закон.

Досадашњим излагањима, ја држим да смо приказали чињенично стање у факту К и дали једну врло сумарну правну оцену оптужнице.

Али факат К не би био тиме исцрпно приказан, ако би се пропустио макар и један поглед на психолошку страну тога факта и циљ тога дела оптужбе у целом овоме процесу, и ако бисмо пропустили да у том светлу дамо једну кратку критику оптужбе.

Баш Ловрићев положај захтева један такав поглед, јер као год што се ствари мере према величини, садржају и корисности за человека, тако се људи у друштву мере и оцењују према сплету друштвених појава и важности и величини тих појава. Све је у свету само релативно. Што је у једном друштву за осуду, не мора то бити тако у другом друштву. Какво је друштво у већини, такви су му људи и људске појаве. Правилна оцена о човеку стећи ће се само онда ако се правилно просуди друштво. Правилан суд о умесности захтева оптужбе у овом факту може се стећи само истом методом.

Да би завршио факат К., желим да бацим један општи поглед на тај факат. Факат К. је по мом мишљењу правно, фактички а и са гледишта општег најслабији део оптужбе. Он нам није користио јер је извео пред срамни стуб наше мало чиновништво. Тај дефиле посматра свет и он ће рећи да нам је чиновништво корумпирено, јер тај свет не седи за овим зеленим столом. Шта то значи поставити овде 70 малих чиновника који су се mrзли по снегу, леду и киши и који су зато, по тврдњи оптужбе добили укупно 120.000 Дин. А питање је да ли су добили?

Ако је циљ правосуђа да враћа веру у морал и правду, да спречи будући неморал и да застраши, да се осигура осећање правде и правичности, онда се то не може постићи са малим чиновницима, због једне, две и три хиљаде динара, јер то не враћа морал, то не задовољава жељу народа за кажњавање његових непријатеља.

Да се то постигне треба ударити по глави, по великим и на право место. У души југословенског народа, ја верујем, да се накупило доста гнева против оних који су га плачкали, а тај гнев не треба искалити — на мравима. Један јачи удаџац и на право место очекује овај наш намучени, понижени, опљачкани и искрвављени југословенски народ.

§ 133 је dakле по нама а и по гледишту оптужнице у могућој вези само са §-ом 385 к. з. То значи онда да су нужни извесни услови, да би активни подмићивач — рецимо овде Ловрић — био вин.

Ти су услови ови:

1.) Да би ко био вин, мора делати умишљајно. Мора се доказати његов умишљај — долус. Умишљај подразумева како појам о радњи тако и појам о последици. Мора се утврдити у чему се конкретно састоји радња а у чему опет последица, тј. незаконити акт државног чиновника. Само тим утврђењем може се рећи да има умишљаја, а то је неопходно јер се без умишљаја не може починити кривично дело подмићења.

Г. државни тужилац ништа од свега тога није доказао, тј. ни шта је предузео подмићивач и у ком погледу, ни шта је била последица тога, тј. који је закон и у којој норми погажен од стране државног чиновника.

2.) И кад би он доказао да постоји радња и последица, још то не би било довољно. Нужно би било да докаже да је постојало претходно договарање подмићивача и подмићеног, а с обзиром на оне разлике §-а 384 и 385, које смо малочас баш због тога и навели. Да би то доказао, г. државни тужилац нам мора рећи ко се је с ким претходно договарао а он нам то није рекао.

3.) И кад би све горње доказао из тачке 1 и 2, тј. и умишљај и претходни договор и гажење закона, још то не би било довољно, већ би ваљало утврдити још и то, да уговорени акт спада у надлежност подмићенога, јер се у противном не би могло говорити о корупцији него о неком другом кривичном делу, нпр. наговору на лишење слободе, на пуштање затвореника, јер су и то гажења закона.

Видите dakле, да овде у овом факту мањкају битне ствари за везу са делом из §-а 385 к. з.

Давање пак новогодишњица, dakле поклона, или како ми то грубо кажемо — бакшиша, напојнице, разним служитељима, телефонистима и сличним, не би се могло подвести ни под онај § 384 одељак II, јер ту би било потребно да постоји каква законита радња уопште а тога нема у тим случајевима.

Југославија је пљачкана и опљачкана! Ко ју је опљачкао? Да ли ових 70 малих чиновника са 120.000 Дин. колико су тобоже незаконито добили? Да ли је и чиме повредио Ловрић?

Господо, ја не видех пред судовима ни оне који извозницима и увозницима заграбише тешке милионе на штету наше народне привреде!

Ја не видех ни банкаре који присвојише мукотрпну уштеђевину малих радиша и штедиша!

Ја не видех ни оне, који у име ратне отштете, за пропаст му дате папире откупши у безцење од народа, а продаваху их скупо!

Ја не видех лиферанте што сипаху песак у брашно, па им се песак претвори у сухо злато!

Јесу ли пред судом они што лифероваху опанке и цокуле од хартије, те нам сељак босом ногом иђаше по леду и стењу?

Јесу ли пред судом шверцери, које ослободише кривње?
А где су секвестраши?

Где су они што у политици и зноју за народно добро зарадише толико, да су им баште од сувога кедра што не гује по 12 момака, што им жене красе крзна што краљице немају, што им двори до неба се дижу?

Где су они што изрише крвљу потопљено тло Југославије да се домогну народног блага, бакра, олова и злата?

Где су они што крезовске гозбе граде и пир пирују у разврату и бесу, док један део народа хлеба нема и иде у ритама?

Зар мислите да бих ја за пуна два сата стигао све то да изрећам?

Нећу! То би био наш велики срам!

Погледајте оне палате и облакодере по Београду, Затребу и Љубљани и другде!

Погледајте она брда ко цвећем посугта, начичана замковима, где су се некад крвави бојеви водили и кости остављале!

Ту су они! У задовољству, у сребру и злату, у миру, над гробовима незнаних костура! Њихова су врата дубровачком бравом забрављена и нема ни једне рупице кроз коју би се прометнуо бич закона и излила кап народног гнева! А

ако Вас пусте унутра, наћи ћете тамо магарца натовареног златом јер је он прескочио њихове тарабе!

Али правда је спора, и ако је спора ипак је достижна! Она увек има и имаће последњу реч!

Жиг срама утиснуће се свакако на њихова чела! Али ја питам и за то и кажем: Је ли правда да за њих тај жиг срама понесе овај несрећни Ловрић? Је ли правда да за њих жиг срама понесе човек који је по срцу племенит и по души уистини благородан? Је ли правда да тај жиг понесе Ловрић, слуга једног приватног дрварског предузећа који аргатује целог века за плату?

То није правда!

Је ли правда да 70 малих чиновника остане без хлеба и части, а за њима још 300 гладних и богаља?

То господо није правда!

Недајте неправду, Ви суци и људи!

ЗАКЉУЧАК

Ја сам на овај начин прегледао сва три факта СД и К у којима је био оптужен Ловрић.

Остаје ми да дам један краћи закључак по његовим инкриминацијама.

После овако изнетих чињеница и правне ситуације наступиће момент када Ви имате да примените закон. Примена закона, господо судије, то је најтежи и најделикатнији посао. Ја то не кажем што мислим да Ви то не знate него за то што и ја то знам, јер сам за тим истим столом примењивао закон скоро две године.

Примену закона тумачили су небројени правни писци, читаве школе у кривичном праву.

За правилну примену закона не можемо имати у виду правну математику, утврђивање чина по елементима и подвођење под овај или онај пропис. То би била једна шаблона давно напуштена.

Оно што је битно за примену закона то ће бити његово слово, то је дух закона, његов смер.

Морамо dakле у најкраћим потезима осмотрити тај дух закона, његов смер, јер је то нарочито у Ловрићевом случају битно.

Ја ћу у томе правцу један врло кратак поглед да учиним.

Класична школа коју је створила немачка филозофија, која је владала све до 70-тих година деветнаестог века, дакле до пре 60 година, знала је само за ону шаблону, за правну математику, за кривично дело и казну. Она је врло мало водила рачуна о окривљенику, о човеку. Кажњавало се у ствари кривично дело. Зато је казна била одмазда за кривично дело, а испаштање кривца. То су проповедали и Биркмајер и Биндинг, и Хегел и Кант, и Белинг и Меркел.

Ово је било неодржivo јер се заборавило на човека!

Зато је и дошла школа Ломброзова — антрополошка, која је истакла да је у кривичном спору најважнији човек. Окривљеник, важнији од чина, од кривичног дела. Својим делом *Homo delinquente*, Турин 1876, он је пољујао из темеља досадање појмове. Али је он претерао толико, да је тврдио да су кривци абнормална бића, јер да се рађају такви — што није могло опстати с обзиром на медицинску науку и психологију.

Зато се јавила Италијанска позитивна школа — Фери, и социјолошка — Лист, које су утврдиле да ван антрополошких, индивидуалних фактора, морамо имати у виду и факторе физичке и социјалне, који су потребни па да се додги чин.

Заслуга је ових школа што су поглавито проучавале кривца, његове психичке особине, његово друштвено стање и што су истакле да је у кривичном процесу најважније: окривљеник. Он има да се највише осмотрити и проучи. Он је тај трећи појам у кривичном праву, поред кривичног дела и казне.

Тако је и заснован трипартитни систем у кривичном праву, (кривично дело, кривац, казна), на место двопартигног (кривично дело и казна).

Цели научни свет се посветио проучавању окривљеника, његовог живота, његове прошлости, његове психе, његове свести, његовог породичног стања и друштвеног положаја, његових мотива, његових карактерних особина, његовог спасавања.

Правна наука се преобразила на тај начин и довела у склад са животом. Окривљенику је посвећена највећа пажња и у доктрини и у позитивном законодавству.

На том учењу истичу се највећи писци свих земаља: професор Алимена у Напуљу, Манфредо Пинто у Риму, Јулијо Паоли у Падови, Флоријан у Риму, Енрико Фери у Риму, Гаро, Дегоа, Киш, Ру у Француској, Асене у Мадриду, Сауер и Митремајер у Немачкој, Рапапорт у Пољској. Сви они својим капиталним делима доказују да се правилно може применити закон само онда ако се о окривљенику буде стекао правilan појам.

Ово гледиште заузело је и наш кривични законик. Од 90 параграфа Општег дела свега се три до четири параграфа односе на кривична дела; 18—20 параграфа на казну, а око 60 параграфа на окривљеника. Те подробне одредбе о кривичној одговорности — умишљају, заблуди, одговорности малолетника, о мерама безбедности, о условној осуди, о олакшавним околностима, о слободној оцени суда, о лаким случајевима, о рехабилитацији — доказују колико се многе обраћа сада пажња на окривљеника, на његово спасавање и рехабилитацију.

Дух нашег кривичног законика није одмазда већ солидарност, спасавање, благост.

Не кривично дело, него окривљеник је поента процеса.

Ако желимо да стекнемо правилан суд о Ловрићу, морамо се унети у његову психу, оценити његов карактер, мотив његовог рада, његову свест о чинима, и како се држас пред судом.

Ловрић је делао као подређени чиновник по налогу својих господара, лојално према господару, без икаквих личних прохтева, без икакве личне користи. Такав је његов мотив делања.

Ловрић није чинио протузаконита дела нити је у његовој свести било да он чини протузаконита дела.

Данас највећи правници, Касациони и Апелациони суд, не могу да расправе да ли је народни посланик државни чиновник, хоће се да је то знао начисто Ловрић.

Он је сматрао да за његове послове, прагове, лифераџије, може му помоћи адвокат, народни посланик и човек из слободне професије. Он није имао свести да је то забрањено — и није забрањено. Он је трговац који је радио исто оно што раде сви други трговци. Он за друге послове није ни употребљаван.

Ловрић је карактеран човек, човек врло честољубив. Он полаже на свој морал и на то како ће други оценити његов морал. То сам показао у факту D. — Он је породичан човек, моралан. Он је солидаран јер је разумевао невољу слабих.

Адлер каже: „Карактер је социјалан појам. То је душевни став, начин на који се човек односи према породици и околини”.

То је његов карактер.

Али оно што најбоље илуструје човека, његов карактер, то је истинољубље. Човек који говори истину — исправан је човек. Истина је оно што човек искрено мисли и зна.

Он је Вама, господо судије, говорио истину, онако како он искрено мисли и зна.

Сетите се да је он своје казивање поткрепио исправама и уверењима! Сетите се да је он своје издатке доказао фолијима став по став! Сетите се да су његова казивања свуда потврдили сведоци. Сетите се оног писма где је рекао централни да ни онај један праг не сме имати шплинта па да видите да је он према држави имао исправан став и осећање.

Кад сам ја њега запитао пре главног претреса: Па како се Ви мислите држати у овоме процесу? — он ми је рекао: „Господине докторе, ја ћу говорити истину! Више волим и казну него да будем посрамљен у својим сопственим очима!”

И прошао је факат С — Ловрић је говорио истину и остао у истражном затвору. И прошао је факат D, Ловрић је говорио истину и остао у истражном затвору. Тада је наступила депресија код њега. И он ми рече: „Господине докторе, ја сам био исправан, али суд то није видео”. — Онда сам му ја рекао: „Ловрићу, имајте стрпљења! Суд ће се тим позабавити. Он Вас је видео и чуо, то је наш правичан суд. Не бојте се кад Ваш процес води наш правичан суд! Не бојте се јер оптужбу заступа честит човек!”

И он је пуштен из истражног затвора.

Кад је Цезарову лађу захватила бесна бура, један се војник уплашио бродолома. Цезар му је рекао: „Чега се ти бојиш војниче, кад је на твојој лађи Цезар”!

А ја Ловрићу кажем сада: „Зашто се ти бојиш неправде, кад у твоме процесу суди југословенски, а то значи пред целим светом правичан суд”!

Господо судије,

Зaborавите да је Ловрић био годину дана лишен слободе, јер ће и он то предати вечном забораву.

Господо судије,

Ја се овде заустављам и предајем судбину мог несретног Ловрића Вашој савести и правној знаности, верујући у ове три истине: прво, да правда држи земљу и градове; друго, да је најбоља она правда која спасава човека; а трећа је истина, у коју ме нико разуверити не може, да Ви, господо судије, нећете судити ни по бабу ни по стричевима, већ по правди Бога јединога!

2

РЕВИЗИЈА

Пред Судом и Законом

6

ОКРУЖНОМ СУДУ

За Касациони суд у Загребу —

Осјек

Д-р Вој. Вујанац, адв. бранилац Јеврина
Ловрића, оправдава ревизију с призивом про-
тив пресуде Осјечког окружног суда по кри-
вици Д-р Светозара Гргина и ост. Кзп. 81/32
изречену 18 новембра 1935 год.

Ревизију с призивом, уложену против горе означене
пресуде, због повреда материјалног и формалног закона,
правдам разлозима који се даље излажу.

У овој ревизији изложићу:

1. Питање неодговорности народних посланика у делу
подмићивања, јер ако се у том питању прихвати гледиште
неодговорности народних посланика, онда се **објективно** не
може ни поставити питање кривичне одговорности опт.
Ловрића;

2. Питање важења одн. неважења закона о сузбијању
злоупотреба у службеној дужности (даље у тексту названог
краткоће ради закон против корупције) и нарочито правилно
тумачење његовог члана 5, те с тим у вези однос §§ 133, 34
и 385 кр. зак. да би се дала правилна **правна квалификација**
делу без обзира да ли кривично дело дефактно постоји;

3. Фактичко стање у поглављу *D.* (фидеикомис) по коме
је Ловрић једино осуђен, да би се показало да дефактно **не-ма**
кривичног дела, јер никакав новац није дат Д-р Јевремо-
вићу од стране опт. Ловрића за **фидеикомисни закон**;

4. На случај да би се нашло да постоји кривично дело,
изложићемо разлоге да **не постоји кривична одговорност**
опт. Ловрића у том делу т. ј. да он **није кривац**;

5. Ако је кривац, изложићемо питање **казненоправних**
наређења.

I Д е о.

Неодговорност народних посланика у кр. делу подмићења.

Ово је основно и предходно питање у овом кривичном процесу од чијег решења зависи исход процеса а да се не улази у меритум same ствари. Подмићен може бити по § 385 к. з. државни службеник, па ако то својство недостаје народном посланику, нема кривичног дела активног нити пасивног подмићења.

Ми сматрамо да народни посланик нема својство државног службеника и за то налазимо разлоге у јавноме праву, кривичном праву, упоредном (страном) законодавству и јуриспруденцији. Но претходно је потребно утврдити најпре појам државног службеника, онај појам који је акцептовао наш кривични законик.

По § 14 тач. 3 Кр. з. као државни службеник сматра се:

1. лице које је у државној служби по закону о чиновницима;
2. лице које је у служби код државне и самоуправне власти;
3. лице које по законском овлашћењу врши какву трајну или привремену јавну службу а не долази под закон о чиновницима.

Из овога се види да је законодавац хтео сматрати државним службеником:

1. лице које по тачно опредељеним прописима закона развија своју делатност;
2. лице које у тој делатности има извесну стварну и територијалну надлежност и извршује своју службену дужност или службену радњу;
3. лице које је, будући у државној хијерархији, у односу подређености и зависности према државној власти;
4. лице које је заклетвом везано на вршење службених радња на одређени начин;
5. лице које може бити и дисциплински одговорно за своје службене радње;
6. лице које има у хијерархији какво звање, и ово врши уз какву плату (најамни однос).

Према „Мотивима“ кр. законика (стр. 685) то су административни чиновници, судије, поротници, изабране судије, верски претставници и т. сл.

Према томе, само лица која испуњују горње услове могу бити сматрана државним службеницима. Нема ли које лице та својства т. ј. није ли оно нпр. у каквом хијерархијском звању, није ли у односу зависности или подређености, није ли оно обавезно на какву службену радњу, нема ли он с тварну и територијалну надлежност, није ли заклетвом везано на вршење службених радњи на одређени начин — он нема својство државног службеника.

Посве је недовољно сматрати државним службеником лице које је „у служби код државне власти“ како то мисли Касациони суд у Загребу у својој одлуци Кре. 64 од 2-II-1935 год., јер је овај појам преширок и врло неодређен. Тврдити да је државна власт једна а само подељена у три функције (законодавну, судску и извршну), којим су функцијама додељени посебни органи који треба да делају у државном интересу а не у свом личном, то је само утврдити да је државна власт суверена и организована на трипартитој подели функција и ништа више од тога. Тиме још николико није доказано да лица, која су у служби код државне власти, да су то државни службеници, јер су у служби државе те државне власти као једне и лица која нису државни службеници па и само грађанство. У служби код државних власти су нпр. и радници државних фабрика, предузећа и имовних институција, па то нису још и државни службеници у смислу § 14 к. з. Ако би се тако прешироко тумачио § 14 к. з. онда би изузетни прописи кр. зак. који се односе на државне службенике постали правило а општи прописи би постали изузетак, јер би се више од пола грађанства сматрало државним службеницима будући је у служби код државне власти. Државни су службеници, дакле, лица која су заиста у служби код државних власти или која испуњују и све горње услове, јер им ти услови, за разлику од осталог грађанства, дају својство државних службеника. Бити у служби код државне власти и бити државни службеник два су појма, од којих је први шири а овај други ужи. Појам усвојен у § 14 к. з. је овај ужи појам, одређен, јер се кривично право не може заснивати на неодређеним појмовима нити ту има места екstenзивном тумачењу. Полазећи од овако прецизног појма државних службеника, можемо лако утврдити да народни посланик нема та својства ни по јавном ни по кривичном праву.

Разлози јавног права:

1. Законодавна власт је по чл. 26 Устава највиша функција државе и израз суверенитета државе. Њу врше Краљ и народно претставништво *заједнички*. Кад Краљ не може бити позван на одговорност пред судове ради вршења те власти, не могу ни народни посланици. Народни посланици одговарају за вршење те власти али само *политички*, народу, а не и судским властима. Краљ пак не одговара ни политички већ за њо носе одговорност министри. Ако би народни посланици могли бити повучени за законодавни рад на одговорност пред судском влашћу, то би значило да је судска власт највиша, да има право мешати се у рад законодавне и овај контролисати, да би она била израз државног суверенитета — а то би био апсурд и негација постојећег правног поретка. Све су ове власти *независне* једна од друге, а нарочито законодавна, и та би независност законодавне власти била уништена одговорношћу народних посланика пред судовима, за акте у вршењу законодавне власти.

2. Због свега тога народни посланик ужива *имунитет* који није његова лична привилегија, већ законска заштита њега као члана законодавног тела пред управном и судском влашћу.

3. У *изборном закону* (§12) је истакнуто начело да активни државни службеници не могу бити народни посланици ни сенатори као и да (§ 13) народни посланици губе мандат уласком у државну службу, што доказује инкомпабилност државне службе са службом народних посланика те чињеницу да се народни посланик не може изједначити државном службенику.

4. Ово нам доказује нпр. и *закон о адвокатима* — § 33а. — по коме народни посланик може бити и адвокат *истовремено*, док државни службеник не може бити и адвокат и државни службеник.

5. Народни посланик има по Уставу и *Пословнику* само права (право подносити законске предлоге, право анкете и истраге, право управљати питања и интерpellације, право говорити у народној скупштини, право гласати у народној скупштини, право вршити функцију скупштинског часника, право предлагати амандмане и резолуције) али никде и дужност да мора вршити сва ова права, јер за то нема норме ни

у једном закону. На против они имају и право *апстиненције* (право неучествовања у скупштинском раду) па чак и право *опструкције* кад су угрожени земаљски интереси.

Код њих дакле *нема обавезе на вршење службене радње или службене дужности*, што је битно у својству државног чиновника. То доказује још и да они нису *подређени* ничијој вољи и да нису *зависни*, а што је код државних службеника баш обрнуто. А све је то тако с тога, што су они органи *народа*, а не органи управне или судске власти. Да они нису никоме подређени доказ је и у томе, што у функцију не ступају *актом власти* (нпр. Указом Владе) већ на основу *верификације* мандата коју верификацију врши сам Парламент, и што не постоји у нашем јавном праву ни *политичке* пракси *императивни мандат*, који би везивао и ограничавао деловање народног посланика, већ му је за његово деловање једини закон његова савест и субјективно уверење.

6. *Заклетвом* (чл. 59 Устава) он се заверава на то „да ће Краљу бити веран, да ће чувати народно јединство, независност државе и целину државне територије, да ће чувати Устав и пред очима имати добро народа“ те се из тога види да он не улази ни у какав *службенички* однос, да се не обvezује на *службеничке* радње, да се никоме не подређује, да се не обvezује на вршење функција на одређени начин, већ да ће их вршити по својој савести и субјективном уверењу. Зато он и може радити у скупштини или не радити, гласати овако или онако или не гласати, говорити, пропагирати и друге *наговарати* за ову или ону законску основу.

7. Народни посланик не ужива од државе никакву плату јер се по аутентичном тумачењу Министарства финансија дневнице народних посланика не сматрају као плате већ као одштете, па се по решењу Касационог суда у Београду Бр. 6333 од 11-II-1932 на ове не може ни забрана ставити. Недостаје једно битно право чиновника у двоструком уговору: плата за службени рад, те га и то разликује од државног службеника. Сем тога народни посланик нема никакво хијерархијско звање те не може бити ни пензионисан, ни отпущен из службе, што су све евентуална средства и за дисциплинско кажњавање чиновника.

8. Народни посланик нема прописану ни стварну ни територијалну надлежност за предузимање функција, а без

тога неда се замислiti *својство и одговорност* државног службеника.

Ово стање *јавног* права указује на дубоке појмовне разлике које постоје између народних посланика и државних службеника те да се ови не могу изједначити као и то, да кривични закон у § 14 није мислио нити обухватио народне посланике.

Разлози кривичног права.

1. Већ из горњег тумачења §-а 14 Кр. зак. произлази да се народни посланик не може третирати у кривичном праву као државни службеник. Да он не спада ни у лица која по законском овлашћењу врше какву трајну или привремену јавну службу (као нпр. јавни бележник, чланови бирачких одбора итсл.) произлази већ из тога што он службу не врши по законском овлашћењу већ на основу бирачког мандата, а што уосталом не негира ни Касациони Суд у Загребу.

2. Да кривични законик дели појам државног службеника од појма народног посланика доказује и његов § 47 који говори о губитку частних права јер у тач. 1 говори о губитку права на државну или јавну службу или јавно звање, а у тач. 3 о губитку права гласати, бирати и бити биран, чиме је овај пропис одвојио појам државног службеника од осталих појмова.

3. Исто нам доказује и новелирани § 302 к. з. Првобитни текст §-а 302 у Крив. зак. од 27-I-1929 г. предвиђао је увреду надлештва, политичког тела или чиновника и јавног службеника. Кад је септембарским Уставом од 1931 године установљено народно представништво, овај је пропис новелом од 9 октобра 1931 године промењен и допуњен у том смислу што је сад у њему узет у заштиту од увреде и *народни посланик*. То доказује да кривични законик разликује ова два појма, појам државног службеника и појам народног посланика, јер да их не разликује, не би изричito уносио у новелу појам народног посланика *поред* појма државног службеника, већ би се задржао само на појму државног службеника ако би сматрао да тај појам садржи и појам народног посланика.

4. По утврђеној методи нормирања и систематизације у праву, нарочито у кривичном праву, изузети се изричito нормирају. Тако је и кривични закон поред државног службеника изричito поставио посебне прописе (§ 386 и 387 к. з.)

за судије редовних судова, почасне и изабране. Да је он мислио на народне посланике, он би и за њих створио посебну норму као и за судије, а тек се не може тврдити да је народне посланике сматрао државним службеницима пре и више него ли судије! Изостављајући народне посланике из норми главе XXVIII која говори о кривичним делима против службене дужности, закон је показао не само да их не сматра државним службеницима по § 14 Кр. з. него да их не супсумира у опште под норме о корупцији (§ 384, 385, 386 к. з.) тј. да су они за ова дела неодговорни пред судом.

5. У Закону против корупције чл. 3 проглашени су кривци тога дела поред државних службеника и лица која би при посредовању код државних набавки злоупотребила свој јавни и друштвени положај, тј. утицај. Ту спадају дакле и народни посланици, по изричној и изузетној норми закона, али насто баш утврђује у горњој тврђњи да они не подлежу санкцијама главе 28 кривичног законика, јер би се тамо, да се то хотело, и они означили *нарочитом* нормом, као нпр. судије.

6. За постојање кривичног дела пасивног подмићивања из § 385 кр. з. битно је: да постоји службена радња коју извесно лице мора по закону извршити или да извесну службену радњу не сме извршити.

Народни посланик, рекли смо, није обавезан на вршење службене радње, а ако ову врши није му прописан начин на који ће је имати да изврши, па се он с тога не може подвести уопште ни под норму §-а 385 к. з. Другим речима за њега, данас, у позитивном закону нема норме. Да ли је овакво стање законодавства добро или не, целисходно или нецелисходно, правилно или неправилно, то је друго питање, питање циља кривичног законика и питање потребе правнога поретка, али је факат да нема норме. Можемо законодавца критиковати што је ту норму пропустио (ако хоћемо), али не можемо криво тумачити закон у правцу да има норме кад ове нема.

Према томе, чак и кад би се узело да је народни посланик у служби државне власти (како то хоће Кас. суд у Загребу), да се он има сматрати државним службеником у смислу § 14 к. з., ипак се он не може сматрати кривцем у делу пасивног подмићивања из § 385 к. з. због недостатка норме у посебном делу кривичног законика.

Разлози из страног законодавства

У француском кривичном закону чл. 177 који говори о кажњавању државних функционера на случај примања по клона односно мита, био је врло споран у смислу да ли се тај пропис односи само на јавне функционере административне и судске струке или пак и на народне посланике. Кад се констатовало да се општи пропис (чл. 177) не може рас прострети и на народне посланике, донета је новела од 1889. год. која је обухватила и лица која имају изборни мандат. То специјално нормирање показује да народни посланик није државни службеник и да, ако се хоће и он да казни због мита, да је потребна посебна норма за то.

Исто гледиште владало је и у предфашистичкој Италији, у Енглеској и Немачкој и свуда се морају доносити посебне норме било да специјално инкриминишу подмићивање народних посланика, било да у том погледу овога изравнају са државним службеником.

Пошто се дакле народни посланик не може сматрати државним службеником у смислу § 14 к. з., нити кривцем у делу пасивног подмићивања из главе 28 кр. з. (посебно у делу из § 385 к. з.), те кад нема подмићенога не може бити подмићивача, пресудом се није могао огласити за крива ни оптужени Ловрић, па је суд, противном својом одлуком, потврдио § 337 тач. 1 сл. а. јер овде нема кривичног дела у опште.

II Д е о.

**Питање важења одн. неважења закона о сузбијању злоупотребе у службеној дужности и тумачење његовог члана 5
те питање правне квалификације**

Да би код активног подмићивача-одбацила инкриминацију из § 133 к. з. као инкриминацију за преступно дело, оптужба је у овом процесу устврдила а суд то прихватио, да се активни подмићивач има казнити не по специјалном пропису § 133 к. з. него као саучесник у делу из § 385 к. з. у в. § 34 чл. 5. За ту правну конструкцију она се ослонила на чл. 5 закона о сузбијању злоупотребе у службеној дужности, по коме за сва кривична дела означена у закону против корупције важи тај закон како у погледу извршилаца тако и у погледу

подстрекача и помагача били они државни службеници или друга лица. Да отклони ову, истини правно немогућу квалификацију оптужбе, одбрана је, у место да се упусти у правилно тумачење чл. 5 закона против корупције преузела доказивање у правцу да закон о сузбијању злоупотребе у службеној дужности више није у важности, које се мишљење у осталом и нама чини оправданим.

Осмотримо dakле и питање неважења закона о сузбијању корупције, и питање тумачења његовог члана 5 ако тај закон важи.

А. По чл. 1 и 4 овог закона против корупције тај закон важи за кривична дела из § 133, 319, 371, 379, 384, 390, 395, 397 и 401 кр. зак. и за дела из чл. 3 самога закона против корупције.

На основу чл. 5 уводног закона ступањем на снагу кривичног законика престају важити сви други закони у колико садрже прописе о кривичним делима који су предмет кривичног законика. С обзиром на то што је кривични закон од 27. јануара 1929. год. (који је обнародован 9-II-1929. год.) ступио на снагу 1. јануара 1930. год., а уводни закон од 16. фебруара 1929. год. обнародован и ступио на снагу 26. фебруара 1929. год., док је закон против корупције од 30. марта 1929. год. обнародован 3. априла 1929. год. а ступио на снагу 18. априла 1929. год., Београдски касациони суд је у једној одлуци извео да је закон против корупције познији и специјалан, те да се на њу не може применити чл. 5 уводног закона будући је овај закон ранији, а да је закон против корупције и даље остао на снази и по томе, јер кривичним закоником, који је ступио на снагу 1. јануара 1930. год., није стављена ван снаге ни једна одредба из закона против корупције као специјалног закона. Ово гледиште Београдског касационог суда чисто формалистичко не би се могло уважити са разлога, што је закон о сузбијању корупције, и ако по датуму нешто познији, по-зајмио текстуелно баш из кривичног законика горе поменуте прописе у искључивом циљу да те прописе одмах оживи, тј. да тим прописима даде одмах обавезну снагу ради задовољења једне онда прешне потребе — спречавања чиновничких злоупотреба —, те у основи закон против корупције по својој суштини није никакав специјалан закон, јер не доноси никакве специјалне норме у погледу материјалнога права за

оне горе поменуте деликте, већ представља само и једино убрзање ступања на снагу једног дела кривичног законика. Оно што је једино специјално у закону о сузбијању корупције и што му може давати карактер специјалности јесте само његов чл. 3, јер кривично дело предвиђено у томе чл. није предвиђено у општем кривичном законику, те претставља специјални деликат из закона о сузбијању корупције.

Чланом 5 уводног закона хтело се да ступањем на снагу кривичног законика престану важити сви други закони у колико они садрже прописе о кривичним делима, који су предмет кривичног законика, при чему се по нама нарочито мислило на закон о сузбијању корупције, јер се није хтело допустити да у погледу на једну исту материју напоредо егзистирају два кривична закона.

Закон против корупције, изостављајући само његов чл. 3 као специјалан деликт, није ништа друго до један извадак из општег кривичног законика, у материјалноправном погледу, па је несумњиво да он у томе погледу не може имати важности од тренутка када је на снагу ступио кривични законик. Још једино могу се из њега употребити неке одредбе поступка као нпр. одредбе о испитивању порекла имовине, јер ове нису укинуте ступањем на снагу кривичног поступка и то је све.

Према овоме ми налазимо да је закон о сузбијању корупције у свом првом материјалном делу (изузимајући само деликт из чл. 3) престао да важи, па да према томе за све горње деликте није више у важности ни његов чл. 5, који је у његовом материјалном делу и на који се тужба позивала за оправдање по њој горе изложене правне квалификације (види решења касационог суда у Загребу Кре. 169 10-VII-1931 год., Кре. 221 од 4-X-1934 г.; решење апелационог суда у Загребу Кпп. 68 од 15-II-1933).

В. Али на страну цело ово питање о важењу односно неважењу закона против корупције. Нека је тај закон и да-нас у важности, његов чл. 5 нема онај смисао који му придају тужба и суд. Изричући да „за сва поменута кривична дела важи овај закон како у погледу извршилаца тако у погледу подстrekача и помагача, били они државни службеници или друга лица“ овај члан 5 није тиме нечиновнике огласио за саучеснике из § 34 крив. зак. у делима корупције,

већ он значи само то, да ће и нечиновници, ако се по објективном праву могу сматрати саучесницима, бити третирани по закону о корупцији као и учиниоци тих дела тј. и њихову ће кривицу ислеђивати нарочите истражне судије, и за њих ће истражне судије истраживати податке, и њима ће се судити по слободном судијском уверењу, и њихови ће се правни послови моći побијати и томе слично. Није се чл. 5 хтело рећи да у поменутим делима корупције нечиновници постају саучесници — подстrekачи или помагачи из § 34 к.з. — јер би се тиме изрекао један апсурд, један несмисао, једна апсолутна негација начела кривичног права, јер би то био салто мортале целокупне науке кривичног права. Не значи чл. 5 укидање § 133 к. з. као посебног деликта, те на његово место надомештање саучешћа из § 34 у делу корупције из § 385 к. з., јер и чл. 1. закона против корупције набраја и означује и дело из § 133 к. з.

Према томе, није овде толико од значаја питање важења или неважења закона против корупције, јер и ако тај закон важи, не може се из његовог чл. 5 извести конструкција о саучешћу, активног подмићивања у делу пасивног подмићења из § 385, већ активни подмићивач, ако га има, остаје кривац дела из § 133 као самосталног деликта.

В. Да би ону погрешну тезу тужбе отклонила, одбрана се упустила, поред доказивања о неважности закона против корупције, и у доказивање самосталности деликта из § 133 к. з. и ако је то по нама ствар очигледна. Но и поред тога набројаћемо овде неколико битних разлога у правцу тога доказивања а ради утврђења да је конструкција са саучешћем из § 34 к.з. у односу на активног подмићивача правно немогућа. И тако:

1. Активно подмићивање спада под § 133 к. з. као посебан деликт против државне власти, те се његов учинилац — активни подмићивач — не може казнити по § 385 као делику противу службене дужности, јер он бву дужност као нечиновник и нема.

§ 133 к. з. консумира сву кривичну делатност активног подмићивача. То је мишљење и свих наших коментатора (Долеца, Чубиског, Урошевића и др.), а такво гледиште влада и у немачком праву, по чијем је § 333 и рађен наш § 385 к. з.

2. Активни подмићивач мора се блаже и посебном нормом казнити а не оном којом се кажњава подмићени чиновник јер се активни подмићивач огрешује само о своју грађанску дужност док се државни чиновник огрешује и о своје специјалне дужности које има према држави и о своју заклетву.

3. Активни подмићивач има се казнити и онда кад се државни чиновник није дао подмитити (аргумент из § 133 „наводи“ а не „наведе“). Ако би се узело активно подмићивање као саучешће у пасивноме, у виду потстрекавања, онда бисмо имали као последицу у овом случају некажњивост подмићивача због недостатка главног дела т.ј. пасивног подмићења. Исти је случај и вице верза т.ј. кад би државни чиновник затражио мито, па се онај од кога би се мито тражило не би упустио у подмићивање.

4. Ако би се прихватила теорија о саучешћу, активни подмићивач би био кажњив и у случају дела из § 384 к.з., што би била грешка, јер за то дело може одговарати само државни чиновник пошто се грађани не могу кажњавати и онда кад би им несавесни службеници тражили поклон да би извршили закониту радњу (види решење Касационог суда у Сарајеву Кре. 126 од 19-IX-1930 године; решење Касационог суда у Загребу Кре. 159 од 1-X-1930 године).

Због тога, што је закон о сузбијању корупције престао да важи, а суд је у пресуди заузео противно гледиште и на основу тога закона огласио Ловрића кривим; као и због тога, што је суд конструкцијом о саучешћу дао целој ствари погрешну правну квалификацију, пресудом је повређен § 337 т. 2, јер је примењен закон који се не може применити.

III Д е о.

Фактичко стање у поглављу D.

A.

Своје разлоге у погледу кривичне одговорности Д-р Јевремовића и Сора суд је извео на стр. 84—90 пресуде, а разлоге за кривичну одговорност опт. Ловрића на стр. 90 ст. 4 ((22 реда). Већ се из овога види да је суд готово сву

пажњу посветио утврђивању кривичне одговорности Сора и Јевремовића, док је у погледу на Ловрића суд био врло кратак, а што се може тумачити само помањкањем доказних средстава. С тога је за оцену судачког налаза у правцу Ловрића, неопходно да јасно најпре прецизирајмо судачки налаз у погледу Сора и Јевремовића јер ће се баш из тога налаза јасно увидети погрешна примена закона од стране суда према Ловрићу.

Суд је dakле утврдио и то:

Да је 205.000.— дин. дато Јевремовићу за интервенцију око лиферације прагова;

Да Ловрић није могао плаћати уопште веће своте без налога Соровог;

Да је преосталих 100.000.— дин. Јевремовић примио од Сора преко Ловрића;

Да је Ловрић добио од Сора налог да Јевремовићу повиси хонорар за још 100.000.— дин.; да Сор није рекао Ловрићу разлог тог повишења и да је баш та чињеница, тај налог за повишење хонорара довео Ловрића до тога да је он претпоставио да је Јевремовић ангажован за фидејкомис;

Да је Сор у Београду говорио са Јевремовићем о фидејкомису и о интересима Петра Пејачевића и објаснио му своје жеље у правцу заштите интереса П. Пејачевића;

Да је цела Сорова акција ишла у правцу измене пројекта;

Да је Јевремовић молио Ловрића да поручи Сору да је пројекат пред Народном скупштином;

Да је Јевремовић обавештавао о току ствари Д-р Толнауера, адвоката;

Да су и Ловрић и Братанић на основу разговора вођеног између Сора и Јевремовића морали закључити (односно закључили) да је Јевремовић ангажован;

Да је Сор са Јевремовићем најпре разговарао о фидејкомису па да је онда по том Ловрић дошао на своју претпоставку;

Да је Сор наложио Ловрићу и ангажовање адвоката Никодијевића;

Да је Сор још 1933. г. могао знати за пројекат и баш ради тога и предузимао акцију;

Да је према свему томе Јевремовић склопио споразум са Сором да ради у изнетом правцу, да је он Сору такав рад обећао а Сор њему опет 100.000 динара;

Да је кривично дело из § 385 к.з. перфектно већ самим тим обећањем поклона, те

Да су Сор и Јевремовић имали умишљај за тим, да Јевремовић као народни посланик делује у правцу заштите интереса Пејачевића, и

Да је Јевремовић подмићени те извршилац кривичног дела из § 385 кр. зак. а Сор подмићивач-потстrekач — § 34 у вези § 385 к.з.

При таквоме своме налазу и закључку у погледу на Сора и Јевремовића, суд није могао по закону огласити кривичем и то потстrekачем и оптуженог Ловрића.

Кривично дело чине: радња, последица и узрочна веза између радње и последице. Битно је утврдити дакле која је радња проузрокovala последицу? У овоме конкретном случају суд је то питање решио на тај начин што је утврдио да је радња која је изазвала последицу (т.ј. произвела подмићење) радња Сорова. За појам виности подстrekача нужно је да потstrekачeva radnja буде она услед које се потstreknuti (овде Д-р Јевремовић), решио да учини кривично дело, т.ј. да је та radnja потstrekачeva мотивирала одлуку код потstrekнутog лица за извршење кривичног дела. Па кад је суд утврдио да је и та radnja Сорова radnja јер је он дао обећање поклона које је Јевремовић прихватио, јер је он начинио са Јевремовићем споразум у изнетом смислу, јер је тај факат мотивирао одлуку Д-р Јевремовића, онда је објективно узев исključeno по закону свако Ловрићево потstrekавањe а то зато, што у једном те истом кривичном делу не може бити два потstrekavaњa. Чим је суд све ово овако утврдио за Сора, а у погледу Ловрића утврдио само то да је он (Ловрић) знао односно морао знати да је Сор обећао Јевремовићу хонорар за фидеикомис, јер да је то Ловрић могао претпоставити (како по самој исплати тако и по томе што је знао разговор Сора са Јевремовићем), суд је тиме утврдио да су radnje Ловрићeve позније од споразума Сора са Јевремовићем (исплата 100.000 динара) за читава 4 месеца, те је логично да Ловрићeve radnje не могу према томе бити потstrekacke radnje, будући да је потstrekavaњe обављено већ od

другог лица и произвело своје дејство (т.ј. створило споразум о подмићењу).

Суд је Ловрићево знање о извршеном подмићењу од стране Сора, као акт познији подмићењу, изједначио са потstrekavaњem као актом који претходи подмићивању, што је конструкција правно немогућа.

При овако утврђеном чињеничном стању од стране самога суда, суд није могао Ловрића огласити потstrekачем, већ је могао третирати само једну од ове две хипотезе: 1) Да ли Ловрић није Соров помагач (помагач потstrekачев) или 2) да ли Ловрић није кривац дела из § 135 к.з. (непријаве кривичног дела властима). Међутим ни једна од ових двеју конструкција не би се могла правно и фактички одржати, јер су просто на присто немогуће.

Знамо већ да помагање може бити или само психичко (саветом) или физичко (делом т.ј. чување страже, додавање оруђа и слично).

Ловрићево „помагање“ Сору као психичко би се требало састојати у савету Сору како да потstrekne Јевремовића. Такво помагање (које дакле претходи кривичном делу) суд није утврдио, за то не стоји ни једна једина чињеница у целом овом процесу; такво психичко помагање не стоји ни по томе што је суд већ утврдио баш противно т.ј. да је Сор ангажовао Јевремовића а да је Ловрић то могао претпоставити односно могао знати.

Ловрићево „помагање“ Сору као физичко није могуће по самом закону јер се кривично дело подмићивања врши интелектуалним путем (наговарањем), а физичким само онда ако се уз то учини истовремено материјални акт, т.ј. давање новца из руке у руку. Суд је утврдио да је дело овде почњено обећањем поклона од стране Сора и примањем тога обећања од стране Др. Јевремовића; да се споразумни рад предузео још пре исплате од 100.000 дин.; да је исплата од стране Ловрића дошла после тога т.ј. у фебруару 1934 године, т.ј. после почињеног кривичног дела и да је Ловрић ту исплату учинио по налогу Сора, па дакле не може бити речи о физичком помагању. Ово треба да је делу истовремено, иначе то није физичко помагање.

Ловрић dakле не може бити третиран, на основу утврђеног чињеничног стања и с обзиром на законске услове, као помагач Соров (помагач потстрекача).

Исто је тако очигледно да Ловрић не може одговарати ни за дело из § 135 к.з. (због непријаве кривичног дела властима), јер би за то било нужно најпре утврдити да је он сазнао да се припрема извршење кривичног дела и то злочинства, а није довољно да је он морао односно могао знати да је дело почињено, па то није јавио властима. Требало би још утврдити дакако и то да је Ловрић знао још и то: да се овакво ангажовање народног посланика сматра као злочинство, а то ми се чини врло тешко с обзиром на чињеницу, да и наши одлични правници нису били начисто, нити су то и данас, у питању одговорности народних посланика.

Остајући dakле овде увек на чињеничном стању које је суд утврдио, морамо овде констатовати да је суд тако утврђено чињенично стање противзаконито оквалификовао у погледу Ловрића т.ј. погрешно на такво стање применио материјални закон (§ 34 к.з.) који се не може применити па сматрамо да је тиме повредио § 337 т. 2 к.с.п. а поред тога повредио и § 337 т. 1,а к.с.п јер, у радњи оптуженог Ловрића од суда изнађено дело није уопште кривично дело, јер у таквој радњи нема ни потстрекавања, ни помагања у потстрекавању, ни дела из § 135 к.з., нити ма ког другог кривичног дела предвиђеног у кривичном законику.

Б.

Кривичну одговорност Ловрићеву суд је извео из чињенице: да је Ловрић знао односно морао знати да је 100 хиљада дин. хонорар Јевремовићу за фидеикомис, и да је, знајући то, и исплатио ову суму Јевремовићу по налогу Сора („делао по интенцијама Сора“).

Да је Ловрић то знао, суд се у то убедио из две три чињенице, наиме: што је Ловрић знао за разговоре Сора са Јевремовићем о фидеикомису; што је исплатио 100.000 дин. као хонорар по наредби Сора; што је тај износ плаћен „дискретно“ и са Сором обрачунат у четири ока, а вођен под шифром.

Суд вели на стр. 86 пресуде да је Ловрић у истрази исказао јасно да га је баш тај налог за повишење хонорара

постојао да је постојао ангажман оптуженог Др. Јевремовића у ствари фидеикомиса, да је Ловрић пак на претресу рекао да је такву изјаву дао само у истрази поводом питања судије „да ли може да претпостави да је новац у те сврхе издан“ но да у ствари он то није знао, — па суд ту његову одбрану на претресу не уважава јер је он свој исказ у истрази дао образложено и јер је тај издатак третирао дискретно, а та дискретност не би била потребна да је по среди куповина акција.

Ако погледамо Ловрићев записник у истрази од 20-X 1934 год. питање бр. X. видећемо да је истражни судија предочио Ловрићу писмо од 14 маја 1934 год. и да је Ловрић на постављено питање одговорио: „Ја сам примио то писмо у оно доба и сјећам се да је мој утисак био да је у ствари фидеикомиса ангажован био како Др. Никић тако и Јевремовић или стварних доказа ја за то нисам имао.“

Из овога следује да је Ловрић створио себи претпоставку о ангажовању Јевремовића онда кад је добио писмо од 14 маја 1934 год. и да он није тврдио да је утисак о ангажовању Јевремовића имао онда кад су Сор и Јевремовић разговарали о фидеикомису нити онда кад је исплатио 100 хиљада динара. Ових 100.000 дин. Ловрић је исплатио пре 17 фебруара 1934 год. (доказ C-VI-14) а међутим Сор и Јевремовић су говорили о Петру Пејачевићу тек у јуну 1934 год. (Сор је уверењима доказао да је у целој 1934 год. он само у јуну 1934 год. био у Београду, а што се тиче разговора њиховог о акцијама у јануару 1934 г. у Загребу, Ловрић није ни био у Загребу нити чуо тај разговор). Налог за повишење хонорара Јевремовићу био је у јануару 1934 год. кад је Јевремовић посетио Сора у Загребу, а што тврде и Сор и Јевремовић и Рад. Марковић.

Према томе не стоји тврђња да је Ловрић у истрази рекао да је себи створио претпоставку и утисак о ангажовању Јевремовића (дакле „сазнао“) по чињеници повишења хонорара (која се збила пре 17-II-1934), нити по разговору Сора и Јевремовића у јуну 1934 г. у Београду, нити по њиховом разговору у јануару 1934 г. у Загребу (јер Ловрић није ни био у Загребу) него стоји оно што је Ловрић одговорио на питање Бр. X. т.ј. да је утисак добио онда кад је добио писмо од 14 маја 1934 године.

На основу свега овога, и кад суд сматра да је споразум Сора и Јевремовића био у 1933. г. или бар пре 17-II-1934. год. (т.ј. пре исплате 100.000 динара), јасно излази да је Ловрић сазнао за „ангажман“ Јевремовића много после тога ангажмана и после исплате своте од 100.000 дин., те он по тој чињеници не би могао бити оглашен потстрекачем.

Што се тиче „дискретности“ издатка, треба овде напоменути да та чињеница сама по себи не значи нити може штогод значити, јер су дискретни издаци били и за прагове, чак и чиновничке плате и станарине, па тамо суд ту дискретност није ни узимао у обзир.

Из свега овога следује јасно да је суд свој закључак о Ловрићевом знању ангажмана извео противно стању истраге и противно казивању у истрази (питање X), да је дакле чињеница од које се пошло при стварању закључка друкчија а не онаква како то суд утврђује. Услед тога се не може одржати ни закључак суда „о знању“ на основу кога је „знања“ Ловрић и оглашен за крива у овом факту.

Није овдје реч о слободном судијском уврењу т.ј. праву суда да из чињеничног стања изводи овај или онај закључак, него је реч о томе да је чињеница из истраге друкчија, што свакако чини повреду из § 336 тач. 6 к.с.п.

IV Д е о

Кривична одговорност.

С обзиром на све досад истакнуто, нарочито у III делу ове ревизије, не би се могло поставити питање Ловрићеве кривичне одговорности, кад у погледу на њега нема кривичног дела.

За постојање кривичне одговорности Ловрићеве не би нипошто било довољно утврђење суда на стр. 90 ст. 4 пресуде „да је Ловрић за кривично дело знат“ и по наредби Сора исплатио 100.000 динара.

Било би зато неопходно утврдити бар умишљај Ловрићев за подмићењем и ма какву његову радњу у делу подмићивања.

Суд није нигде навео никакву радњу Ловрићеву у делу подмићења. Чињеница да је он као нижи чиновник по налогу Сора исплатио 100.000 дин. Јевремовићу, после постигнутог

споразума између Сора и Јевремовића, није више радња подмићења, јер кривично дело по налазу суда стоји и без тога, т.ј. стоји услед примања обећања поклона и обећања рада за тај поклон.

Што се пак тиче умишљаја, овај не постоји уопште код Ловрића, нити га је суд ма из чега извео уопште, нити суд о њему уопште говори у пресуди, а без умишљаја нема кривца.

Пресуда је и овде противна §-у 337 тач. 1 под б. к.с.п.

V Д е о

Оправдање призива.

(Казненоправна наређења)

1.

У закључку мога пледојеа датог на главном претресу, излажући врло сумарно учења савремених криминалистичких школа, истакао сам да је у кривичном процесу особито значајна ако не и најзначајнија личност оптуженикова и да су савремени кривични законици пројети једним другим духом, духом друштвене солидарности, благости и спасавања човека, на супрот законицима старих времена који су се заснивали само на одмазди и застрашењу.

Истакао сам, а то се види баш и из ове судске пресуде, да оптужени Ловрић није овде личност акције, већ један подређени чиновник који, ако што ради, ради по налогу својих господара а без икакве личне користи т.ј. да мотив његовог дела није никакво лично користољубље.

Показао сам и доказао тамо да је он човек карактеран, човек врло частољубив и човек истинољубив (што се види баш и из образложења пресуде у факту D).

Имајући пред очима оптуженике оваквих особина, Ремон Салеј, велики француски правник и правни писац је рекао ону сјајну мисао, мисао којом је у основи и пројето савремено кривично законодавство, да је „најбоља она правда која спасава човека“.

Па кад се све то има у виду, те његове личне особине и та његова улога апсолутно споредног значаја, онда, чак

и ако би се буди по ком разлогу Ловрић и могао огласити кривим, онда се казна према њему изречена заиста показује престрого.

Она је строга у том правцу што је изречено годину дана заточења, а ако би се уважила квалификација из § 133 к.з., та би казна била чак и немогућа по закону.

Она је строга и стога што није условна, јер нема ни једног разлога да се према Ловрићу у том погледу не примени § 65 к. з. док напротив стоје баш сви услови за примену тога прописа.

Она је престрога у томе, што је поред ове казне заточења изречен и губитак часних права за годину дана, као споредна казна.

Апсолутна је тенденција савремених кривичних закона да се споредне казне, а нарочито оне против части (губитак часних права) што мање прописују и досуђују, јер је преовладала идеја: да није интерес друштва да се осуђени бламира, понизи и у доцнијем животу скоро онемогући. Ова казна против части, према „Мотивима“ (стр. 140) „велико је зло за человека који није изгубио осећање части“.

Ако је Ловрић и крив — а крив је по налазу пресуде што је знао за споразум свога господара па по налогу овога исплатио — зар је он баш толико крив да треба да претрпи и ово велико зло, да изгуби и грађанску част (макар да је то и само за време издржавања казне — § 46), да поред једногодишњег лишења слободе понесе и срамоту?

То је престрого (§ 332 к.с.п.).

2.

Досуда солидарног плаћања трошкова кривичног поступка по § 310 к.с.п. (стр. 16 став 5 одозго) није правилна. Ако он мора за трошкове поступка одговарати, та се његова одговорност има да ограничи на трошкове у факту D., јер је он само у том факту за крива оглашен (§ 332 у вези § 310 к.с.п.).

На основу свих изнетих разлога молим Касациони суд:

Да Ловрића на основу § 280 к.с.п. ослободи од оптужбе и плаћања трошкова, јер у његовој радњи нема кривичног дела, нити кривичне одговорности.

Нађе ли пак Касациони суд да је он крив, молим да се изрече да је крив за дело из § 133 к.з. и да му се у том случају досуди што мања и условна казна из тог прописа.

Нађе ли се да је крив за дело саучешћа — § 34 у вези § 385 к.з. молим да и у том случају буде ублажење по § 71 тач. 4 у вези § 65 к.з.

Ревизија је у дупликату.

21 марта 1936 год.

у Београду.

Др. Вож. Вујанац,
адв.

II

О КРИВОКЛЕТСТВУ

ХЭХӨТГӨӨНСҮЙН О

1.

ОДБРАНА

26-XII-1935

Господо судије,

За расправу овог спорног случаја који је пред нама ја
ћу најпре учинити извесне примедбе на оптужбу г. државног
тужиоца и на његово осматрање; потом ћу заћи мало у ци-
вилно законодавство, у колико се оно тиче главне заклетве
и у оне прописе тога законодавства који се тих спорова
тичу; онда ћемо прегледати кривично законодавство које је
у вези са тим цивилним и наше ново по коме се овај процес
суди; најзад ћу прегледати фактично стање, све доказе који
су овде изнети про и контра.

Ако тако осмотримо ово питање ја мислим, да ће оно
бити осветљено са нужне стране, и да ће то бити потпуно
погодна основа за стицање судијског уверења у овоме кон-
кретном случају.

Г. државни тужилац, почињући прекјуче свој говор, у
првој својој реченици је задржао себи право да гони кри-
вично једног од мојих најважнијих сведока у овом процесу,
сведока Радисављевића, архитекту.

Господо, г. државни тужилац је то учинио намерно.
Он је то учинио зато да једнога од најважнијих и сведока
повољних за тезу одбране дисквалификује. Он је то учинио
и ако је на претресу могао чути, да је тај сведок један од нај-
талентованијих младих људи те генерације, и ако је чуо да
је то један човек који је у овоме послу живо и предано радио,
и ако је чуо од његових другова о њему да је он од стране
њихове сматран као понос њихове генерације, и ако је лич-
но знао да је то син једнога, сада покојног али врло чести-
тог и врло исправног нашег лекара, и ако је знао да је тај
млад човек врло частан, врло вредан и врло лепо васпитан.

Али, тај сведок такав, тако обележен од стране његове генерације, сметао је г. државном тужиоцу и да би га искључио, он је на почетку дао онакву изјаву, како сам мало час поменуо, а он зна врло добро да та изјава не може да оствари ону правну могућност, на коју је он мислио.

Тај начин борбе оптужног државног органа против оптуженог Проке Бајића као обичног грађанина, у једном кривичном процесу, тај начин борбе је такав, да се ја с њиме не могу да сложим. То није начин да суд, елиминишући исправне људе и сведоке, дође до материјалне истине и да се оживотвори право државе.

То је прва грешка коју је учинио г. државни тужилац, грешка јер се требало да иде за тим, да се суду претстави оно фактично стање које ће бити у стању да га доведе у положај, да по својој непристрасној оцени дође до једног правилног уверења.

Г. државни тужилац је учинио и другу грешку. По § 3 к.с.п. у кривичном процесу доминира начело материјалне истине. Држави, као организованој заједници, није стало до тога да грађане прогони. Држави је стало само до тога да одржи свој правни поредак и ништа више и ништа даље од тога. Зато по § 3 к.с.п. државни тужилац не сме само да теријети него је он дужан, по слову тога прописа, „да подједнаком брижљивошћу узме у обзир и околности, које служе за одбрану“, па чак окривљеника и поучи о његовим правима. Држећи се ваљда овога начела, државни тужилац је покушао пред овим судом да ствара судијско уверење чињеницама ван овога главног претреса, да ствара уверење противно изричитим начелима нашег новог кривичног судског поступка. Молим Вас да се потсетите да Вам г. државни тужилац у својој аргументацији против окривљеника износи и једну другу оптужницу, која пред овим судом није прочитана, која пред овим судом није употребљена као доказно сретство. Шта више та оптужница је одбачена.

Кад је све то поменуо, допустите да и ја у две три реченице објасним укратко ствар да бих реагирао на ту његову чињеницу.

Проке Бајић је имао у својој згради извесне људе који су држали закуп. То су они који држе радњу за оријенталске производе. Они су њему били кираџије и они су тврдиле

да је Проке Бајић њима обећавао исплаћивати њихове раднике, њихову послугу. Наравно да Проке Бајић ту чињеницу није признао јер су они били само његови закупци и ништа друго, пошто он у њиховом послу није учествовао, није имао с њима никаквих других пословних веза осим закупног односа.. Они, знајући да је овде потегнута тужба против Проке због кривоклетства, нашли су се побуђени да и они томе додају један камен, па су оптужили Проку, али је Апелациони суд ту оптужници одбацио својим решењем Копа 2046(?) и то са разлога: „Обуставља се даљи поступак зато што је за постојање дела из § 144 потребно да се виновник умишљено криво закуне“. Доказна сретства тужилаца није пружио и због тога Апелациони суд налази да не постоји основана сумња да је окривљени учинио претстављено дело, а ово с обзиром и на друштвени положај окривљеног и износ суме у питању па је с обзиром на такво стање ту оптужници одбацио“.

Господо, нема неуког суда у једној земљи, али може бити сасвим младих судија и да је, не дај Боже, државни тужилац тај приговор ставио у таквој једној прилици, можда би се погрешило и то би могло изазвати ништавност пресуде. Захваљујући томе што је то овде изјављено, ништавност пресуде се тиме отклања, али је употребљено једно доказно сретство од стране државног тужиоца које у процесу није као доказно сретство било пред судом на главној расправи употребљено. Тиме је г. државни тужилац хтео да заснива слободно судијско уверење на доказима који нису на суду расправљани. Такав један рад противи се директно основним начелима кривичног судског поступка, такав један рад противи се основном начелу материјалне истине и то је трећа грешка г. државног тужиоца.

У таквој својој психози није никакво чудо што г. државни тужилац овога суда, уместо да мога противника назива „Јова Миловановић“ овога назива „чика Јова“, да тим путем вероватно изазове претставку, да је у питању новчани интерес једнога старца, новчани интерес једнога „чике“.

У својој жустрини против Проке и пренебрегавајући §3 к.с.п. државни тужилац је, мислим, отишао предалеко и учинио једну неправду моме брањенику. Уместо да по природном току ствари предузме разлагање доказног матери-

јала да из истога материјала извуче оно што по његовом мишљењу треба да терети Проку Бајића и да на основу тако извученог материјала он, по своме уверењу, утврди кривичну одговорност окривљеникову, па тек онда на основу таквог стања изнесе побуде које су таквог окривљеника руководиле да почини једно извесно кривично дело, г. државни тужилац је пошао од натрашке: он је најпре утврђивао побуде муга брањеника, па тек после тога је нашао за сходно да се обрати на доказни материјал и да утврђује тек онда кривичну одговорност, а да и не говоримо о томе да он није уопште ни третирао доказе одбране како то налаже § 3 к.с.п.

То је његова четврта омашка.

Његова пета грешка, која свакако неће допринети да се заснује правилно судијско уверење, била је у његовом напору да ми отстрани још једног сведока, Драгог Јовановића, набацијући томе сведоку извесну крађу двеју дасака, ма да зна врло добро да тај сведок од стране суда није осуђен за такво кривично дело. По тој његовој логици, ако би се њој следовало, свако лице које би било оптужено за кривично дело, више у овој земљи не би могло бити сведок. Такво схватање можда је вредело пре неколико векова али данас не може да вреди једно такво схватање.

Најзад, излажући тако доказни материјал, такве принципе г. државни тужилац је зажалио што не постоји, што и данас нема глоговог колца за кривоклетнике, налазећи ваљда да је и то сасвим у духу нове савремене кривично-правне науке!

Са таквим противником, који се не држи начела кривичног поступка, ја не могу на бази кривично-судског поступка да се борим. Ја таква његова начела не примам, таква начела не прима ни наш кривични поступак, наш формални закон. Зато ја његов говор одбацујем од почетка до kraja, јер у њему нема ничег више сем овога што сам ја изнео.

Допустите ми сада да пређем на разлагање онога што се тиче цивилног процеса због кога је и створен овај кривични процес, на разлагање процеса по главној заклетви. Ако будем поменуо старо право то ће бити само у једној

или двема реченицама, то је само ради правилног разумевања нашег законодавства, не из другог разлога него само да вас потсетим на оно што смо ми сви раније свакако у својим студијама радили.

Још је старо (римско) право, господо судије, сматрало заклетву међу парничарима као једно сретство *равнања* помоћу позивања Бога. С тога лажна заклетва у цивилном процесу није била деликт против кривичног закона него деликт против религије. Лажна заклетва је била увреда божанства, а не увреда правосуђа као што је то данас. Како у римском праву *iuramentum continet speciem transactionis* (што значи да заклетва садржи поравнање) — то у том праву није никада могло бити кривоклетства због тога. На истом таквом становишту стајали су много година и стари италијански криминалисти, тврдећи да кад једна странка у цивилном спору понуди главну заклетву, да ту нема кривоклетства. Тек касније је канонско право увело кривоклетство у област кривичног закона. Оно је донело измену ових идеја и увело кривоклетство, сад као деликт против судске администрације, а не против религије.

Ја нећу да се ту задржавам, али хоћу да споменем само неколико линија француског законодавства које је послужило као база нашем старом грађанском поступку, који је поступак овде у питању.

По француском праву главна заклетва (*serment decisoire*) је такође *поравнање* међу парничарима, јер се један парничар, нудећи другоме парничару заклетву, адресира на савест свога противника и пристаје да спор изгуби ако се тај противник на извесне околности закуне.

Из те констатације француског права следовале су две последице од којих је једна цивилно-правна, а друга пенална.

У цивилном погледу, пошто је то поравнање, положена заклетва се ни на који начин не може више нападати. У пеналном погледу, а то је врло важно, због тога то и наводим, пошто би то био деликт против судске администрације, против правосуђа, само и једино државни тужилац могао би иступити као гонилац кривоклетства. Парничар који је у цивилном процесу изгубио парницу не може такав кривични процес ни покренути нити у њему учествовати као оштешеће-

ник. Он има да трпи до краја последице равнања, које је он сам понудио. Није више реч, дакле, о приватном интересу који је ликвидиран у грађанском спору, него само о јавном интересу, о ономе интересу који тангира искључиво државу то јест правосуђе. И зато француско право и признаје једино државном тужиоцу право кривичног гоњења, али је државном тужиоцу наметнуло и извесне дужности, а то је да у томе кривичном спору може употребити само она и онаква доказна сретства каква би могао употребити и у грађанском спору. На пример ако је спор био преко 500 франака вредности, а у грађанском спору то се није могло доказивати сведоцима, онда ни у кривичном спору не би могао употребити сведоке, зато што режим доказа зависи од природе цивилног факта.

Наш стари грађански поступак, по коме је овај цивилни процес био пресуђен, рађен је у истим идејама о равнању и главну заклетву, као француски, поставио на исте основе.

Тумачећи те прописе нашег грађанског поступка, на пример § 261 г.с.п., наш Касациони суд је дао ове линије:

Одлуком од 21 јануара 1871 године број 219 Касациони суд вели: „Кад парничар има сведоке па се на њих не позове већ понуди заклетву, онда не може после сведоцима доказивати кривоклетство јер се правно има узети да се он одређа као свих других доказних сретстава“.

По одлуци Касационог суда од 9-II- 1901 године Бр. 860 „кад неко заснива своје тражење на главној заклетви, претпоставка је да је друге доказе напустио“. Дакле, грађански спор је према оваквој одлуци дефинитивно свршен.

По § 263 г.с.п. „заклетва се не може нудити у предметима о којима не може бити поравнања“. Тај пропис утвђује да је и по старом грађанском судском поступку исто гледиште као и по француском и римском праву, то јест, да је главна заклетва поравнање.

По § 281 старог грађанског судског поступка, „што се не може признањем доказати не може ни главном заклетвом“. То је дакле иста идеја, то јест идеја ослањања на савест противника.

По одлуци Касационог суда од 4-II-1906 године Бр. 12163 уз § 282) „кад странке признају да између њих постоји писмени уговор, али га ни једна није употребила као доказ, онда има места главној заклетви“.

То је дакле опет идеја поравнања, одрицања од других доказа и немогућност инкриминације.

По § 290 г.с.п. парничар треба да се одмах закуне и „против такве пресуде нема жалбе“, нема правног лека. То је идеја да је цивилни однос потпуно завршен за оба парничара.

Најзад, по § 262 „заклетва се може нудити само о решавајућим околностима“, а по § 268 „ако се парничари о форми заклетве не сложе, суд одређује како ће она гласити“, али је ту суд везан за предмет спора, за решавајуће околности и за изјаве самих странака, јер према одлуци истог Касационог суда Бр. 14446 од 29 децембра 1908 године (уз § 268) „Суд има право да, кад се парничари о форми не сложе, одреди како ће она гласити, или суд може одредити форму заклетве само о оној околности како је понуђена и примљена, а не и о другој околности“.

Такво је било наше цивилно законодавство у погледу на спорове који су обављани и свршавани по главној заклетви.

Ослањајући се на те идеје и такве цивилне прописе о споровима по главној заклетви, наше кривично правосуђе отишло је један корак даље.

Према одлукама Касационог суда Бр. 1408 од 19-IV 1869 године и Бр. 334 од 3-II-1899 године „кад се грађанска парница сврши главном заклетвом, не може ни бити говора о кривоклетству, јер се та грађанска парница не може поновити пошто је претпоставка, да других доказа није било“.

По одлуци Бр. 2862 од 20 октобра 1899 године (уз § 263 к.з.) „кад се оптужени понуђеном заклетвом ослободио сваке обавезе, онда нема предмета за кривоклетство“.

По одлуци Бр. 3529 од 18-III- 1908 „кад тужилац напусти друге доказе и понуди заклетву, кад он не даје важност другим доказима, онда им не може давати важности ни суд, нити ту има кривоклетства у погледу на то, што је положена заклетва последица пристанка обеју парничних страна, да се за истинито сматра оно што се њом тврди“.

Диспозитивно начело доказивања у грађанском спору доминирало је у гр. с. п., оно је респектовано и од стране ондашњег нашег кривичног правосуђа. Иначе би било неисклада, да то тако није било, у законима цивилним и кривичним, било би поремећаја у правној свести народа.

Кад све ово знамо онда можемо осмотрити овај спорни однос, најпре њихов грађански спор, затим тежњу за кривичним прогоном, па најзад фактично стање овог кривичног спора:

Погледајте тај грађански спор!

У томе грађанском спору био је тужилац Прок Бачић а туженик Јова Миловановић. Прок Бачић је у својој тужби и на рочиштима претставио, да је према споразуму од новембра 1930 године са тужиоцем Миловановићем израдио потребне планове за зидање Јовине палате, да је те планове поднео на одобрење грађевинским властима, да их је грађевинска власт одобрila под његовим потписом, да је палата подигнута под његовим надзором и вођством до децембра 1931 године, да је поред надзора и сам радио и обављао спецификацију свих детаља како по количини тако и по мерама; да предузимача није било, већ је тужилац Прок вршио набавке потребног грађевинског материјала склапајући уговоре са лиферантима; да је приликом подизања палате ставио на расположење своју електричну дизалицу са мотором од 5 коњских снага са целокупним потребним прибором, а која је употребљавана шест месеци.

За доказ својих навода поднео је Прок Бачић: уверења грађевинског одбора О.Г.Б. бр. 652 од 27 фебруара 1932 године, свеску планова, које су уговарачи парничари потписали, диспозицију за армиране бетонске конструкције и свеску статичких прорачуна.

За доказ да је приликом подизања палате тужилац Прок ставио на расположење оптуженом Миловановићу своју електричну дизалицу са мотором од 5 коњских снага са целокупним прибором и да је ова дизалица употребљавана на подизању палате туженог Јове, понудио је туженом главну заклетву изјављујући да повраћену прима.

Господо, из овога видите да мој браћеник Бачић као парничар у овоме часу није ушао у тај грађански процес на основу главне заклетве. Он је подигао тужбу за своје тра жење, он је понудио писмене доказе и сведоке. Он је пошао лојално у борбу за своје право.

Шта је урадио онда тужени Јова у грађанском процесу? Јован Миловановић је изјавио: да су наводи у тужби неистинити и недоказани; да тужиоца Проку и не познаје, да с њи-

ме није имао никаквих пословних веза; да му Прок није пружио апсолутно никакву помоћ око изградње куће у ул. Краља Александра број 94; да потпис тужиоца на плановима није доказ да је он те планове и радио — пројектовао и да је био надзорни инжињер; да су предузимачи за изградњу зграде били архитекти: његов син Сава Миловановић и Драг. Радисављевић; да су они израдили све планове, а инжињер Максимовић статички прорачун за зграду; да предузимачи нису имали права да на плановима ставе своје потписе, па је Радисављевић тражио од Бачића услужан потпис, који је он дао, те су тако планови и одобрени под његовим именом, па је он као тужени у томе спору понудио Бачићу заклетву на околност: „да је у његовој канцеларији и под његовим директним надзором радио планове и вршио послове надзора при подизању грађевине, да се није његов рад састојао из обичног услужног потписа планова“ и на то је Прок Бачић ту заклетву примио.

Он, дакле, није хтео да прими понуђене писмене доказе и сведоке од стране Проке Бачића, него је све те доказе одбацио по својој слободној вољи, прешао је преко њих, није хтео да се по њима тај грађански спор расправља, него је он Проки понудио заклетву.

Понуда значи једно равнање, господо, да се за истинито сматра оно што буде изјавио Прок Бачић. Зашто он није хтео употребити тамо сведоке, као што је данас употребио? Могао је да их употреби, јер они нису имали да утврђују тражбину преко 200 динара, него један факат, једно фактично питање: да ли је Прок Бачић израдио планове које је потписао или их није израдио и је ли Бачић вршио надзор или није?

Мој врло поштовани и цењени колега г. Влада Симић у својој речи прекјуче тврдио је да се парничари не могу сложити на кривично дело и да кривоклетник овде пресуђује свој спор.

Са моралне стране ја прихватам, да се два лица не могу никада сложити на вршење кривичног дела, али је само ствар у овоме: нису се овде парничари сложили, споразумели на вршење кривичног дела, него су се они овде тим путем равнали, изјавили су да ће бити истинито онако како један од та два парничара буде изјавио.

Није овде овај спор, господо, — то је најважнија ствар, — пресудио Прока Бајић него је тај Прокин спор пресудио садањи тужилац Јован Миловановић. Јован је био тај, који је предложио то доказно сретство, који је предложио да се на тај начин пресуди тај њихов спор, тај њихов цивилно-правни однос, а није Прока Бајић био тај, који је то тражио већ је он нудио друге доказе. Према томе није Прока свој спор пресудио, него је његов спор пресудио његов противник Јован Миловановић!

То је један факат доказан, јер за то постоји као доказ ова грађанска пресуда из које се то види.

На рочишту од 13 маја 1933 године г. Др. Ђуришић, као тадањи заступник Проке Бајића, изјавио је:

„Зато мој властодавац прима понуђену заклетву на околност, да је он уговорио преко свога пуномоћника Драг. Радисављевића и примио нареџбу за израду планова и вођење надзора, какву ће заклетву у своме делу и Радисављевић положити.“

„Заклетву на околност да нисам с њиме (туженим Јованом) уговорио награду за овај посао и да нисам био предузимач — не примам, јер у тужби ни једно ни друго нисам тврдио нити би ми за то требали вештаци да одреде награду, када би та награда била уговорена.“

„Мој властодавац је израдио планове и вршио надзор лично и преко свог заступника Радисављевића. Мој властодавац је планове радио и у изради овог помагао га је као његов орган Радисављевић, који је у овоме послу у име и за рачун мого властодавца помагао.“

„Према томе примићу заклетву да је нареџбу за овај рад примио као пуномоћник мого властодавца г. Радисављевић — пошто је он овај посао као орган и у име мого властодавца са туженим закључио, те будући у свом делу имам права означити њега као клетвеника на ту околност.“

Заступник туженог на овакву изјаву тужиочеву рекао је:

„Пошто тужилац прима заклетву на околност да је Бајић у својој канцеларији и под његовим директним надзором градио планове и вршио надзор, то да му се на то заклетва и досуди.“

Дакле, примио је заклетву у погледу планова и надзора. Прока Бајић је тада јасно казао на који је начин закључио тај посао, преко кога као свога пуномоћника, казао је оно што је он тврдио и пред овим судом на овом одржаном претресу.

Суд је сада учинио једну грешку, јер ствара текст заклетве о околностима, које није тужилац баш обухватио, што је противно одлуци Бр. 14446, коју сам Вам мало час прочитао, па је тужени Бајић, знајући да је он у томе послу израдио планове и под његовим директивама да су рађени, да је он у томе послу надзирао лично и преко свога пуномоћника и знајући да је то полуго тога процеса и да се о томе ради, положио заклетву по диспозитиву ове пресуде.

Сада тужилац Јован Миловановић креће кривичан спор. Он га креће под владом новог кривичног закона и новог кр. суд. пост., креће га под владом једног закона који није у духу са старим грађанским парничним поступком и са старијим кривично-правним схватањем, које је схватање било у складу са старим цивилним законодавством и хоће у овоме кривичном процесу сада да сведоцима доказује криву заклетву, а није хтео те сведоце раније употребити у грађанској парници: он хоће да њима доказује противно исправама тужиочевим које је у парници био пренебрегао; он хоће да потре своје поравнање, свој пристанак, своје признање у грађанском спору, своје реферирање на изјаву противникову. Он хоће да се ослободи дуга који је дефинитивно за њих пресуђен.

Сада наступа један врло важан моменат и због тога момента сам и изнео француску јудикатуру и право државног тужиоца, да он једино може да гони дело кривоклетства.

Г. државни тужилац 16 августа 1935 године напушта гоњење због свог уверења да ту нема кривичног дела. То је врло важан момент. Он напушта гоњење с обзиром на доказе који су постојали пре овога главног претреса. Морам да га потсетим да на овом претресу од стране тужбе није било ни једног јединог новог доказа и аргумента, већ да и у колико је било нових доказа, да су то били докази које сам изнео у одбрану брањеника. Државни тужилац је био одустао од гоњења и овај кривични спор је тада био свршен. Међутим, државни тужилац нам није објаснио на основу чега

је данас променио своје уверење? То г. државни тужилац није објаснио. Он хоће да суд верује у кривицу оптуженог Бајића, у ону кривицу у коју он сам пре четири месеца није веровао јер је гоњење напустио!

Он преузима поступак на захтев и интервенцију приватног учесника и ако се изјасни да ту нема повреде правосуђа, да ту нема повреде несметаног рада правосуђа. Он се, значи, не бори више за то, него се бори раме уз раме за имовински захтев „чика Јове“! Користећи се новим кривичним поступком он оживотворава у ствари једну мртву ствар и хоће на тај начин да уништи раније правосуђе грађанског суда, хоће да уништи једну грађанску пресуду која је ликвидирала један цивилно-правни однос.

Ја сам све ово изнео да покажем нескладе закона, неоснованост овога оптужења, нелогичност овога оптужења, да покажем, да је овде по среди један врло фини и деликатан правни случај у коме је на руб пропasti стављена судбина једног часног човека, који је радио у овоме послу, који је тражио награду за тај свој посао, који је понудио противнику писмене доказе и сведоке, који је примио тужиочев предлог за равнање путем заклетве и који је своје право и добио:

А сад, не улазећи више у могућност постојања овог кривичног процеса, примајући да је он по новом кривичном поступку могућ и допуштен, па макар да се и ново законодавство, које није у складу са старим законодавством, накалеми на старо законодавство, треба сада да осмотримо како стоји са кривоклетством по новом кривичном закону, јер § 144 одељак I, на који се тужба позива, је један пропис споран од тренутка од кад постоји!

Према „Мотивима“ од 1910 године, страна 336, који су истоветни са § 144 кривичног закона, тежиште није баш у заклетви, већ поглавито у лажности исказа. Заклетва је само допуна. Никакве ту важности немају свеће! По среди је само један исказ, који је лажан или није лажан. Лажност исказа, као што знамо, разликује се на објективну и субјективну. То се мора разликовати, јер објективна лажност исказа то је неистинито тврђење извесних факата, док је субјективна

лажност исказа у појму кривца, то јест, то је свест окривљеног да даје лажан исказ. Ако он те свести нема, ако је он у уверењу да је истинито оно што он исказује, и ако је исказ објективно лажан, дела нема, не може бити речи о кривоклетству, не само да ту нема кривичне одговорности, него ту нема ни кривичног дела. Дело треба да буде умишљено, као што сасвим лепо кажу оне примедбе Апелационог суда, које сам Вам прочитao.

То је dakле прва констатација код § 144 кривичног закона.

Друга констатација по новом закону је, да је то деликт против несметаног и успешног рада правосуђа. То је тај заштитни објект код тога кривичног дела; несметани и успешни рад правосуђа. То тврде и сви коментатори нашег новог кривичног законика и то је та друга констатација, и она је ван спора као и она прва.

Спор је око квалитета, важности чињеница исказаних пред судом и то спор за § 144, а не спор за стари грађански поступак по коме је овај цивилни процес завршен. § 144 алинеја прва гласи: „Ко пред судом под заклетвом лажно нешто искаже“ казниће се. Џео спор је због ове речи „нешто“. У науци је разлаз око тога. Једни тврде да реч „нешто“ хоће да каже „ма која неистинита чињеница“, dakле и „неодлучна за спор“. На пример лажан исказ о сродству, о годинама старости итд. И ако су то неодлучне чињенице и то би могло бити предмет криве заклетве. Они то аргументишу једним јединим аргументом, граматичким, речју „нешто“.

Напротив, други тврде да није тако него да ће кривоклетство бити ако је лажно исказана под заклетвом чињеница битна, одлучујућа за грађански спор, правно релевантна јер је по њој спор добијен. У прилог ове тезе наводи се ово:

1) Људи често заборављају и важне чињенице у животу, а још чешће багателне, незнатне, па се не могу осуђивати као кривоклетници ако у тим багателама погреше, ако се не сете.

2) Пресуда у грађанском спору никад не обухвата све чињенице него оне, које су одлучне за пресуђење спорне

ствари. Оне не смеју бити лажне јер би само тада било неуспешно правосуђе. Циљ § 144 је баш у томе.

3) Изјава дата под заклетвом о предмету спора јесте нешто недељиво. Заклетва је један свечани акт, нерашчлањив. Он се односи на доказну тему. Треба увек имати у виду шта је основно у доказивању заклетвом.

4) Ја још велим: у једном кривичном спору положе се једна заклетва на целу тему пробанди. Та заклетва то је једна радња и она има једну последицу (добротак тога спора). Кад би се узимао сваки став из заклетве као кривоклетство значи, да би било као што то хоће противник — онолико дела колико ставова у једном тексту. Било би значи више кривоклетстава за једну заклетву, за једну радњу и за једну последицу, а то би био правни апсурд коме најзад није могао да одоли ни г. државни тужилац, јер је у томе правцу кориговао тужбу на самом претресу, изјављујући, да § 61 К. з. не може опстати.

Ја усвајам то гледиште, да кад је у питању објективно посматрање дела кривоклетства, да се мора да води рачуна о битним, решавајућим околностима, о оним околностима, које су биле тема пробанди у грађанском процесу, на основу којих је грађански спор добијен или изгубљен.

Тако питање стоји у доктрини. Наши Касациони судови чину се још довољно изјаснили о томе питању, оно још није у јуриспруденцији пречишћено. Касациони суд у Београду одлуком Кре 455/33 изгледа да нагиње ономе првом гледишту, ономе тумачењу речи „нешто“, али морам скренути пажњу на то, да та одлука није у вези са старим грађанским поступком, да се та одлука тиче једнога случаја који се десио под владом новог кривичног поступка и новог грађанског парничног поступка. Та одлука Касационог суда се не односи на један случај спора расправљаног по главној заклетви по старом грађанском поступку.

Врховни суд у Сарајеву напротив својом одлуком Кре. 169/932 одлучно заузима овај други став коме сам се ја приклонио, то јест став о одлучујућим, о важним битним околностима за решавање.

Дакле, као што видите, доктрина је подељена, али је више логично размишљање код овог другог мишљења, док је код првог само граматично тумачење. Касациони суд у Сара-

јеву приклонио се такође дефинитивно другом мишљењу, док Касациони суд у Београду није решавао овакав спор, него је нагињао само првом мишљењу.

То питање морате ви одлучути по својој савести и убеђењу. Ја мислим да нам овде ваља позвати у помоћ две-три ствари:

1) Здрав разум и природну правицу; 2) закон по коме је заклетва и дата — то јест стари грађански парнични поступак; 3) стање у току грађанског спора, нарочито речи заступника странке на рочишту од 13 маја 1933 године, које сам малочас цитирао.

Здрав разум налаже нам да видимо, да ли је Прока Бајић радио за тужиоца планове и надзиравао то зидање или није. Ако је он то радио, господо, њему је права и заклетва и награда, а само ако није он то радио, није му права ни заклетва ни награда. Закон, стари грађански поступак нас упућује овим прописима, које сам ја већ цитирао да се ради само о одлучним чињеницама, да је тужилац понудио заклетву на те две-три битне чињенице, да је то поравнање странака, да је тај спор дефинитивно свршен, да је Прока нудио писмене доказе, а тужилац их онда одбио, па је Прокин адвокат спор окончао с обзиром на прописе старог поступка. С обзиром на то, овде се § 144 има да тумачи конкретно у вези са одлучујућим околностима из старог грађанског поступка.

Ово образложение којим сам Вас, признајем, прилично задржао, али које свакако није на одмет, било је по мојој интенцији потребно зато, да рашчистимо извесне појмове те да са тако чистим појмовима уђемо у осматрање чињеничног стања и да видимо, да ли је чињенично стање заклетвом утврђено било лажно или није.

У томе погледу, господо, ја ћу овако поступити. Показају Вам најпре писмене доказе, уколико их имамо. Онда пошто су остали докази сведоци, одбацити све неважне сведоце, оне који ништа битно не сведоче, да бих задржао материјал о ономе што је битно. Осмотрићу онда исказе тужиоца и тужиочеве сведоце, а потом исказе оних сведока, који по моме схватању говоре у прилог одбране. На основи тога свега Ви ћете моћи свакако да имате преглед фактичног ста-

ња и доказног материјала, јер је овде било саслушано око тридесет сведока.

Ви имате као писмене доказе десет Бајићевих планова, које је одобрио Грађевински одбор под О.Г.Б. бр. 677/31, а Техничка дирекција под У.Бр. 803 од 9-IV-1931 године, као доказе, да су то планови Проке Бајића. Та је чињеница ван спора. Ви имате 51 матрицу на паус хартији које служе за исти доказ. Ви имате дозволу за употребу грађевине Г.О.Бр. 1761 од 31-V-1932 године, која служи за доказ да је ова зграда, о којој се они споре, подигнута по Прокиним плановима. То је утврдила општинска власт која је ту дозволу издала. Ви имате уверење Техничке дирекције Гн.Д.Бр. 6481 од 9-/III 1935 године које Вам служи као доказ, да је Прока пројектовао и план за канализацију. И те је планове грађевинска власт одобрila под Бр. 21138 од 16-VII- 1931 године. Ви имате белешку од 13 маја 1933 године у томе, шта је он у грађанској спору тврдио. Ви имате и извештај вештака из кога се види, да Прока има право на награду и за сам потпис и кад не би било никаквог његовог рада. То су вештаци казали. Из тога се извештаја види да је хонорар рачунат за израду планова и надзор у 287.375 динара. У том извештају између осталог стоји, да су по чл. 7 тач. 8 Привремене Уредбе о овлашћеним инжињерима и архитектама (Сл. Новине бр. 245 од 29 октобра 1934 године бр. 245/51) за све послове које по својој стручности врше овлашћени инжињери и архитекти одговорни они сами, морално и материјално, а одговорно је лице оно, које по чл. 7 тачке 7 Привремене Уредбе на све писмене радове и цртеже стави својеручни потпис и печат. Према томе вештаци кажу о томе извештају:

„Према томе онај, који је на писменим радовима и цртежима из признате Правилником области свога делокруга рада, ставио својеручни потпис и печат, сматра се као лице како одговорно тако и као лице коме припада награда за тај рад, без обзира да ли га је сам радио или не.“

Дакле, по извештају тих људи, тих вештака, Прока би имао право на ту награду па да ништа друго није радио него само да је ставио на планове свој услужни потпис. Тужилац, дакле, овде није ничим оштећен. Шта више, он је по тој пресуди платио мање него што су вештаци нашли да времени тај услужни потпис, па шта више он до данас није то ни платио.

Одбацимо неважне сведоке: као Спасоја Петровића и Милорада Пековића, фасадере, који не признају факат, да их је Прока увео у посао, али признају да је надзор вршио Драгослав;

Душана Чупића јер је радио ксилолит кад је зграда већ била довршена, подигнута;

Душана Пековића, гипсера и Фрању Шкотека, који признају да им је Драгослав стављао примедбе на профиле радова;

Филипа Ашковића, јер је лиферовао неки грађевни материјал већ при довршетку зграде;

Младена Вујовића, јер се то тиче столарије, укуса самога сопственика и не улази у опсег пословања оне грађевинске делатности оптуженог Проке Бајића;

Владисављевића, који говори о разговору у бифеу, који је рекао да му је Радисављевић у бифеу показивао планове; Љубу Михајловића, чиновника Уреда, јер он тврди што нико није тврдио, на име да је цео надзор водио Сава а ви сте видели да то није тачно;

Михајла Банића, коме је Радисављевић рекао да ради планове и да ће добити 2% и

Милан Цветковић, који је био у Француској од 1930 године до новембра 1932 године, а коме је Радисављевић рекао да ће тужити суду.

Ти су сведоци неважни јер не говоре о битним околностима и зато сам мислио, да се њихови искази треба да елиминишу, да би расмотрели исказе оних сведока који говоре о ономе што је битно. Али најпре да осмотримо тузиоца.

Тужилац Сава је изјавио пред судом, да је послове оксизраде планова и зидања зграде он водио.

То није истина, јер нити је он то водио, према исказу свих осталих сведока, нити је он према исказу свих осталих за то имао довољно стручне спреме нити довољно времена, јер се бавио и другим изучавањима, ишао је у пилотску школу о чему сте ви на претресу чули.

Он признаје да је Прока долазио на грађевину и интересовао се, само он хоће да тврди да је то Прока радио као поћак Радисављевића и његов познаник, а не зато, што је

било у опсегу пословања. Он, дакле, признаје чињеницу да је Прока долазио на грађевину и интересовао се тим послом.

Он затим тврди да су инжињери зграду напустили, што није тачно, јер стварно он није имао новца да је доврши.

Он признаје да је Прокин мотор био на грађевини па и зато тужи.

Он признаје, и молим да на то скренете пажњу, да је сведок Драги Јовановић био један од најчеститијих и највреднијих мајстора, а то је онај сведок кога је државни тужилац покушао да отстрани оном тврђњом о непресуђеној краји. Сам тужилац Сава сведочи да је то вредан и честит мајstor.

Тужилац затим признаје своју рђаву малверзацију на Берзи са Здравковићем, па се брани да су потпис одрекли јер нису могли платити, да би добили у времену!

Тужилац Сава признаје да Прока носи одговорност за овај посао јер је потписао планове.

Најзад, господо, да Вам скренем пажњу на то, да је Сава неверан и у оној ствари у кварту, јер је тамо оверио стварно лажну чињеницу да је био предузимач, а ви сте видели да је тај посао рађен у режији, па је на основу таквог уверења добио дозволу за употребу грађевине.

Тај сведок, у колико он може бити сведок, сведочи врло повољне околности за окривљеног Проку.

Његов отац, Јован Миловановић, који је у грађанском спору тврдио да не познаје Проку уопште, признао је овде на своме саслушању, да је Сави, своме сину, дао генерално пуномоћије да све сврши Сава у његово име око ове зграде. Према томе Прока је заиста преко Саве и примио тај посао. Али је тај стари признао, да је са Проком заједно отишао за зајам код Панте Тадића, дакле познавао је Проку, дакле значи да није тачно да он Проку није познавао. Само се старац брани тиме што каже, да се Прока убацио сам у кола! Међутим, сведок Ресавац тврди другчије.

Ја сам вам тачно, колико је могуће верније и ради своје савести, да нешто не кажем криво, овде изнео преглед свих сведока и констатујем да на тужилачкој страни имамо свега три сведока, у ствари свега два, а да овамо на брањеничкој тези имамо 23 повољна сведока. По правилу да се најпре

тужба узима у осматрање, ја ћу изложити шта су тужиоchevi сведоци овде изложили неповољно, а шта повољно.

Иван Јоксић као сведок вели, да је он као друг Радисављевића долазио к њему, видео да Драгослав ради планове, те отуд зна да их је Драгослав радио. Он негира рад Прокин по томе факту само што је Прока инжињер и што Прока није архитекта. Међутим, то његово навођење неосновано је, јер је то само једна сведокова претпоставка о способности Прокињој.

Врло је могуће, па то тако и бива, да људи који су свршавали технику раде послове који нису конкретно у њиховој специјалности. Нисмо ми стара земља, нисмо ми онај свет на Западу, него смо ми једна земља у којој млади људи раде све оно што им се даде прилика да раде. Ми смо имали да су наши инжињери радили мостове иако се можда нису за то специјализирали. Тога има у свима струкама, у свима професијама. Баш мој противник, г. Драгиша Васић, адвокат је, али ми сви знамо да он, и ако је адвокат, и ако има диплому само за адвокатуру, да је један одличан историк, одличан и познати наш књижевник. Не значи то да ако је Прока инжињер, да не може бити способан да гради једну грађевину и, кад један сведок овде прави претпоставке и износи закључке, да Прока грађевину није радио зато што је инжињер а не архитекта, онда је то гледиште обична и ничим не поткрепљена сведокова претпоставка. Најзад, сам Драгослав томе сведоку није морао да каже, да је планове радио по директивама Прокиним, а може бити, господо, и није хтео да му каже, знајући како се о њему лепо мисли.

Други сведок, а питање је да ли је он неповољан, — био би Данило Цветковић који је на тој грађевини радио. Он, који признаје да је радио само на списковима радника, тврди да је Каплмајер био главни палир који је радио са плановима, затим тврди да је знао Радисављевића као надзорног, да је Прока долазио више пута на грађевину, да је постојала на грађевини дизалица, дакле, и тај сведок тужбе утврђује извесне наводе одбране.

Трећи сведок, Ђорђе Благојевић, сведочи да је планове радио Радисављевић у своје име, да он није имао права потписа па је зато те планове потписао Прока, и да му је Радисављевић говорио о својој провизији од 2% коју да је уго-

вороја са Јовом. Он за Радисављевића тврди, да није био у служби Бајића, јер да би му то рекао, али каже да је Прока долазио с времена на време, да је Прока био на освећењу, да је Прока помогао код понуде „Гелб”, да је Прока био на грађевини 6—8 пута; да је главни палир био Каплмајер и да одговара потписник планова. То је један од заклетих сведока.

Четврти сведок, Никола Трифуновић адвокатски привправник, изјављује да је разговарао о награди са Радисављевићем и да му је овај рекао, да је дошао у сукоб са Савом због награде у 2%.

То су у ствари сви сведоци за тужбено тражење. Међутим, да се утврди теза одбране, постоје сви остали испитани сведоци:

Радмило Стојиљковић, рентијер и народни посланик, тврди:

1) Да једном Прока није био на његовој (сведоковој) грађевини, па су му рекли да Прока зида кућу у Краља Александра улици;

2) кад се Радмило љутио, Прока му је рекао: „Не брините, ја имам тамо свог надзорног инжињера Драг. Радисављевића“;

3) сведочи да му је једном Прока довео свог Руса са Савине грађевине;

4) да га је Прока молио, да да Сави зајам за зграду јер је желео да и своју награду осигура;

5) да га је Прока водио на Савину грађевину да му покаже плафоне Савине;

6) да је Сава више пута водио Проку са сведокове грађевине на своју у Краља Александра улици;

7) да је сведок говорио Сави да се батали пилотираша и летења, већ да зида своју кућу;

8) да је Прока употребио један сведоков лифт на Савиној грађевини;

9) да је и код сведока инж. Саша Ђорђевић имао свог надзорног Ђорђа Самуилова.

Дакле овај сведок утврђује везу између Саве и Проке те према томе није тачно тврђење оптужбе, да се Прока није ни познавао са тужилачком страном, и да Прока није на њиховој грађевини ништа радио.

Сведок Савко Дуканац, адвокат, сведочио је, да је Александар Здравковић лиферовао керамику и сам је намештао у кући Јовиној по закључници на којој је био потпис „Јова Миловановић“.

На Берзи, кад је дошло до спора, Јова је порекао свој потпис, па је тужен кривично Сава, који га је потписао. На то је Јова признао у кривичног истрази да је овластио Саву да га потписује на свима набавкама па и на овој закључници.

Из овога односа можете видети један случај приватног учесника да је био способан признати да му људи лиферију материјал, да је одобрио сину да га потпише и да закључи посао, па да је одрекао своју обавезу и ако је сина овластис да га потпише. Није дакле никакво чудо ако он и овде одриче легитимно право Проки, ако одриче да плати његов интелектуални рад.

Драги Јовановић, мајстор за бетонске плоче, о коме се сам тужилац тако лепо изразио, каже:

1) Радове су надзирали Прока и Драгослав; 2) У почетку је Прока доносио планове на грађевину и говорио Радисављевићу како треба да се ради; 3) Сава му је наређивао да слуша Проку и Драгослава; 4) Прока је донео на грађевину и свој мотор; 5) Прока је, вели, викао на њега (сведока) што је дозволио да се радници купају у купатилима; 6) због једног шупљег стуба на II спрату звали су га Прока и Сава и Прока му је рекао да ће га отпустити ако се то опет деси; 7) тај сведок је тврдио да су палири били Каплмајер и Сайлар; 8) Једном му је Сава рекао да му не може дати лакши посао, јер је он послове поверио Проки и „Бати“, то јест Радисављевићу; 9) Прока је долазио и ноћу да надзира и чашћавао раднике да боље раде.

На суочењу са Савом остао је при своме исказу.

Милутин Максимовић сведочио је: 1) да је статички рачун радио за бетонске конструкције у договору са Драгославом Радисављевићем; 2) Да је Прока долазио и код израде планова давао практичне примедбе; 3) да је на грађевини виђао Проку; 4) да је Прока знао да је њега, сведока, ангажовао Драгослав; 5) да је зграда рађена у режији; 6) да Сава није улазио у технички посао; 7) да је Прока потписао планове, долазио и интересовао се за посао и при пројектовању

и при грађењу и 8) да Сава дугује Драгославу али не зна да ли Драгославу лично или као Бајићевом човеку.

Драгослав Радисављевић, кога је државни тужилац хтео да отстрани, објашњава:

1) да је примио ангажман од Саве (генералног пуномоћника Јовиног) заједно са Проком јер сам није имао право ниовољно искуства за такве објекте; 2) да је за све после добио и пристанак од Јове; 3) да је он за рачун Проке радио планове под Прокиним надзором, руководством, примедбама и директивама; 4) да је Прока вршио надзор лично и преко њега — Драгослава; 5) да је Прока радио на армиранобетонским детаљима као специјалиста; 6) да је Максимовића ангажовао по одређењу Прокином; 7) да је Сава колима однео Прокину дизалицу, мотор итд.

Марко Дозлер: 1) Да га је са Савом упознао Прока; 2) да је понуду своје фирме дао Проки Бајићу; 3) да је планове за тај посао израдио Прока; 4) да је Прока долазио у Нови Сад на зграду Кроације са Савом и Драгославом због ове грађевине.

Бела Гелб је изнео: 1) да је заиста своју понуду адресовао на Проку па филијала преиначила на Саву; 2) тврдио је да је њега Прока упознао са Савом; 3) да је погодби био присутан Сава; 4) кад му Сава није могао платити већ издао меницу, Прока се старао да Сава дође до новца и Сава му после исплатио.

Петар Јан, који је изводио канализацију за фирмум Гелб вели, да је канализацију изводио са Драгославом, да је више пута видео на грађевини Проку али не зна у којој функцији. Истина, он је почeo рад онда кад се већ кров састављао.

Александар Јовановић Ресавац је тврдио, да је Прока долазио и молио га, да да зајам Јови Миловановићу и то већу суму баш за ову зграду.

Божа Петровић, стаклар, вели да га је за посао ангажовао Прока, па је онда добио посао од Саве.

Милан Дражић, професор, вели, да је канализационе планове радио по налогу Проке; после га је Прока упутио на Радисављевића. Не сећа се од кога је од њих добио награду. Он вели за Радисављевића: „Радисављевић је био мој ђак, није ме могао ангажовати. Ангажовао ме је Прока, а Радисављевић ме је водио на терен да видим.“

Тома Тодоровић: 1) да је он инсталирао Прокин мотор; 2) да је Прока долазио на грађевину, гледао планове и показивао нешто. Он је радио тамо 15 дана и видео је за то време Проку 3—4 пута.

Љуба Тадић, трговац, вели да су му Јова и Прока долазили заједно да траже од њега зајам.

Милутин Крашевић, тесач, вели: 1) да му је Прока, радији кућу у Његушевој улици, рекао, да ће имати за њега посао у улици Краља Александра; 2) да је надзор водио Радисављевић; 3) да је његов посао трајао свега два дана.

Душан Бранковић, ортак Милутинов, сведочио је то исто.

Ђорђе Пејаковић: „Прока ми је рекао у зиму кад још кућа није почела да се гради (јер су планови одобрени 10-III 1931 године) да се обратим Драгославу за посао. Понудио сам цену. Прока и Драгослав су утицали на мене да спустим цену.“

Макс Амес тврди, да се он 1931 године интересовао за централно грејање, нашао Саву, Сава га је упутио на Проку, да му Прока да податке за централно грејање. Сву тројицу (Проку, Саву и Драгослава) водио је на зграду француског посланства да виде грејање. Прока му је показао конкуренције, објашњавао му план, распоред и понуде.

Сава испитан на претресу поводом сведочења овога сведока изјавио је, да он те исказе не искључује, а нарочито не искључује да га је он упутио (Амеса) на Проку. Зашто, ако је Прока дао само услужан потпис?

Мирко Шивак: „Прока је долазио код нас, „Керна и Друга“ са Савом и бринуо се за овај посао и набавку. Видело се да он води надзор над том ствари. Друго се техничко лице није по тој ствари појављивало.“

Таса Здравковић сведочи: „Прока и Сава долазили су и преговарали и тражили да им наћем зајам.“

Душан Стојановић, члан фирме Филиповић, вели да је Прока долазио к њему и рекао му да има у изгледу ову грађевину на којој ће бити надзорни инжињер и тражио најниže цене. Он затим вели, да му је Прока долазио сам по тој ствари; да је то била грађевина Савина јер то зна позитивно.

Исто је тако тврдио и његов ортак Светозар Филиповић.

Света Илић, начелник одељења Управе града, тврдио је, да је Прока сам дошао и он је Проки изложио примедбе; да је Прока морао по тим примедбама поступити, јер иначе не би могао зграду ослободити од порезе.

Густав Херман је сведочио, да га је са Савом упознао Прока. Прока му је био „морална гаранција“ за тај посао.

Каплмајер је тврдио врло важне ствари:

Тврдио је, да је он био тај главни и први палир.

Изјавио је затим да га је Прока у марту 1931 године позвао писмом за овај посао у Александровој улици. Њега је Сава по Прокиној упути примио и он је почeo да ради. И он није са Савом закључио никакав уговор о плати. Прока је њему дао и неку малу суму новаца унапред. Сава га је исплаћивао. „Ја сам сматрао Проку као инжињера“, вели потом Каплмајер, Радисављевића као архитекту, Саву као сопственика а не као предузимача.“ Каплмајер је био на раду скоро до свршетка грађевине. За Радисављевића вели да је био скоро увек на грађевини, а да је Прока долазио врло често. Он је радио, вели, по главним Прокиним плановима, а платнове му је дао у рад Прока. Он затим вели да су му понекад, кад су му требала упутства, давали Прока и Радисављевић, јер је он знао свој посао. Он Проку сматра као одговорног инжињера, а Радисављевића као вођу грађевине. Кад није могао да се споразуме са Радисављевићем, он је онда о тој ствари питao Проку. Он тврди, да је дизалица на грађевини Прокина. Да му је Прока израдио дозволу. Радисављевић је био, по његовом мишљењу, само Прокин заступник у томе послу.

Дакле, остала 23 сведока утврђују све ове ствари у одбрану Прокину наспрот оној двојици или тројици тужиоце-вих сведока!

Шта тврде, господо, та два-три сведока?

Тужиочеви сведоци тврде као битно да су видели да Драгослав гради планове; да не верују да их је радио Прока јер он је инжињер а не архитект; да је Радисављевић говорио о својој награди; да Радисављевић није био у служби Прокиној „јер би им то рекао“. То је све што тврде сведоци!

Шта утврђују наши сведоци, сведоци одбране?

Они утврђују да је Прока свуда говорио да ради ову грађевину и да има свог надзорног инжињера; да је тражио

зајмове са Савом и Јованом; да је показивао планове као углед; да је Сава возио Проку на своју грађевину; да је Прока надзиравао рад заједно са Радисављевићем; да је Прока доносио планове и говорио Радисављевићу и Драг. Јовановићу како да се ради; да је Сава упућивао мајсторе да се слуша Прока; да је Прока донео и свој мотор; да је Прока пре-тио отпустом због купатила и стуба; да је Сава поверио послове Проки и Бати; да је Прока долазио и ноћу и чашћавао раднике; да је Прока давао примедбе на статички прорачун; да је Прока надгледао посао; да је Прока стварао везе са лифтерантима и утицао на цене; да је Прока радио планове за централно грејање, водовод и канализацију; да је Прока путовао у Нови Сад; да је Дражић радио канализационе планове по налогу Проке и да га је ангажовао Прока; да је баш Сава упућивао лифтеранте иа Проку (Амес); да је Прока ту-мачио планове Св. Илићу.

Каплмајер, о коме сам мало пре говорио, допуњује све ово.

Дакле, господо, њихова два сведока нису морала знати односе Проке и његовог рођака Радисављевића. Радисављевић није морао њима да каже тај њихов однос, то јест, да каже да ради под туђом директивом. Можда то није хтео да каже било из свог самољубља, било због свога угледа, а било зато што је и он сматрао, да ће и он примити користи преко свога рођака Проке. Прока је био водитељ посла, пројектант, одговорно лице и он ће вам сам у својој речи дати једно два-три изванредна примера којима ће илустровати, како наши инжињери раде. На пример изнеће вам случајеве Нештића, Секулића, Занатског Дома па ћете видети из тих случајева шта значи пројектант једне грађевине, да то не значи мајстор, Црнотравац, кога је можда хтео да види на послу Јован Миловановић, који ће капати од јутра до мрака, то су инжињери а не зидари, то су инжињери који имају своје пуномоћнике којима дају директиве на грађевини. Никад не би морали да дођу — и они не раде само једну грађевину, него десет и петнаест грађевина. Однос између Проке Бајића и Драгослава Радисављевића је њихов однос који се никога не тиче и не треба да тиче.

Још само један кратак поглед.

Господо, Сава је био генерални пуномоћник па је преко њега створен уговор са Јованом. Посао је уговорен, као што сте видели из оне белешке од 13 маја 1933 године, преко Радисављевића као пуномоћника. Није, господо, у грађанском спору ништа лажно речено. Са Проком Јова се познавао јер је са њим зајмове тражио и с њим ишао аутомобилом. Дакле није истина да се нису познавали.

Планове је Прока саставио са Радисављевићем. Те планове је потписао Бајић. Одobreње за те планове је издејствовао Прока Бајић. Примедбе по тим плановима је примио Прока Бајић; одговорност узео на се Прока Бајић; те планове је дао Каплмајеру у рад Прока Бајић. После његовог потписа планова потписао их је и Јова Миловановић, није овде Прока „треће лице“. Господо, кад се зида једна кућа од шест милиона динара, кад се у тај посао улаже све своје имање, кад се поред свега свог имања улажу два милиона динара који су добијени путем зајма, путем кредита, кад то све улаже Јован Миловановић, не можемо ми бити толико наивни па веровати, да Јова тада није знао ко је потписник тих планова, ко је Прока Бајић.

На надзору нећу да се задржавам, јер сте ви видели цело то стање а и да је Прока у границама допуштености тај надзор вршио. Ви сте видели да је и дизалица на тој грађевини његова, а и сами приватни службеници ту чињеницу у основи не споре.

Што се тиче набавке од лифтераната, господо, ја вас морам потсетити да је овде у питању рад у режији, а не предузимачки посао. Само у случају, да је Прока Бајић био предузимач послана, он би био тај, који би имао да закључује уговоре, да плаћа награде итд. Међутим, видели смо да овај посао није рађен путем предузимача, него је рађен у режији. При таквом стању ствари Прокина улога је могла бити само у томе, да сопственика који ради у режији и директно набавља материјал по своме укусу и жељи, доведе у везу са извесним фирмама које му после тога грађевни материјал лиферију.

Господо, те лифтерације, набавке, то није бит грађанске пресуде, која се овде хоће да побија путем кривоклетства. Бит је: да ли је Прока Бајић учествовао у раду планова и надзирао зидање те грађевине, јер је за то њему и одмерена та награда од стране вештака, ма да је Прока Бајић до-

био мање него што су вештаци као његову награду одмерили, добио је онолико колико је тражио, а он је тражио мање него што су вештаци одмерили за те послове. Није он тражио, нити добио неку награду за лифтерације. То није опсег његовог рада, његове инжињерске делатности и његове стручности, већ је то ствар посредовања, јер се њега не тиче хоће ли сопственик грађевине имати дрвене или гвоздене ролетне, купатило овако или онако.

Неко замера зашто није углавио свој хонорар.

Господо, он је објаснио, да је ту имао свога врло блиског рођака Радисављевића који је био у тако добром пријатељству са Савом и, да је њега Радисављевић уверио о сољидности тога посла, па је сасвим природно да Прока није тражио о томе писмено.

Господо, није никакво чудо, да интелектуалци не закључе писмени уговор за свој рад. Таквих случајева у нашој пракси има много. Ја сам, господо, адвокат па сам ипак много пута страдао! Ко све мени није подвалио јер нисам уговарао награде, јер сам веровао. Било је ту послова који су ишли на тешке милионе па ја ипак нисам уговарао хонорар. Па кад сам ја као правник и адвокат могао тако да урадим и да верујем каквом човеку који ми није ништа, зашто да то није могао да учини Прока Бајић кад је у питању био његов блиски рођак?

Најзад, господо, он је имао право на награду око 287 хиљада динара. Он је покренуо спор најпре по непроцењивој вредности, он је прегледао свој рад и нашао да би било праведно да његов хонорар за 87.000 динара буде мањи него што су то вештаци казали у своме извештају. Он је тражио мање него што је то правилницима могуће. Господо, то показује по моме схватању, како ја гледам на ту ствар, само честитост једног човека, да не оштети никога. То доказује: платићеш ми онолико, колико по мојој савести вреди. Не може се њему узети у минус то што је узео мање од процене вештака кад је он сматрао, да његов рад толико вреди.

Шта хоће тужилац овим процесом?

Г. Жујевић, мој цењени колега, рекао је на питање суда: „Циљ мого властодавца је у предлогу, који сам формулисао“, а тај предлог који је он формулисао то је, да се почишти грађанска пресуда, то јест, он води томе, да се Проки не плати дужан хонорар!

Господо, кад се та грађанска пресуда поништи, ни Радисављевић ни Прока Бајић неће имати права на какав хонорар за свој рад, јер би то њихово право већ било давно застарело. То значи, у крајњој конзеквенцији, да би један човек могао у Београду да подигне једну огромну палату у вредности од пет до шест милиона динара, један облакодер, а да за рад ономе који је ту палату створио, конструисао, не плати ни динара!

То је правда за коју се залаже г. државни тужилац!

Напослетку, допустите ми још само једно мало питање. Господо, да се тај облакодер сручио на Александрову улицу, да је он тамо уништио људске животе и да се тих шест милијона претворило у прашину једнога дана, да ли би и онда тужилац Јован Миловановић тврдио да је потпис Проке Бајића на плановима био само услужан? Зар се он не би дочекао мишљења, уредбе и прописа по којима је потписник планова одговоран и морално и материјално за те планове и за грађевину?

Срећом тај облакодер није срушио, али би требало да Јован Миловановић пропита своју савест па да види да ли би и тада поступио према Проки овако као што данас поступа.

Да завршим.

Господо, пред вама се налази један честит човек, један наш инжињер, човек довољно имућан, отац породице, један мој друг по универзитетском образовању и ја сам дошао не да брамим његову слободу, јер то није важно ни за њега ни за мене, него његово честито име, његов образ, његов част и пред сталежом и пред породицом и пред целим овим народом.

Ја мислим да сам Вас аргументима, који се морају апсолутно слагати са записником о главном претресу, да сам вас уверио о честитости овога човека, да он никоме ништа није скривио па ни нашем правосуђу, да се није криво заклео, да је своје право стекао по закону који је тада у овој земљи важио и да се он заклео по својој савести. Он се није огрешио о наше правосуђе, он није ометао то правосуђе и његов успешан рад, он је поступио онако како би поступио сваки други грађанин.

По мојој савести Прока Бајић за ову ствар није крив!

2

РЕВИЗИЈА

ОКРУЖНОМ СУДУ ЗА ГРАД БЕОГРАД

— За Касациони суд —

Београд

Д-р Вој. Вујанац, адв. овд. бранилац Проке
Бајића инж. оправдава ревизију с призивом
уложену на пресуду Окружног суда за град
Београд Кзп. 409/35 од 27 децембра 1935 године.

Уложену ревизију с призивом противу ове пресуде
правдам разлозима који ће се даље навести. Због обимности
и компликованости самога предмета поступићемо при оправ-
дању ове ревизије овим редом:

I део: Шта суд утврђује пресудом (структурата пресуде)
и је ли то тако?

II део: Шта суд није учинио што је од важности и што
је био дужан учинити.

III део: У чему је суштина овог процеса и ове заклетве?

IV део: Начелно о кривоклетству по главној заклетви.

V део: оправдање призыва.

И део:

Шта суд утврђује пресудом (структурата пресуде)
и је ли то тако?

Кад је реч о структури пресуде, овде нам ваља прегле-
дати редом диспозитив, пресуђење и образложение а у
образложение све наводе пресуде.

1 О диспозитиву.

У диспозитиву суд оглашава Проку Бајића кривим што
је на дан 17 јануара 1935 год. као тужилац у спору са Јова-
ном Миловановићем, пред Окружним судом за град Београд

положио заклетву на околност: „Да је према споразуму од новембра месеца 1930 године са туженим Јованом, израдио и потписао све потребне планове за зидање његове куће у Кр. Александра бр. 94, и по одобрењу Грађевинског одбора Општине града Београда водио надзор око подизања куће, и пошто није било предузимача сам је радио и обављао спецификације свих детаља и вршио набавку потребног грађевинског материјала склапајући уговоре са лиферантима, па се према томе његов рад није састојао из услужног потписа на плановима; и да је његова електрична дизалица са мотором од 5 коњ. снага са целокупним потребним прибором употребљавана на грађевини 6 месеци. Суд даље утврђује „ма да су те чињенице лажне”.

Како суд у образложењу пресуде (став 8 пресуде писане писаћом машином) пак наводи да је од свих чињеница изложених у диспозитиву пресуде утврђена само као истинита она да је Бајић само дао свој мотор за зидање (дакле утврђена као истинита пета заклетвена околност), то сматрам да су разлози у противречности са диспозитивом и да је тиме повређен § 336 тач. 6 к. с. п.

2 О пресуђењу.

Суд је изрекао да због горњега налаза осуђује Бајића на шест месеци строгог затвора „без губитка частних права”.

Најзимам да је ово противно § 281 тач. 3 к. с. п., који је пропис императиван, јер прописује како се израђује пресуда и шта се све има да унесе у једну кондемнаторну пресуду. По овоме пропису суд има да каже на какву се казну осуђеник осуђује а не и оно на шта се осуђеник не осуђује. По § 46 од 4 ал. 2 к. з. изрицање губитка частних права као споредне казне у овом случају није обавезно за суд већ факултативно (арг. „суд може изрећи”). Зато суд не би смео у осуђењу назначавати и оне казне на које не осуђује, јер је то и закону противно и морално понижавајуће за оптуженика. Ако би се узело да се пресуде и овако могу изрицати, онда би била дужност суда да ово оправдава у образложењу и покаже своје побуде па да се овима и оптуженик може правдати. Међутим, за ово у пресуди нема никаквог образложења, па је услед тога суд повредио §§ 281, 336 т. 6, 337 тач. 3 к. с. п.

Што се тиче одлуке суда да се пресуда цивилна бр. 1496 од 5 септембра 1934 г. на основу § 301 к. с. п. уништи, и ова је одлука суда противна баш §-у 301 к. с. п. По овоме пропису дужан је суд, кад већ оптуженика огласи кривим, не само изрећи поништај, већ се и изјаснити „о правним последицама које отуда проистичу”. Ако је Прока Бајић крив зато што је по налазу суда положио криву заклетву, тј. ако он нема право на награду за израду планова и вршење надзора, по том доказном средству, он увек има право на награду, а према вештачкоме мишљењу извршеном у грађанској спору за потписивање планова и примање одговорности услед тога. Самим ништењем грађанске пресуде, он би био лишен свог законитог права на награду данас услед застаре, а то његово право не може му уништити кривични суд. Кривични суд може уништити својом пресудом само криву заклетву и ништа даље од тога, па би се грађански спор имао да врати у стање пре његовог пресуђења, односно у стадијум извиђања тако да би се грађански спор имао да реши по осталим доказним средствима у томе спору употребљеним а не по заклетви која је по налазу суда крива и која више сада као доказно средство не постоји. Кривични суд не може се супституирати грађанскоме суду и простим поништајем грађанске пресуде пресудити грађански спор. Он не може преузети надлежност грађанског суда, коју мора да респектује, већ је овлашћен само на то да грађанском суду укаже на не постојање једног доказног средства. Кривични суд је био дужан дакле да ништећи пресуду цивилнога спора истовремено изрекне и враћање овога спора у стадијум извиђања тј. да се изјасни и „о правним последицама које настају услед ништења грађанске пресуде”. То је смисао §-а 301 к. с. п., јер његов циљ није ни да меша надлежности, ни да успоставља старешинство кривичнога суда над грађанским. Суд је дакле повредио § 301 и 336 тач. 6 к. с. п., јер му је одлука непотпуна, а и §§ 337 тач. 3 у вези § 332 од. 3 к. с. п. јер је прекорачио своју надлежност и власт.

3 О образложењу пресуде.

Пре него се упустимо у стварне наводе образложења, морамо констатовати једну основну грешку суда, кад он ве-

ли да је: „по слободном судијском уверењу у см. § 274 к. с. п. по најсавеснијој оцени свих доказа своје уверење о кривици оптуженог Проке засновао на чињеницама које су у току истраге и на претресу утврђене”.

Остављајући на страну израз „најсавеснија оцена“ као неумесан и у нескладу баш са §-ом 274 (јер што је савесно не може бити и „савесније“ и „најсавесније“, јер у савесности нема градација), констатујемо да је овде повређен § 274 к. с. п., тј. начин стицања судијског уверења. По овоме законском пропису судијско се уверење може стицати само на основу изнесених и утврђених на главном претресу чињеница а не и на основу чињеница истраге, јер нема суђења по актима и по туђем опажању. Кад суд сам признаје, да је уверење засновао и на оваквим чињеницама из истраге, онда такво уверење није оно које по §§-има 273 од. 3 и 274 к. с. п. може бити основа пресуда. Таква је пресуда ништавна по § 336 т. 4 у в. § 273 и 274 к. с. п.

Ад 1 тј. први разлог пресуде о првим трима заклетвеним чињеницама.

У ставу другом образложења, у коме се суд бави и утврђује неистинитост првих трију заклетвених чињеница (тј. да оптужени Бајић није имао споразум са тужиоцем Јованом о раду, да није радио планове и детаље, да није вршио надзор над грађевином Јовановом), суд нам наводи као доказе исказе тужиоца Јована и његовог сина Саве и девет сведока (Ивана Јоксића, Милутине Максимовића, Данила Цветковића, Ђорђа Благојевића, Владислава Владислављевића, Љубу Михаиловића, Михајла Банића, Милана Цветковића и Николу Трифуновића) и верује тужиоцима да са Проком Бајићем нису уговорали, да Проке није радио планове и вршио надзор, већ да су тужиоци посао погодили са сведоком Драгославом Радисављевићем за награду у 2% од предрачунске суме.

Ови су сведоци пак исказали, да им је познато да је планове радио Драгослав, јер су долазећи код Драгослава и виђали овога да ради на плановима и да је Драгослав вршио надзор. О томе да је била уговорена провизија у 2% сведочили су само Ђорђе Благојевић и Никола Трифуновић. У погледу на ове исказе морају се истакнути извесне објективне чињенице.

Сам тужилац Јован изјављује да је он дао своме сину Сави генерално пуномоћство за вођење свих послова који се тичу подизања грађевине. При таквој ситуацији, закључујући уговор са Савом као Јовановим пуномоћником исто тако је што и закључујући уговор са Јованом. Тврђа у заклетви да је уговорено са Јованом пословање око израде планова и надзора, и ако је то учињено преко Саве као пуномоћника, не може објективно бити лажна. У правцу да ли постоји уговор усмен о раду има се испитивати да ли је то уговорено са Савом, јер се израз у заклетви „са Јованом“ не може тумачити буквално и граматички, већ према фактичном-реалном стању ствари. Суд је ово осматрао граматички и зато нашао да је та чињеница неистинита.

Сем тога, Јован је на главном претресу признао, да је пре грађења (зидана) ишао са Проком Бајићем Панти Тадићу ради тражења зајма, дакле познавао је Проку. (Ово ће потврдити сви сведоци испитани на претресу пре Јована, као и адвокати тужбе и одбране). Јован је дакле познавао Проку и кад он то сам на главном претресу изјављује, онда је јасно да је то очигледно противно налазу суда.

Сем тога, Јован је, пошто је планове најпре потписао Проке као пројектант, и сам ове премапотписао, па је морао знати ко је тај пројектант који му пројектује зграду од 6,000.000.— дин.

Остали пак сведоци сведочили су пред судом једино своје спољње опажање, наиме да су видели како Радисављевић ради планове и из тога изводе закључке да их није радио Проке Бајић. То се њима може веровати, али они објективно не утврђују, а то не могу ни знати, да ли је Радисављевић ове планове радио сам или пак по упушту и директиви Проке Бајића, да ли их је радио за свој или за Бајићев рачун. То је овде битна чињеница а ту чињеницу сведоци нису пред судом потврдили. Поставка за њихово мишљење била је спољна чињеница, физичко опажање — тј. видети некога за цртачким столом или чути да ради планове — но та чињеница сама собом није довољна за ону битну чињеницу горе поменуту. Не ради се овде о томе, што суд овим сведоцима верује, јер је то његова ствар веровати или неверовати, већ о томе, што та чињеница није она која засецу у битност ствари. Не ради се овде о цртању планова, извлачењу линија и

углова, сликању оделења и др. што је Радосављевић радио и што су ови сведоци видели, него се ради о томе, ко је дао идеју за план, ко главни нацрт зграде, ко главне размере и обрачуне, под чијом је директивом и упуством радио Радосављевић, ко га је исправљао и допуњавао и за чији је рачун он то радио. Нужно би било сведоцима утврдити да све то није дело Прокино, а то није утврђено, јер сведоци то не сведоче и о томе немају непосредно сазнање, они то објективно и не могу сведочити, јер би сведочећи да Прока није радио *сведочили негативну чињеницу*. Оно што суд верује овим сведоцима — а то је њихово спољње опажање — верујем и ја, али се из тога не добија она битна чињеница која је објективно у стању да утврди лажност заклетве. За битну чињеницу у ствари ми немамо доказа.

На против, то што је Прока потписао све планове, тиме узео на себе сву одговорност, лично те планове код Грађевинских власти потврђивао и по примедбама ових власти поступао (види сведочбу Свет. Илића начелника Грађ. оделења), што је израдио 51 матрицу, што је добио уверење бр. 6481 о томе да је он пројектовао и планове за канализацију, може нас утврдити у томе, да је посреди Прокино дело јер о томе постоје писмени докази, јавне исправе, докази оверени од власти.

Суд је дакле овде за доказивање битне чињенице стварно употребио неподобне сведочбе. Није реч о слободном судијском уверењу, већ је реч о подобности пружених доказа за тему пробанди.

Сведок Јоксић на пример негирао је Прокино дело само на основу тога, што је видео Драгослава да црта планове и што је Прока инжињер а не архитект и што по његовом — сведочком мишљењу инжињер није способан да зида зграду. Као да инжињер не може градити друмове и мостове и зграде и канале, као да на пример један судија или адвокат не може истовремено бити и књижевник, или проналазач.

Али је врло интересантно, и то се овде мора изложити макар примера ради, да су баш ови сведоци посведочили и то:

Тужилац Сава Миловановић: Да је Прока долазио на грађевину и да по мишљењу Савином он носи одговорност, јер је потписао планове;

Милутин Максимовић: да је Прока долазио на грађевину, код израде планова давао практичне примедбе, да се за посао интересовао и при пројектовању и при грађењу;

Данило Цветановић: да је Прока долазио више пута на грађевину;

Радмило Стојиљковић: 1.) да кад је једном Проку тражио на својој грађевини, да му је речено да Прока зида кућу у Кр. Александра ул; 2.) да кад се он — сведок једном најљутио због некакве ствари, да му је сам Прока рекао „не брините ја имам тамо свог надзорног инжињера Драг. Радосављевића“; 3.) да му је Прока једном довео на грађевину свог Руса мајстора са Савине грађевине; 4.) да га је Прока једном молио да Сави да зајам за зграду; 5.) да га је Прока водио на Савину грађевину да му покаже плафоне; 6.) да је Сава више пута возио Проку са сведокове грађевине на своју; 7.) да је Прока употребио и један сведоков лифт на Савиној грађевини; 8.) да је сведок говорио Сави, да се батали пилотирања него да гледа своју кућу;

Драги Јовановић: 1.) да су његове радове надзиривали Прока и Драгослав; 2.) да је Прока доносио планове на грађевину и говорио Радосављевићу како треба да се изводе радови; 3.) да је Сава њему — сведоку наређивао да слуша Проку и Драгослава; 4.) да је Прока једном приликом викао на сведока, што је дозволио да се радници купају у купатилима; 5.) да су га због једног шупљег стуба на другоме спрату позвали Проку и Сава, па му је Прока тада у присуству Савином рекао да ће га отпустити ако се то понова деси; 6.) да му Сава једном приликом није могао дати лакши посао и упутио њега — сведока на Проку изјављујући да је послове поверио Проки; 7.) да је Прока долазио чак и ноћу на грађевину да погледа радове и да је чашћавао раднике;

Марко Дозлер: да је Прока долазио чак и у Нови Сад на зграду Кроације са Савом и Драгославом;

Петар Јан: да је више пута видео на грађевини Проку;

Александар Јовановић - Ресавац: да га је Прока молио да учини већи зајам Јовану ради ове зграде;

Милан Дражић: да је он канализационе планове радио по Прокином налогу и да га у то није могао упућивати Радосављевић који је био његов ђак, као и да га је ангажовао

Прока а Радисављевић га само водио на терен да тамо види што му је потребно;

Тома Тодоровић: да је Прока долазио на грађевину и по плановима нешто показивао;

Љуба Тадић: да су му тужилац Јован и Прока долазили заједно да траже зајам;

Милутин Крашевић: да му је Прока говорио и стављао у изглед посао на овој грађевини;

Макс Амес: да је он нудио Сави израду централног грејања, али га је Сава за ту ствар упутио на Проку да од Проке узме пројект за централно грејање; да је он - сведок Проку, Саву и Драгослава водио да осмотре централно грејање у згради Франц. посланства и да му је Прока показивао конкурентне понуде и Прока му објашњавао план и распоред централног грејања за Савину зграду;

Света Илић, начелник грађ. одељења: да му је Прока доносио планове; да је он Проки излагао своје примедбе на те планове;

Каплмајер: да је он био главни палир, да га је за посао на овој згради позвао Прока и дао му предујам; да је он знао Проку као инжињера а Радисављевића као архитекту; да је Прока долазио врло често на грађевину; да је он - сведок радио по Прокиним плановима и да му је те планове дао у рад баш Прока, а да су му по некад упутства давали Прока и Драгослав; да је Проку сматрао као одговорног инжињера а Драгослава као вођу грађевине; да је Радисављевић по његовом мишљењу био Прокин заступник у овоме послу.

Је ли могуће после свега овога рећи, да је Прока Бајић дао само услужни потпис на плановима?

Из свега овога видимо:

1.) да између онога што суд наводи у разлогима пресуде о казивању сведока и онога што су сведоци стварно исказали пред судом стоји противуречност;

2) да суд није потпуно ни репродуковао исказ сведока;

3) да суд није ушао у суштину питања, јер није навео разлоге за чињенице које су у овом поглављу одлучне — а свим овим је суд несумњиво повредио § 336 тач. 6 к. с. п.

Да су сви ови сведоци овако исказивали пред судом служи за то протокол претреса, а ако све ово није убележено у потпуности позивам се као на сведоке на сва она лица и на присутне адвокате тужбе и одбране.

Ад 2 тј. четврти навод заклетве о склапању лиферантских уговора.

У ставу четвртом образложења, у коме суд утврђује да Прока није склапао уговоре са лиферантима за набавку материјала, тј. утврђује неистинитост четвртог заклетвеног навода, пресуда је такође неодржива.

1. Не сме се изгубити из вида нipoшто да је ова зграда рађена у режији свих присутних а то значи, да зграда нема предузимача који би имао зграду да изведе од почетка до краја за једну одређену своту, већ сопственик сам набавља потребни материјал, наравно, по савету — ако то хоће свог надзорног инжињера. То је рад у режији. При оваквоме начину рада, пошто Прока није био ни предузимач а ни Јованов пуномоћник, јер му је пуномоћник био Сава, четврти заклетвени навод тј. склапање уговора са лиферантима има се осматрати у својој суштини а то је у суштини довођења сопственика у везу са лиферантима, како би сопственик са овима закључио набавку ако му то конвенира.

2. Ова четврта заклетвена чињеница није била битна чињеница ни у грађанској парници. Спор није вођен око тога. Спор је вођен око тога, да ли Проки Бајићу припада за израђивање планова и извршење надзора награда и Проки је грађанском пресудом и вештачким мишљењем награда и досуђена само за ове послове а никако за склапање лиферантских уговора.

Објективно, Прока Бајић као пројектант и надзорни инжињер, а јер није предузимач, није уопште обавезан на овакве радње према власнику зграде, јер су то радње и набавке које власник предузима по својој жељи и своме укусу.

4. Али је Прока и ове радње предузимао и доводио лиферанте у непосредну везу како би сопственик могао доћи до потребног материјала и то су потврдили и ови сведоци:

Марко Дозлер: да га је са Савом ради лифераџије упознао Прока и да је своју понуду управио на Проку;

Бела Гелб: да је посао адресовао на Проку, да га је Прока упознао и довео у везу са Савом; да је погодби био присутан Сава и да је Прока посредовао код плаћања;

Божа Петровић, стаклар: да је на интервенцију Прокину своју понуду свео на један динар по метру и да га је за посао ангажовао Прока па је онда тај посао добио од Саве;

Ђорђе Пејаковић: да му је још у зиму 1931 год. (а планови зграде су одобрени тек 10 марта 1931 год.) Прока стављао у изглед овај посао и да је Прока захтевао од њега да снизи цене;

Макс Амес: као што смо напред навели;

Мирко Шивак: да се за лиферацију од Керна и Друга бринуо Прока и да се по свему видело да он води надзор над том ствари;

Таса Здравковић: да су Прока и Сава долазили к њему и преговарали о роби;

Душан Стојановић: да је Прока од њега тражио најниже цене за гвожђарију а за Савину грађевину;

Густав Херман: да га је са Савом довео у везу Прока и да му је Прока био морална гаранција и тако даље.

Је ли могуће после свега овога рећи да је Прока Бајић дао само услужан потпис на плановима и да није учествовао у питањима набавке, и ако то није његова дужност кад се зграда зида у режији?

И овде је суд као и у ранијој тачки пресудом повредио из истих разлога § 336 тач. 6 к. с. п.

Ад 3. тј. одбацивање сведока Радисављевића и Каплмајера.

У петоме ставу машином писане пресуде суд одбацује сведочбу сведока Радисављевића због сродничког односа. То је право суда. Суд може веровати или неверовати сведоку. Али никако не стоји навод суда да се овоме сведоку не може веровати зато што на супрот његовом сведочењу стоје напред наведени сведоци из првога разлога образло жења, јер смо ми већ до сад утврдили значај тих сведока. То је супротност и иста повреда § 336 тач. 6 к. с. п.

Исти је пропис повређен и у погледу на сведока Каплмајера, јер смо цитирајући малочас исказ Каплмајера показали, које је све битне чињенице он посведочио и да то нису само оне које суд у образло жењу наводи.

На мишљење суда, да је интересантно што Прока није градио писмени споразум за један овако велики објекат, можемо рећи да би то био један закључак суда или који се не оснива на чињеницама. Кад би сви људи за све послове писали јасне споразуме, спорова уопште не би било, а ми видимо да се свет парничи баш зато што је пропустио да прав-

не односе утврди писменим путем. То тако бива у свету, то је једна историја која само иде у прилог Проки а не на његову штету.

Ад 4 тј. о сведоку Милану Дражићу професору Универзитета.

У седмоме ставу образложења суд вели, да је ценио исказ овога сведока, који је радио планове за канализацију по налогу и жељи Проке Бајића и сведока Драгослава, па је нашао да тај исказ не потврђује чињеницу да је Бајић заиста радио планове. Овде је суд очито повредио § 336 тач. 6 к. с. п., јер Дражић баш потврђује битност ствари. Суд је могао рећи, да Дражићу не верује из стањовитих разлога — а то није рекао — али не може рећи у своме образложењу да тај исказ сведоков не утврђује једну чињеницу, јер се томе противи сам исказ. Навод суда и навод сведока су овде у апсолутној противуречности.

ПДЕО

Шта суд није учинио што је од важности и што је био дужан учинити

1.

Осим исказа сведока суд за пресуђење ове ствари није употребио никакав доказни материјал. Кад би тај остали доказни неупотребљени материјал било опет казивање извесних сведока, томе се не би ни могло приговорити, јер суд не мора све сведоце у пресуди да цитира. Међутим то овде није случај. Као доказна средства у овом процесу употребљене су многе јавне исправе, које су странке предложиле за читање и које је суд на главном претресу и прочитало, али у пресуди о томе нема ни помена као да те исправе апсолутно ништа не значе. На претресу је прочитана пресуда грађанског суда По - 1496 која је основа овом кривичном спору и у којој су изложене све изјаве парничара у томе грађ. спору као и њихова доказна средства, па је просто немогуће да се суд изјашњава о кривоклетству а да у пресуди не третира грађанску пресуду и наводе парничара у томе спору, јер је та пресуда јавна исправа за тамо обављене радње.

Иако је суд прегледао свих десет Прокиних планова одобрених од Грађевинског одбора под бр. 677 и 803/31 а из којих се види да су то планови Проке Бајића, суд се није потрудио да се и о тој чињеници изјасни као битној и да нас убеди да тих 10 планова заиста нису Прокини планови.

Прока је показао суду и 51 матрицу на паус хартији, јер се са ових матрица светлосним путем и стварају оригинални планови, па је суд требао да нам покаже по чему те матрице нису Прокин рад.

Ни речи нема ни о дозволи за употребу грађевине Г. О. бр. 1761/31 иако се у тој дозволи изрично тврди да је ова зграда подигнута по Прокиним плановима.

Ни речи нема у пресуди о уверењу техничке дирекције Т. Д. бр. 6481 иако то уверење — као и све горње исправе — као јавна исправа документује да је Прока Бајић пројектовао и план за канализационе радове и те његове планове одобрила грађевинска власт под бр. 21138/31.

Суд ништа не говори ни о писменој изјави Саве Миловановића датој пред IV-тим квартом под број 4863/33, у којој је Сава тврдио да је ову зграду он радио као предузимач, ма да се из целокупног стања јасно утврђује да ова зграда није рађена путем предузимача, већ — баш према изјави тужилаца — у режији и ма да се из огласа Београд. трговач. суда види да је Сава Миловановић своју предузимачку радњу протоколирао тек 14 јануара 1932 год. тј. кад је ова зграда већ била готова.

Нарочито нема ни помена о извештају вештака у грађ. спору, којим су тадањи вештаци утврдили да је Прока Бајић потписао пројекат, планове за извршење градњи и цртежне детаље, да је он и морално и материјално одговорно лице по чл. 7 Уредбе о инжињерима и да се он има сматрати као лице коме припада награда без обзира да ли је он то радио или не.

Несумњиво да кад имамо овакве јавне исправе и оваква вештачка мишљења и кад је суд ова доказна средства читao на главноме претресу, да се не може рећи да је ова пресуда потпуна, да су питања о одлучним чињеницама њом потпуно решена, јер су најглавнији аргументи остављени по страни, тј. неупотребљени. А кад су у питању ови докази који имају вид јавних исправа, онда је суд несумњиво дужан да се о не- важности тих доказа изјасни, а све то у толико пре, што ови

докази, као што сам то још раније навео, утврђују битност чињеница тј. тему пробанди. Пропуштајући да ово учини суд је повредио § 336 тач. 6 к. с. п., јер му је одлука о одлучним чињеницама непотпуна, а и у противречности са јавним исправама, а повредио је и § 337 тач. 1 под а. К. с. п.

2.

Суд у овоме спору није расправљао и једно процесујално питање које сам ја истакао, питање улоге приватног учесника.

Осматрајући у моме пледојју питање главне заклетве у француском праву, ја сам утврдио да је наш стари грађански судски поступак рађен на истим основама и да је према томе главна заклетва поравнање међу парничарима. Утврдио сам, да је кривоклетство само један деликт противу судске администрације и да се у том погледу као гонилац може појавити једино државни тужилац а никако и приватни оштећеник, јер није више реч о приватном интересу, већ само о деликту противу правосуђа. Све што оштећеник може чинити, то је, да се користи кондемнаторном пресудом због кривоклетства и ништа даље од тога. Утврдио сам још у моме приговору против оптужнице под тач. IV, да је државни тужилац 16 августа 1935 год. напустио даље гоњење и да се има сматрати да је тада овај процес био свршен. Ако је државни тужилац као једини легитимни тужилац по оваквоме кривичном делу хтео понова покренути поступак, могао је то учинити само на основу прописа за обновљење парнице у см. § 359 и даље к. с. п. Нипошто није могао овај поступак у коме се ради о деликту противу правосуђа после 16 августа 1935 год. водити приватни учесник. За детаљно образложение по овом питању ја сам слободан упутити на разлагање у моме пледојеју, који ја прилажем према стенографским белешкама ове ревизије.

Суд је био дужан да се о овој процесној сметњи мери торно изјасни, јер од тога решења зависи хоће ли поступак уопште вредити или не, а кад то није учинио ни у пресуди, повредио је § 336 т. 4. к. с. п. а сем тога и § 336 тач. 6 к. с. п., јер му је одлука непотпуна о битним чињеницама.

3.

Основни недостатак ове пресуде јесте у томе, што суд никаде у пресуди никаквим разлозима и никаквим чињеница-

ма није утврдио субјективну кривњу (умишљај) оптуженога Проке Бајића, а без таквога утврђења не може бити речи о кривичној одговорности оптуженога Бајића.

Код дела кривоклетства (како према свима коментарима тако и према мотивима од 1910 год. стр. 336) тежиште није баш у самој заклетви већ поглавито у лажности исказа пред судом. Утврдио сам да се лажност исказа разликује на објективну и субјективну; да се објективна лажност исказа састоји у неистинитом тврђењу извесних факата, а да се субјективна лажност исказа састоји у свести окривљениковој да даје лажан исказ. Ако окривљеник те свести нема, ако он исказ даје у уверењу да је баш тако како он тврди, онда у томе случају не може бити говора о делу кривоклетства, јер недостаје субјективна кривња. Суд је у овој пресуди констатовао само то (види четврти став почев од краја њеног), да су чињенице заклетвене објективно неистините, али нигде ни једном речи није утврдио субјективну кривњу Бајићеву, нити ту кривњу образложио. Пропуштено је оно што је најважније, јер је могуће да чињенице буду баш и неистините, али да код опт. Бајића није било свести о томе да се он криво заклиње. Ово чини апсолутну ништавост ове пресуде, јер нема нехатног кривоклетства и јер су тиме повређени §§ 336 т. 6 и § 337 т. 1 под а. к. с. п. О овоме ће наравно још бити речи у III-ћем делу ове ревизије.

III Д Е О

У чему је суштина овог процеса и ове заклетве

Суштина ове ствари добија се када се довољно проучи грађанска парница. Грађански спор се између Проке Бајића и Јована Миловановића кретао око тога, да ли је Бајић израдио Јовану планове за зграду и водио надзор над зидањем или није, већ само дао услужни потпис на тим плановима. Ондашњи тужилац Бајић је за то тражио, па је за доказ својих навода подносио грађанскоме суду своје планове, диспозиције за конструкције, статичке прорачуне. Прока је дакле у грађанскоме спору за доказивање свога права нудио писмене доказе. Он је био дакле готов и припран да се његов спор о награди реши на основу ових писмених доказа. У борбу за своје право он је пошао лојално. Тужени Јован Мило-

вановић није хтео примити ове понуђене доказе, него је ондашњем тужиоцу Проки Бајићу у место тога понудио заклетву. Чак није хтео у том грађ. процесу употребити ни сведоке на које се сада у кривичном позивао, ма да је то могао учинити по закону, јер ови не би имали да утврђују висину тражбине него један факат: Прокине радове.

Од великог је интереса осмотрити какве је изјаве давао поводом те понуђене заклетве ондашњи Прокин адвокат г. Ђуришић на рочишту од 13 маја 1933 године. Г. Ђуришић је на томе рочишту изјавио, да прима понуђену заклетву на то, да је Прока Бајић уговорио преко свога пуномоћника Драгослава Радисављевића наруџбу за израду планова и вођење радова и да такву заклетву треба да положи Радисављевић. Изјавио је у име Проке Бајића да је Прока израдио планове и вршио надзор лично и преко свога заступника Радисављевића, а да га је у изради планова помагао Радисављевић, који је у овоме послу учествовао за рачун Бајића. На овакве изјаве г. Ђуришића ондашњи заступник туженога Миловановића прихватио је заклетву на околност, да су планови под директним надзором Проке Бајића као и да је тако и надзор вршен. Странке су се дакле кретале око две битне околности: израде планова и надзора и тражиле заклетву у погледу на те околности, јер су то оне околности које су меродавне за право Проке Бајића на награду. Што је најважније, Прока Бајић је преко свога пуномоћника дакле и у грађанској спору изложио оно исто стање како га је изложио и у овоме кривичном спору, тј. да је посао радио уз помоћ Радисављевића. Цивилни суд био је свакако дужан према одлукама Касационог суда бр. 14446 од 29 децембра 1908 год. да текст заклетве одреди само о оним околностима на које је она понуђена и примљена а никако и о каквим другим околностима. Међутим, цивилни је суд у томе погледу учинио грешку, па је поред ових двеју битних околности формулисао заклетву још на три околности: тј. још и на то, да је Прока уговор сачинио са Јованом, да је Прока склапао лиферантске уговоре и да је позајмио своју дизалицу. Несумњиво да је то била једна грешка суда, али ипак не од значаја, јер ове околности нису задирале у суштину ствари. Прока је знао, да је радио планове и вршио надзор; он је знао да је уговор закључио са власником Јованом преко до-

средника, тј. преко Драгослава Радисављевића и Саве Миловановића; он је знао да је свом снагом дејствовао код разних лифера на да власнику даду повољне цене; он је знао да је дао и своју дизалицу са мотором. Знајући све то, знајући да му награда припада само за израду планова и вршење надзора према вештачком мишљењу, он је био у пуноме уверењу да дајући изјаву пред судом под заклетвом говори истину. Код њега није било свести о томе, да он пред судом говори неистину. При таквом стању ствари, а с обзиром на све доказе које смо видели, с обзиром на ток изјаве у грађ. спору, морали бисмо констатовати, да код Проке Бајића није било умишљаја за кривоклетством, па макар да граматички текст заклетве и није био стопроцентно егзактан. Није Прока могао ни опазити ту суптилну граматичку страну заклетве, јер је пред његовим очима била суштина ствари, а суштина ствари је по његовом уверењу била истинита. Кад се све то доведе у везу са врло важном чињеницом, да Прока није ни желео да се овај процес реши главном заклетвом, већ да је њему заклетву понудио баш онд. тужилац Јован, онда се не би могло рећи да се Прока Бајић умишљајно и криво заклео. А зашто би се умишљајно и криво заклео, кад му по вештачкоме мишљењу иста награда припада и за сам услужни потпис без ичега другога.

У чему је тужилац оштећен овом заклетвом?

Ето то питање субјективне кривље суд у пресуди није решио.

Кад нема умишљаја, онда нема кривичног дела и пресуда је противна §-у 337 тач. 1 под а. к. с. п.

Окренимо сад и другу страну ове ствари.

Да је било какве несрће, несумњиво је да би тужилац Јован позвао на одговорност баш Проку Бајића као потписника планова.

Тражити осуду Проке Бајића при оваквоме стању ствари, значило би да је тужилац подигао један облакодер од 6,000.000.— динара не плативши награду онима који су му ту палату створили. То је оно што би била стварна неправда, коју тужилац хоће да санкционише Бајићевом осудом. Ми имамо доста основа да верујемо да тужилац не жeli да плати рад Проке Бајића, јер нам за то пружа основе исказ свједока г. Савка Дукањца, који је пред судом потврдио да је ту-

жилац Јован набавио од трговца Здравковића керамику, али да је на Берзанскоме суду порекао своју обавезу и да је, притешњен од стране г. Дукањца кривичном тужбом у кривичном поступку, признао закључницу.

IV Д Е О:

Начелно о кривоклетству по главној заклетви

Ја сам на главноме претресу тврдио да не може бити дела кривоклетства, јер је у питању главна заклетва, али је суд тај мој разлог одбацио. Моја детаљна разлагања о томе налазе се у овде приложеноме пледојеју. Ја остајем код своје тврђе и код својих разлагања а која се заснивају у главном на овоме:

Као и по француском праву, које је било извор нашег процесуалног права у погледу на ову материју, тако је и по нашем старом грађ. поступку главна заклетва *поравнање* међу парничарима, тј. случај у коме се један парничар изјашњава да ће примити за истинито оно што противник буде у свечаној форми изјавио. Многобројни прописи грађ. пар. поступка и то §§ 261, 263, 281, 282, 262, 268, 290 и др. као и одлуке Касационог суда бр. 219 од 21-I-1871; бр. 860 од 9-II-1901; бр. 12163 од 4-II-1906; бр. 1446 од 29 фебруара 1908 год. утврђују да је то тако.

С обзиром на све то и на диспозитивно начело доказивања у старом грађ. поступку и наше кривично правосуђе је решпектовало тако постављене идеје и сматрало да у томе случају нема кривоклетства. Помињем само одлуке Касационог суда бр. 1408 од 19-IV-1868; бр. 334 од 3-II-1899; бр. 2862 од 20 октобра 1899 год., бр. 3529 од 18-III-1908 г., које исто тврде. Морало је тако бити, јер би иначе било несклада између цивилнога и кривичнога законодавства.

Не може се сада ново кривично законодавство накалемити на старо цивилно законодавство, јер да је стари цивилни законодавац то знао, не би доносио овакве прописе о споровима по главној заклетви. Допустити примену новог кривичног законодавства и код случајева расправљених по старом цивилном поступку, значило би довести у питање све спорове окончане главном заклетвом. То није била намера законодавчева.

ВДЕО

Оправдање призыва.

После ових разлога по којима сам ја лично дубоко увррен, да Прока Бајић није починио кривоклетство, није ми лако оправдати призив у коме се има поћи од претпоставке да је Прока Бајић крив. Али како је уз ревизију изјављен и призив због одмерене казне, то, на случај да би Бајић био оглашен за крива сматрам да изречена казна није правична из ових разлога:

Ако се узме да је ово заклетва неистинита, мора се уважити да је овде у многоме погрешио грађански суд који није заклетву формулисао према исказу парничара, већ овој учинио непотребне додатке.

Ако заклетва по тексту баш и не одговара, у суштини ствари не може се рећи да је она баш неистинита заклетва, јер се види да је Прока поред потписа предузео масу радова и учинио тужиоцу великих услуга.

Сам тужилац није овде ничим оштећен, јер нити је до суђену награду платио Бајићу, нити би мање платио и за сам услужни потпис.

Бајићеве побуде нису ни у колико некакво користољубље, већ само жеља да се његов грађански спорни однос оконча што пре.

Није био Бајић тај који је у спор ушао са доказом главне заклетве, него му је ову понудио тужилац.

С обзиром на све то, на његов ранији живот, као и на околност да нема никаквих разлога веровати да ће он и у будуће чинити кривична дела, налазим да се овај случај може третирати најближије и да се у случају установљења кривље треба да примени § 65 к. з.

Због свега овога, из разлога изнетих у прва четири дела ове ревизије, молим Касациони суд да својом пресудом ослободи Проку Бајића сваке кривичне одговорности на основу § 346 к. с. п. или да бар ову пресуду поништи и нареди нови главни претрес у смислу истог прописа; у противном, да на основу разлога изнетих у петоме делу ове ревизије изрекне условну осуду.

Овим је истовремено одговорено и на призив г. Државнога тужиоца од 5. децембра 1935 године.

Ревизији прилажем мој стенографски пледоје са главнога претреса.

Ревизија у дупликату.

18 фебруара 1936 год.
Београд.

Dr. Boj. M. Вујанац
адв.

III

О ФАЛСИФИКАТУ.

(„АСИКУРАЦИОНИ ГЕНЕРАЛИ“)

Господо судије,

Ја ћу у својој речи изоставити цело оно питање којим се бавио г. др. Верк, јер је он то питање зналачки и документовано обрадио. Исто тако ја нећу ништа говорити, осим у колико је најпотребније ради додирања, о кривици Јакова Малера. — Говорићу о осталим окривљеницима и то овако: у првом делу свога говора: о фалсификату; у другом делу о Ђорђу Петровићу; у трећем делу о осталим окривљеницима.

Овај први део о фалсификату није нарочито дуг, али ја морам извесне чињенице и правна расматрања да поентирам прегледности ради и из тога разлога што су се од стране одбране поставиле извесне тезе на које морам да се осврнем.

Господо судије,

Фалсификовање, уопште узев, јесте један начин да преваримо другога. Фалсификовање је у ствари лаж: то је тврђење неистинитог факта и то тврђење на један одређени начин. Са гледишта философског лаж је уопште један акт неморалан, штетан, шкодљив. Али, ако та лаж може да створи још и штету нашим правним добрима као што су част, својина, здравље и друго, дакле штету оним правним добрима које социјални закони штите, онда је то већ цивилни деликт који даје права на накнаду штете. Али, ако та лаж, тај начин варања буде изведен извесним начинима које предвиђа кривични законик, онда је то кримен — преступ или злочин — који повлачи поред накнаде штете још и казну. Оно што је специјално кримену фалсификовања то није оштећење као код цивилног деликта него је то начин варања, затим предмет којим се то варање врши и личност која је ту у питању. У области кривичног законика, у погледу фалсификовања, тенденција је законодавца да заштити јавно поверење, како би стари казали „фидес публика”, оно јавно пове-

Пред Судом и Законом

само у циљу употребе, макар и да није употребљена. То је намера из § 214 Крив. зак. Употреба лажне исправе је онда, кад су је трећа лица само чудно опазила, а ако је већ та исправа дата коме адвокату ради наплате и утеривања потраживања, онда је ствар ван дискусије. Употреба због користољубља повлачи и примену § 45 Крив. зак. У нашем случају, Егзекутивни комитет „Асикурациони Генерали“ одлучио је 12 јула 1929 год.: 1) да оснује претставништво за Југославију у Београду; и 2) да се именује Стеван Рајчевић за директора с овлашћењем да заступа Друштво у пословима који спадају у вршење осигурања, с тим да ће обавезе које Стеван Рајчевић у границама овог овлашћења учини, признати. На основи те одлуке, Егзекутивни комитет „Асикурациони Генерали“ издао му је пуномоћство, те га именује с правом да претставља друштво у пословима који спадају у делокруг осигуравајућих послова, с тим да ће признати обавезе закључене у границама тог пуномоћства. Такво је пуномоћство бр. 2310 од 3 септембра 1929 године. Према томе, Рајчевић није могао уопште издавати менице, јер то није био делокруг осигурања. Он је, међутим, издавао менице које немају никакве везе са осигуравајућим пословима. Он је радио без овлашћења. Тим меницама он није могао обвештати друштво и оне су за „Асикурациони Генерали“ неважеће обавезе. Он је фалсификатор, јер су такве менице исправе из § 215 тач. 4 Крив. зак. Друго, он их је начинио тиме, што је сам потписао „Асикурациони Генерали“ као акцептант. Треће, он их је начинио у намери да се употребе као праве менице, а доказ је за то тај што су оне нађене у рукама трећих лица, и што је немогуће претпоставити да их је он правио у неком другом циљу. Менице су лажне зато што је потпис акцептанта још и са штамбиљем друштва „Асикурациони Генерали“, те је Рајчевић те менице издао у име „Асикурациони Генерали“, а не у прекорчењу свог овлашћења (§ 8 Меничног закона), т.ј. издао их је као да је акцептант само друштво „Асикурациони Генерали“. И то је карактеристика тих меница, то је фалсификат тих меница, јер Рајчевић није имао власт да менице издаје у име друштва „Асикурациони Генерали“. Он је тиме, као што би то рекао Др. Тома Живановић у свом уџбенику, дао меницима бесправан изглед као да их је издало само друштво, а оно их није издало. И те су менице

рење које се напада вршењем таквог кривичног дела фалсификовања. Закон је прецизирао предмете и начин извођења фалсификата и због тога је с обзиром на то и предвидео казну: ако је у питању фалсификовање мање важних предмета онда то законодавац сматра преступом, као што су пасоши, разне објаве итд.; али, ако су у питању предмети где је оно јавно поверење, фидес публика, нарочито доведено у питање, где су у питању јавне исправе, званичне књиге, тестаменат, чек или меница, онда то кривотворење није преступ него злочин који се кажњава до пет година робије. Меница је кредитни папир, меница је скоро готов новац, папир предвиђен у § 215. к. з. Ту се штити не само јавно поверење, фидес публика, него и безбедност јавног саобраћаја.

Пред нама су, господо судије, менице и пред нама је злочин.

Фалсификовање је начињење лажне истраве, а осим тога фалсификовање је и употреба лажно начињене исправе. То су две особине злочина које могу постојати потпуно независно једна од друге, јер је могуће да начинилац лажне исправе има саучесника а да употребилац лажне исправе нема саучесника, и обратно.

И зато је законодавац инкриминисао као фалсификат не само начињење лажне исправе него и употребу лажне исправе. По изразу једног правног писца, прављење лажне исправе је вештина, а употреба лажне исправе је дрскост. Пред нама је господо двогуби злочин: и прављење лажних исправа и употреба њихова. Како је то понављано више пута, пред нама је двогуби-вишеструки злочин. Сједињене су у овој операцији овде и вештина и дрскост и користољубље, а то је оно уједињење које кривични законик разбија само робијом. Начињење лажне исправе је кад се прави лажна исправа као да је издата од другог лица а не од онога који је прави, т.ј. од кривца а без овлашћења тога лица. На пример, лице А на меници потпише лице Б без његовог одобрења. Или други пример: Стеван Рајчевић потпише на меници „Асикурациони Генерали“ без његовог одобрења. Исправа је лажна зато што није издата од онога који је означен као њен издавалац. § 232 тач. 3 крив. зак. је потпуно јасан. Он текстуално каже: „Кад ко исправу изда у име каквог лица без његовог овлашћења“. Довољно је да је та исправа начињена

нице лажне, јер лажна је она исправа коју није стварно издао означен издавалац. Издавање исправа у име другог, без овлашћења, фалсификат је по § 232 тач. 3 Крив. зак. А и да нема изречног прописа § 232 тач. 3 Крив. зак. то би био фалсификат по општем појму фалсификата ид §§ 214 и 215 Крив. законика. Стеван Рајчевић је, dakле, начинио лажне исправе, лажне менице. Остале лица су саучесници у прављењу, у начињењу тих лажних меница, или самостални кривци у употреби тих лажних меница. На овај начин утврдио сам да постоји фалсификат и зашто постоји фалсификат. Браниоци окривљених покушали су до сада у току истраге утврђивати, прво: да је Рајчевић на основи протоколације био овлашћен менично задуживати друштво и, кад он, према томе, није радио без овлашћења, те менице нису лажне, нису фалсификати; и друга њихова теза је, ако ова прва не успе, да је он злоупотребио дато му овлашћење и тиме починио у ствари дело из § 369 Крив. зак.

Ове две тезе: да је Рајчевић имао овлашћење и друго, да га је имао, али га је прекорачио, те две тезе једна другу искључују. Оне не могу опстати напоредно једна поред друге и то показује теоријски слабу базу одбране. Прва теза, да је Рајчевић имао овлашћење да меницом задужи друштво, не може опстати из разлога које сам навео и из разлога које Вам је врло документовано малочас навео г. Др. Верк. Његово тврђење апсолутно је тачно и науком поткрепљено, ја га примам као аксиом и ја зато нећу ту тезу ни да тумачим више, него само да констатујем: да на основи свега до сада реченог Рајчевић није био овлашћен издавати менице. Усвајајући све то, ја са чисто кривично-правног гледишта утврђујем да и независно од свега тога, од тих прокура, стоји прављење лажних меница, јер је за то питање меродаван само однос Друштва и Стевана Рајчевића, а тај однос између Друштва и Стевана Рајчевића утврђен је пуномоћством и одлуком Егзекутивног комитета, а не неким другим актима, а нарочито не протоколацијом. На основи § 93 Закона о акционарским друштвима, у протоколацији се означује само име агента, а по § 47 истог закона, на који нарочито скрећем пажњу, круг рада таквог агента одређује се пуномоћством. Према томе, за однос између „Асикурациони Генерали“ и Стевана Рајчевића меродаван је њихов уговор, а

тај уговор је уговор о пуномоћству, а не протоколација, која, као што Вам је доказано, нема никакав ни конститутиван па чак ни декларативан карактер по мишљењу г. Др-а Верка. Према томе уговору Рајчевић није могао менично задужити Друштво, јер ти основи не спадају у круг осигуравајућих послова. А када је он неовлашћено испоставио менице без одобрења и овлашћења Друштва, он је тиме начинио лажне исправе, учинио дело фалсификата. За остале овде оптужена лица поставља се друго питање ван свију тих правних питања, а то је: да ли су ови остали знали да Рајчевић прави фалсификате, па му у томе помагали, а затим тако фалсификоване менице и употребили, или су учествовали само у употреби лажних меница. Ради се о томе: да ли су они за фалсификовање меница од стране Рајчевића знали или нису знали. Другим речима, питање о знању није правно питање. Ту постоји законска претпоставка да онај који је начинио лажну исправу, да ју је зато и направио; али, код осталих лица, код саучесника и помагача питање се поставља о знању њиховом, а то није правно, него чисто фактичко питање. То није питање које се расправља правним теоријама из кривичног или каквог другог права, него је то питање чињеничног стања о коме суд решава по своме слободном судијском убеђењу. И када сам тако поставил тачно тежиште овог питања и овог спора у томе знању, онда ми не би остало ништа друго него да прећем на то фактичко, на чињенично стање, и да видимо можемо ли ту аргументисати нашу тезу: да су они знали да су менице лажне и да су, знајући то, употребили те менице. До сада је било речи о првој тези одбране, о оној да је Рајчевић био овлашћен. А сад ћу рећи неколико речи о другој тези, о оној да је он прекорачио овлашћење, тј. о тези из § 369 Крив. закона. Та је теза, господо, као што знате, понављана у току истраге и ту су тезу они покушавали да на овом претресу донекле поткрепе неким доказима. Они су за њу истраживали неке доказе. Та теза је у ствари једна тактика, а не суштина ствари. Теза из § 369 није суштина ствари. Они желе да ту тезу Вама учине вероватном из разлога што дело из § 369 није злочин, него преступ. Друго, што се то преступно дело гони по предлогу. Треће, што се тај предлог мора да поднесе у року од 3 месеца, иначе право на тужбу застарева. Они хоће управо

да устврде, да су „Асикурациони Генерали” још почетком јануара 1934 године, преко Шпањола и Нојберга, сазнали да постоје лажне менице, да су тужбу подигли 26 маја 1934 године, значи по протеку 3 месеца, и да им је према томе право на тужбу по § 85 Крив. зак. застарило.

Ова њихова теза, господо, није борба за право. То је бежање од суда, то је да рука правде не достигне кривце ради расправе кримена. И то може да илуструје тежину положаја оптужених.

Међутим о § 369 овде не може бити речи. Закон је, господо, предвидео превару у § 334 као дело учињено лукавим варањем, лажним престављањем. Али има и таквих превара где није лукаво варање па је закон хтео и то да казни. Закон је предвидео и утају у § 318 штитећи покретне ствари. Али је хтео да заштити од разних малверзација и бестелесне покретне ствари т.ј. права и легитимне интересе т.ј. да заштити од злоупотребе могуће од стране стараоца пупилних и стецишних маса, адвоката, јавних бележника и томе слично, који су дужни да заштите и очувају права и интересе својих властодаваца, пупилних и стецишних маса итд. Зато је Закон донео § 369, а не, господо, да њиме штити фалсификаторе! Није он хтео, доносећи § 369 да тај параграф супституира на место параграфа 214, 215 и да њиме укине фалсификат! Објекат тога дела је dakле нечије имање или право, или правни интерес.

Штите се, господо, у том параграфу, у том пропису она добра која већ постоје и то од несавесног оштећења.

Суштина фалсификата није у произведеној штети него је суштина у кривотворном начину и у злуј намери.

Код дела из § 369 заступник има овлашћење да штити интересе свог властодавца а он га не штити, пропусти нешто, не испуни своју дужност (омисивни деликт), или, ако је овлашћен до извесне границе, прекорачи ту границу. Код фалсификата се нема овлашћење или се чини лаж противно овлашћењу.

Не стоји чињеница да су „Асикурациони Генерали” сазнали јануара 1934 године а тужбу поднели тек 26 маја 1934 године. Шпањол и Нојберг, који су водили истраживање, трагали су али ништа нису нашли. Ви сте видели да је оптужени Малер пред њима крио стање ствари на тај начин што их

није примио цео дан; друго, што их је примио тек другога дана и што им је говорио о неким гаранцијама и о неким полисама. Пред тим инспекторима из „Асикурационих Генерала” крило се право стање ствари и они право стање ствари нису могли сазнати. Шта више окривљени Малер је пред њима негирао и своју потврду, коју је у своје време био послао некоме у Беч. То је пред њима негирао и Екштајн, кога су они налазили у хотелу „Палас”.

Према томе доказано је да су они меницу, прву и праву Малерову видели 20 маја код Малера а одмах по том, као што сте видели, дошли су у Београд експресним возом директори да ствар даље узму у руке и то тек кад је већ Нојберг јавио да се појавила меница. У међувремену они су трагали али ништа конкретно нису нашли, а без тога није се могла ствар ни пред властима покренути и то из два разлога: прво ради угледа друштва, јер не може друштво да покрене процес а да није сигурно да има кримена и друго, да смо покренули кривични процес, могли бисмо учинити да се сви трагови тога кривичног процеса апсолутно униште.

Према томе ја држим да смо ми овим потпуно утврдили да је по среди фалсификат, двогуби, вишеструки злочин и да о § 369 не може бити речи, и да је права, основна теза кривотворење т.ј. дело фалсификата.

Тиме ја завршавам онај први правни део који је комплетно допуњен од стране г. Верка, а биће још више допуњен од стране остале господе адвоката.

Желим да пређем сада на чињенично стање, на ону материју из које Ви имате црпети своје уверење: јесу ли они знали за те фалсификате и знајући за то те менице употребљавали.

Пре тога, господо, морам да Вам скренем пажњу на странке у овоме спору.

Ви сте видели да на једној страни имате друштво „Асикурациони Генерали”, једно друштво у сваком погледу огромно, друштво у коме је светски капитал, друштво које битише већ пуне 103 године, друштво у коме су највећи светски финансијери, огроман капитал, друштво које претставља једну не италијанску него међународну финансијску снагу. Према томе социјални значај друштва је огроман. Реноме његов у свету тако исто огроман је. Ауторитет његове цен-

траге ништа мање од тога. Делатност тога друштва је бескрајна јер има филијале у свих пет делова света. То знају појединци врло добро. Круг рада тога друштва је искључиво осигурање и ништа друго него осигурање. Његова су сртства огромна. То је друштво које не треба зајмове, које не треба да испоставља менице, а понајмање које ће испоставити менице и узимати зајам од једнога оптичара тамо негде из Пашићеве улице. Последица свега тога, те величине друштва, тога огромног капитала јесте да Рајчевић, нити Београдска филијала нису били овлашћени да оперишу ни са Блером нити да задужују друштво меницама нити да уопште има потребе да друштво тргује са Ђорђем Петровићем и осталима и да зајми од Исе Мандића!

Ово чињенично стање утврдили су: заменик генералног директора г. Др. Ара, г. Др. Ђузепе Леви, г. Нојберг који је пуних 57 година чиновник, од којих 55 година у „Асикурационим Генералима”, г. Шпањол, наша пријава од 6 августа 1934 године на коју се могу претставници заклети, наше књиге које Вам стоје на расположењу, наши чиновници које можете испитати кад хоћете, ноторија која постоји о друштву и коју и оптужени признају.

То је с једне стране.

С друге стране имате једног човека за кога се тврди да је оптуживан за више превара, имате човека о коме се стиче појам да је био берзански рискер и да је једанпут већ све што је имао изгубио на берзи у Бечу. Имате човека који тргује без фирме и без трговачког домицила. Имате у њему човека о коме Загреб рђаво говори. Имате човека о коме се ни овде добро не мисли. Имате у њему човека који учествује у једној шверцерској операцији.

То је први човек.

Други човек је овде онај који је своју трговачку каријеру у Загребу већ једанпут запечатио са три године тешке тамнице и то због сличног деликта, због фалсификата чекова, који је тамо оштетио извесне банке и дошао у Београд и овде, у центру града отворио две врло лепе радње на име своје жене баш због те осуде у Загребу. Имате човека који је формално законски заштићен, јер он ништа лично нема пред трећим лицима и који, тако исто, учествује у шверцерском послу. Имате човека који у томе послу даје жиро и свој соло акцепт.

Имате трећег човека који је у Загребу два пут био у нагодбеном поступку, коме је затражени стечај и који служи као веза између прве двојице.

Имате четвртог човека, једног малог и непознатог оптичара из Београда, тамо негде из Пашићеве улице, из незнам кога броја, који у своју радњу, према уговору који је закључио са својом супругом није унео ништа јер је имао само дугове и признао да је имао само дугове. То је тај који је требао да даје зајам оном колосу, „Асикурационим Генералима”, од пола милиона динара!

А иза њих имате један гроб, гроб Стевана Рајчевића! Човека који је 40 година био беспрекоран директор и добар Србин, човека који је материјално упропашћен још за живота и који ни честите обуће није имао. Имате једно укањано име, имате једну част уништену.

И ви сада треба да пресудите на којој је страни лаж.

То није све! Ја држим да се овде ради о нечем вишем, држим да се овде ради и о угледу нашег правосуђа у свету и о угледу нашег правног поретка. Мени је Ваша савест гаранција да ће се очувати тај правни поредак, а ја лично сам уверен, и то потпуно овога момента, без колебања, што по-нављам, да је овде једна лаж безочна, немилосрдна и грамзива.

Ја ћу то своје уверење да Вам докажем даљом аргументацијом коју ја имам, коју сам црпео из овог материјала заједно са Вами, а на Вами је после да одлучите.

Господо, Стеван Рајчевић је оставио за собом једно писмо. Није то обично писмо које се пише у послу, у животу. То је писмо, господо, глас на растанку са овим светом. То је глас, господо, када се једном ногом већ закорачило у гроб. То је последња исповест! Није то само последња исповест, то је заклетва! То је олакшање његове сопствене савести и пред Богом и пред људима. То је, господо, окајавање свога сопственог греха истином и у тој исповести, коју сте Ви овде прочитали више пута досада, Рајчевић нам говори брзо, летимично, готово без предаха од прилике ово: Казује нам најпре своје тешке материјалне прилике, казује нам да је пао у руке зеленаша, једном зеленашу оптуженом Гершону. Казује нам; да он не зна ни једног свог повериоца јер сваког повериоца крију од њега. Казује нам да је плаћао огромне кама-

те које су се пеле од 10 до 70%, и на једном месту да му је на 25.000.— динара узето за 6 месеци, 25.000.— динара интреса. Казује нам да, кад су га тако углибили, да су му предложили концентрацију дуга код Катице Леви и да је издао шест меница на 280.000.— динара а да је примио само 140.000 динара. Не казују му ко је то Катица Леви, иако ју је Гершон знао јер је то његова поћерка. Он нам ту казује да је морао, поред тих меница за које је примио свега 140.000 динара, да да и једну златну клаузулу на бази француског франка, јер та непозната госпођица Катица Леви није веровала у наш динар. У априлу 1933 — казује нам Рајчевић даље — ступа на сцену поред ових до сада и Ђорђе Петровић са оне две менице. Потом настаје уцена и заснива се веза са Ђорђем Петровићем, главним јунаком Рајчевићеве трагедије. Ђорђе се, по његовој тврдњи, одриче оних 100.000.— по двема меницима од по 50.000.— и тако сад почиње оно лиферовање меница, оне силне менице од скоро 78 милиона без иједне једине паре накнаде. И најзад да ствар буде затокругљена њему се предлаже да бежи у Русију. Рајчевић на kraju tog свог писма тешко терети окривљеног. Он тврди, да је „за његову смрт морални и материјални кривац Ђорђе Петровић“. И он се на то у последњем часу заклиње, зато сам и казао, да то није исповест, него и заклетва: он се заклиње Богом и јединцем да је истина све оно што је написао.

Господа, аутентичност овог писма је апсолутно доказана протоколом вештачења где је утврђено, да је то писмо писао и потписао Стеван Рајчевић за живота и исказом његове удове г-ђе Лије која је познала његов рукопис.

Господо, покушало се тврдити, на основу извесних књија — расправа о самоубиству, да постоје неке друге претпоставке, да је могуће издавање неких лажних писама, да се дешава да самоубице пре него што изврше самоубиство дају лажне исповести. Ја питам: зар садржина ове исповести није у битним тачкама доказана? Зар није доказано, господо, на овом претресу не тешко него претешко материјално стање Рајчевићево? Сетите се само оних силних позајмица и само оних његових подераних ципела! Зар њему нису узимане зеленашке камате? — Поднео сам Вам признанице. Зар му нису били непознати повериоци? Молим Вас да се сетите из његове особене белешке и оне менице Ђорђа Петровића од

35.000. — динара, коју је потписао као жирант 1932 год., кад се уопште није видео са Рајчевићем јер се први пут срео у Београду с њиме марта 1933 године! Зар нису нађене оних шест меница за 280.000.— динара, пет по 50.000.— и једна од 30.000.—? Зар није призната на претресу златна клаузула, коју помиње Рајчевић? Зар не постоје менице за скоро 5 милиона динара, издате за један дан? Зар то нису корпора деликти? Зар није нађена меница од 1,500.000 код Малера? Видесте ли да је Катица Леви она Катица Мандић? Зар нисте чули од сведока Симе Алкалаја и за друга опрощтајна писма, где се каже: „Два несавесна човека су ме уништили?”

И, господо, нађосте ли за Рајчевићем тешке милионе које је он примио за ове менице? Зар нисте видели како своме побратиму за дуг, који не може дати, поклања слику: некакав бродолом! Зар је њему неко 17 маја ту исповест изнудио кад је он писао још 1 априла ту исповест? Зар није у многобројним писмима која је писао 1 априла рекао да не може издржати то стање очајно и тешко? И да ће окончати својим животом! Зар није говорио инспектору Јолу Иванишевићу да ће се убити? Зар није говорио исто своме побратиму Јаковљевићу и другима? Зар његова жена није зазирала од његовог самоубиства? И зар није све то написао онда, кад су они у Трсту мирно спавали незнјајући шта се ради у Београду? И зар се може после тога тврдити да то писмо, које је исповест и заклетва пред смрт, да то писмо није истина, кад је скоро цела његова садржина доказана?

Па, господо, зашто би Рајчевић лагао пред смрт? За-
што би се заклињао кад није имао наде да ће њега та лаж
од смрти да спасе? Зашто не оцрни кога другог него баш
ове људе?

Па добро, господо, остави ли Рајчевић за собом новаца? — Не остави! Остави ли Рајчевић за собом те Блерове обvezнице? — Не остави! Остави ли Рајчевић или плац ил' какву радњу? — Ни то не остави! Остави ли жену осигурану? — Ни то није оставио! Па шта је оставио своме јединцу? — Ни ту ништа не остави! Оставил је он, господо, за собом своје грехе, које је поштено признао онда када се је растајао са животом и ишао на други свет. Те своје грехе и патње оставил је у својој исповести на последњем смртном часу!

У тренутку кад се проигра 40-годишња каријера, кад се — као што је дивно рекао г. Верк који ме је тада потре-сао, — кад се слави јубилеј од 40 година, кад се упропашћује своја сопствена породица, своје име, кад се уништава свој сопствени живот, па тога тренутка не лаже се! У часу самртном и многи злочинци пред вешалима задрхте, признају и кају се и моле за опроштај.

Ето, то је Рајчевићево писмо.

Правно посматрано то казивање није сведоцба једног обичног сведока. Ми смо имали стари казнени закон који Ви врло добро znate, из кога Ви znate како се сматрало казивање живог саучесника. То је био полуодоказ и више од полуодоказа. Ово казивање, ово је скоро 2/3 доказа. То је главни и основни доказ. И кад бих ја имао у процесу само ове странке, оно колос друштво и ове оптужене, кад бих имао пред собом само ову заклетву Рајчевићеву и ова корпора деликта која сте нашли и ништа друго, — ја бих смео казати на којој је страни лаж!

Ја ћу осмотрити случај оптуженог Ђорђа Петровића.

Оптужени Ђорђе Петровић нама је тврдио да је за менице у три и по милиона динара, колико је примио од Рајчевића, дао Рајчевићу 4 априла 1933 године Блерове облигације за 3,000.000 динара и 410.000 у готовом новцу. А 9 маја 1933 године 26 облигација, што вреди 572.000 динара и 780 хиљада у готовом новцу; да је укупно дао за менице од 3 и по милиона динара 176 облигација у вредности 3,572.000 динара и 1,185.000 динара готовог новца, што све укупно претставља ефектив од 4,757.000 динара. Вели да је то дао у пролеће 1933 године, у доба највеће кризе, у доба највећег тезаурирања, кад је то био огроман капитал. Кућа, неки његов посед, нису улазили у опсег тих операција.

Господо, овде је саслушана госпођа Лепосава Томљеновић која је била у заједничком кућанству са оптуженим Ђорђем Петровићем. Живећи поред њега доста овако близу, она је као и свака жена могла да уђе најинтимније у његов живот. И та жена, која је најближа, која све види, од које ми готово никада ништа не кријемо, а и кад хоћемо не можемо да скријемо, — та жена, Јелена Томљеновић, нама прича

да је Ђорђе Петровић у време светског рата, нашег рата са Аустријом, кад смо ми овамо губили много штошта и сакатили се, да се тада Ђорђе Петровић у 1917 години бавио трговином и некаквим лиферацијама и да је на томе зарадио, али да је са тим тако зарађеним новцем у току рата отишао у Беч и на Бечкој берзи све изгубио, да је у Југославију дошао као сиромах, да су у кући живели скромно, „скоро сирото.“ Ја употребљавам текстуелно њезине изразе „скоро сирото“. То тврди жена.

Г. Давид Јеушуа сведочи да је крајем 1932 године, кад је вероватно нешто мало радио, зарадио неколико обвезница, оптужени Ђорђе заложио 12 обвезница и да је по томе заложио још 28, свега 40 комада; у мају 1932 године спојио оба закључка и то је после са једним додатком трајало до маја 1934 године. Он није могао ту своју залогу код Дисконтне банке да откупи јер није имао новаца да је откупи. Вероватно да је новац, добијен приликом залагања или изгубио или потрошио. Али стоји факт, да од момента залагања, од маја 1932 до маја 1934, тј. до тренутка кад је Дисконтна банка ту залогу продала, да њу Ђорђе није могао да искупи и да он тада није имао новаца. Тада је банка била принуђена да ту залогу прода а разлику од 30.000 динара је предала Ђорђу Петровићу. Да је Ђорђе имао у међувремену од маја 1932 до маја 1934 новаца, држим да не би допустио да му се залога прода. Међутим он нам прича, да је баш у том међувремену, у пролеће 1933 године дао 4,757.000 динара Рајчевићу!

Он, господо судије, тада, по своме сопственом признању, дугује Дисконтној банци са 12% интереса а тобож у својој каси треба да држи 1,190.000 динара тезаурираног новца и вели, цинички вели да је такав био његов интерес! И сад треба да настане још само то да му и ми то верујемо!

Г. Премовић, пуковник у пензији, за кога немамо разлога сумњати да није честит човек, позајмљује му 11 јула 1933 150.000 динара, 5 октобра 1933 године 100.000 динара и 12 октобра 1933 године 100.000 динара. Дакле у лето и у јесен 1933 године, када је тобож те године у пролеће требало да има 5 милиона динара готовог новца, он узајмљује на Рајчевићеве менице! Непосредно иза посла са Рајчевићем пада у дуг! Па то је нелогично да ја издам целу своју имовину а после месец дана да упадам у дугове!?

тome записнику ставити своју примедбу. То је несумњиво његова лажна одбрана.

Пређимо сада на операције са „Блером“ у односу Ђорђа Петровића и пок. Рајчевића.

Видећете из ових детаља које ћу изнети како је то немогућа ствар. Он 4 априла 1933 године продаје Рајчевићу 150 обvezница по 20.000 динара — то је 3 miliona dinaра — и дао је Рајчевићу у готову новцу 410.000 динара, а зато добија од Рајчевића менице за 3 и по miliona dinaра од којих је једну есконтовао код Малера. Он тиме добија 90.000 динара за коју суму каже да претставља камату и провизију по 12% јер Блера није дао за готов новац него на меницу. Господо судије, ако је та камата за Блера, онда је он требао да обрачуна камату на 3.400.000 динара јер он за толику суму чека на исплату менице, и онда је он требао да добије 409 хиљада динара. Зашто онда 90.000 динара, а ако је обрачунао камату на 410.000 динара онда је камата требала да буде 49.000 динара. Он тврди да је друштво „Асикурациони Генерали“ узело ових 410.000 динара да плати своје ситне обавезе. Зар, господо судије, да „Асикурациони Генерали“ са капиталом који иде скоро до милијарде треба да узме од Ђорђа Петровића 410.000 динара да плати своје ситне обавезе? Зар „Асикурациони Генерали“ имају уопште меница и ситних обавеза?! Уосталом зар „Асикурациони Генерали“, ако и имају такве обавезе, не би узели новац из своје централе или из које своје филијале или најзад од какве банке на какав бон? Зар је могуће да је Ђорђе Петровић могао сматрати да је све то истина?! Није, али је у ствари Ђорђе Петровић био један од оних непознатих поверилаца Гершона Мандића који су радили с планом да упетљају Рајчевића у дугове. Зашто да Рајчевић те ситне менице даје Ђорђу Петровићу и зашто их не даје друштву да се тамо правда него их даје Ђорђу Петровићу да се пред њим правда?! Зар Петровићу није било сумњиво то што Рајчевић за друштво узима ситне зајмове?! Па кад му није било сумњиво то што Рајчевић узима ситне зајмове, како да му није било сумњиво то да узима од њега пар стотина хиљада динара а њему даје милионске менице? Па како ће друштво да плати те милионске менице ако није било у стању ни оне ситне дугове да исплати?! И он не сумња чак ни онда кад Рајчевић тражи од њега

Г. Крсман Викторовић, односно банка „Златибор“, 29 новембра 1933 године даје му зајам али нашта? На нерегистрованог Блера. А у јануару 1934 Ђорђе Петровић је у таквом шкрипцу да чак и имање, које је tobож купио од Малера, залаже за 250.000 динара. Он dakле врши операције на овај начин: он купује од Најмана нерегистрованог Блера на меницу јер нема новаца, па онда у банци „Златибор“ залаже тог нерегистрованог Блера, узима новац и с тим паром плаћа купљенога Блера! Проста трансакција: без паре и динара, са туђим новцем!

Он нема ништа ни у јесен 1933 ни у зиму 1933 године ни у зиму почетком 1934 године. Сведок г. Бугарски код истражне власти на спису бр. 178 сведочи да му је Ђорђе Петровић чак и за гориво био неуредан платиша. Он је то после овде на претресу ретуширао и тврдио да је тачан платиша али разлику у своме казивању није могао да објасни.

Господо судије, ни у септембру ни у октобру 1933 године Ђорђе Петровић није имао новаца јер је признао, а то је утврдио и оптужени Малер, да је од њега узајмљивао по 20.000 до 30.000 динара. Он dakле од маја 1932 године стално залаже и узајмљује а у пролеће 1933 tobож даје Рајчевићу 5 miliona dinaara, а за све то време по тврђењу оне живи оскудно! Овако стање како га је он претставио у својим операцијама са Рајчевићем противи се здравом разуму и логици.

Друга чињеница је да је Ђорђе Петровић скривао своју немаштину код истражног судије. Њега је истражни судија питао шта има имовине и где је ова. Он на то није хтео да одговори. Да је та ствар била чиста и јасна он је могао казати: „Станите, имам 5 miliona dinaara, ту сам зарадио толико, а овде толико, онде толико“ итд. Међутим он није тако поступио. Он ускраћује одговор на то питање и кад смо га питали зашто, он каже да зато није хтео тај записник да потпише што је тада видео код истражног судије да улази и излази из његове канцеларије заступник тужбе г. Бора Марковић. Међутим, он на томе записнику не би потписивао то да је тамо ушао и изашао г. Бора Марковић, него би потписао своју сопствену изјаву као што је потписивао и оно што је пре тога казао. Па ако му је нешто сметао г. Бора Марковић који је тамо ишао својим послом, он је могао

на зајам 6.000 динара а даје му милионске менице! Зар Рајчевић не би онда, да би прикрио ствар, узимао тако мали зајам од некога другога а не од Петровића?

Тако је било 4 априла 1933 године. Петог априла врши се замена једне менице од милион и по динара и даје њему Рајчевић две менице, једну од милион динара и једну од 500 хиљада динара, па и та замена меница, која ничему у ствари не може да води, није била сумњива Ђорђу Петровићу. Он врвли да је за ту ствар издао том приликом и писмену потврду Рајчевићу да би се правдао пред Друштвом јер је била разлика у некоме року. Зашто да се Рајчевић после толико година службе у Друштву, за једну малу разлику у року, правда пред друштвом и да му то жирира Ђорђе Петровић код друштва!

9 маја 1933 године продаје Рајчевићу Ђорђе Петровић 26 обвезница по цени 22.000 динара по комаду и даје му 800 хиљада динара у готову а од њега добија меницу на милион и пет стотина хиљада динара — уместо 1.360.000 динара за колико му је дао у вредности обвезница и готовог новца. На тај начин значи да је Ђорђе Петровић овде добио 140.000 динара! 26 маја сторнира се куповина ових 26 обвезница и Рајчевић тобож њему враћа тих 26 обвезница и издаје му меницу на 850.000 динара — за коју операцију Петровић тврди да му користи јер је при томе добио 70.000 динара. Ово међутим није тачно јер он у ствари није овде добио 70.000 динара него је требао да изгуби 78.000 динара, јер је већ 9 маја реализовао једну добит од 140.000 динара. И зар код ове операције од 9 до 26 маја не пада у очи да је зајам много већи од куповине Блера јер је цена Блеру износила 22.000 динара по комаду? Зашто да тај Рајчевић 9 маја узима Блера а 26 маја враћа истог Блера? При тој куповини Блера Рајчевић губи 148.000 динара а то је 25% од целокупне суме за Блера! И зашто да он купује тако Блера кад може на сваком месту да га купи јевтинije? Какве користи има Рајчевић од те трансакције а какве користи Ђорђе Петровић који такође губи 78.000 динара?! Напослетку упитајмо се ово: зашто Ђорђе Петровић пристаје на повраћај кад је 9 маја реализовао је дну дивну добит! Када се Ђорђе Петровић упитао да објасни зашто је учињен тај сторно, он је казао да је то приватна ствар Рајчевићева. Добро, али онај губитак при томе то је

његова ствар! Он је био, каже, пријатељ Рајчевићев па је ипак пристао да Рајчевић на томе изгуби 148.000 динара. И њему није пало ни на памет да упита централу у Трсту макар телеграфски како то може бити да Рајчевић узима тада 780.000 динара готовог новца а губи на томе 148 хиљада динара, а он је сам у томе друштву уложио 5 милиона динара кад каже да је сва његова имовина заједно са кућом вредела једва 5 милиона динара.

У почетку јуна он даје Иси Мандићу једну Рајчевићеву меницу од 500.000 динара јер на тај начин, каже, добија одмах 150.000 динара и после неког кратког времена Рајчевић долази код њега са лулом у зубима и онако центалменски вади и исплаћује му и ресто од 350.000 динара по тој меници! Па који је, господо судије, то човек, који ће данас да да једну такву меницу а после 10 дана да дође и да је исплати!?

И напослетку, ако су Рајчевићу раније требали ти рокови, зар му нису требали ти исти рокови сада? У чему се променила ситуација у роковима? Зар Ђорђе Петровић није видео како се испоставила меница од пола милиона Иси Мандићу, да се онај колос — „Асикурациони Генерали“ — задужује код Исе оптичара, а он држи уложену имовину од пет милиона динара? Па зар он није видео тада, господо, да Рајчевић даје Иси Мандићу меницу од 500.000 динара са акцептом „Асикурациони Генерали“, или за исплату својих личних обавеза! Он вели да од свега он ништа није видео, ништа није сумњао. Он тада ништа није проверавао, јер није хтео да проверава, па чак ни потпис Рајчевићев. Међутим, док је тврдио код суда да је оних 280.000 динара ситних меница, оних шест меница од Исе Мандића он добио, он је на свом саслушању, које се налази уз акт који сте прочитали, упућен истражном судији од Управе града Београда изјавио: да је он те менице, по налогу Рајчевићевом, откупio од Катице Леви. То је на стр. 12 тог акта. Ви видите да је ова операција апсолутно немогућа сама по себи, по свом развоју, по овим сторнирањима и заменама; да је она противна здравом разуму ова оба човека, и једног и другог, који учествују у тим операцијама, противна интересима обојице а не само једнога, противна уопште људским прохтевима и нагонима.

Ја се, најзад, питам: како је могуће да је Ђорђе Петровић положио у руке Рајчевића свих 5.000.000 динара, све што има

банака, или код мењача, него само код њега и то по тако скупу цену. Он је, господи, признао да је видео то генерално пуномоћство бр 2310, јер је рекао: „Истога дана ми је казао да је он потписао те обавезе у име друштва и показао ми је генерално пуномоћство, оверено од јавног бележника у Италији и пуномоћије положено код Трговачког суда, као и Службене новине, али ја ипак нисам био потпуно уверен у опсег његовог овлашћења, него сам му том приликом рекао да ћу му дефинитивно одговорити за један до два дана. Ја сам хтео да створим себи могућност да се и другим путем обавестим“. Дакле, он је признао да је видео генерално пуномоћство, у коме се каже: да је Рајчевић овлашћен само за осигуравајуће послове. Кад је то признао и тамо и овде на претресу, да је видео то генерално пуномоћство, тада се нашао побуђен један од господе бранилаца да каже: да Ђорђу Петровићу није јасно шта је протоколација а шта пуномоћије! На то је Ђорђе Петровић одговорио: „Ја познајем тачно шта је пуномоћство, а шта протоколација, и тврдим да у оном пуномоћству које ми је показао Рајчевић није било речи о осигуравајућим пословима“. Онда сам му ја прочитao ово саслушање где је признао да је видео генерално пуномоћство, а он је на то казао: „Ја говорим о пуномоћству бр. 2311“. Међутим, пуномоћство бр. 2311, оно положено уз протоколацију код трговачког суда, то је специјално пуномоћство за протоколисање фирме а не генерално, као што је он рекао на свом саслушању код истражног судије! Али, и то генерално пуномоћство било је такође код Трговачког суда. Дакле, он је то све лажно изнео. Моје схватање не мора можда да буде меродавно, али за мене, да је та „протоколација“ велика као ова копија Варошког суда, ја не бих дао 5,000.000 динара, дакле све што се има без проверавања, онда кад се улаже све што се стекло. Све се то коси са здравим разумом, са рачуницом, са чим год хоћете.

Ђорђе Петровић је 25 маја 1934 године изјавио: да је за све ове менице које је примио од Рајчевића дао Рајчевићу противвредност и да ће за то он поднети доказе. Међутим, доцније, 6 августа 1934 године, кад су му затражени ти докази од истражног судије, он је признао да те доказе нема. У таквој безизлазној ситуацији његови се браниоци позивају на претпоставку о покрићу. И та одбрана Ђорђа Петро-

као рентијер, цео капитал, оно што му је цео живот, да је све то положио у руке Рајчевићу, кога је срео у марту 1933 године у бифеу Милановићевом! Зар је могуће да се тако брзо са такве познанством изврше овако милионске операције. Три, највише четири сусрета и улаже се 5,000.000 динара, и све то треба да спава до маја месеца 1934 године и све се то свршава код њега у кући, у четири ока, ван сваке благајне, ван сваке ликвидатуре, ван целога света а посао је tobож са друштвом „Асикурациони Генерали“! Данас, кад се не може ни 5.000 динара да узме на меницу са три потписа, а за 10.000 треба интабулација, данас он је пристао да уложи толики капитал на један једини потпис човека, уз све то што сам поменуо! И то све у 1933 години, када је све било замрзло, кад је све било у депресији, кад су све вредности биле у паду и питању, и када се најако говорило о инфлацији. Све то без икаквог припита, без писмена.

За све то Ђорђе Петровић се заклања за протоколацију. Он каже: ништа ја од свега тога нисам знаю, ништа ја нисам посумњао. Ја сам био, вели, bona fide. И онда је изнео да је њему пок. Рајчевић показао протоколацију и Службене новине, да је он ту видео да је Рајчевић овлашћен; да се он и ван тога информисао о „Асикурациони Генерали“ и да је зато дао. Овде су највеће контрадикције. Јер, ако се Ђорђе Петровић информисао тим путем и ван тога пута, јасно је да он не би плаћао ситне менице „Асикурациони Генерали“ и да не би с њима трговао јер је знао да је то једно искључиво осигуравајуће друштво које се само бави пословима осигурања. Али, на списку бр. 14 свог саслушања он се преварио и казао је — ја то нарочито подвлачим — да је њему Рајчевић показао протоколацију и Службене новине и генерално пуномоћство, а из тог генералног пуномоћства се види: да је Рајчевић био овлашћен само за осигуравајуће послове а никако за Блерове обvezнице и за издавање меница. Он је казао да је као берзијанац врло добро знао шта је протоколација. Зато што је то врло добро знаю, зато ништа није радио преко благајне, него у четири ока, и зато је цело своје имање уложио дискретно, без иједног јединог сведока и казао је: да му је Рајчевић издао чак и за 700,000.000 меница и онда би он tobож веровао! Њега није изненађивало то што Рајчевић није куповао Блерове обvezнице на Берзи или код

вића је лажна одбрана у смислу законском. Ако је Ђорђе Петровић дао толику имовину, толике Блерове обvezнице, толики капитал Стевану Рајчевићу, па где је та имовина Рајчевићу? Претпоставимо да је он то све имао, али где је та имовина Рајчевићева? Зар нисте видели тог несрећног Рајчевина Рајчевићева? Зар Вам Гершон Мандић није овде посведочио о оним силним зајмовима и да је он морао да жирира Рајчевићу ситне зајмове? Зар Вам онолики зајмодавци, предложени у акту г. Челебоновића, нису посведочили те силне ситне Рајчевићeve дугове? Зар нисте чули овде инспектора Јола Иванишевића који је исто тако посведочио да је давао неке зајмове Рајчевићу и који је причао ту болну причу о имовном стању пок. Рајчевића? То исто је говорио г. Јаковљевић. Говорили су да су он и његова жена сирови г. Јаковљевић. Када је Рајчевић дао Јаковљевићу ону меницу и моловали. Када је Рајчевић дао Јаковљевићу да чилио га да је не употреби, он је тврдио Јаковљевићу да чиновници тога друштва не смеју менично да се обавежу: Па су Вам поднете Гершонове менице из којих се види имовно стање Рајчевићево. Па Вам је г. Живко Живковић овде сведочио да је Рајчевић био у тешком материјалном стању, да је носио старо одело и старе ципеле. Па Вам је његова жена, г-ђа Лиза Рајчевић изјавила овде да су врло тешко живели још од 1932 године. Па Вам је објаснила да и она данас, послије свих тих милиона, ипак ништа нема и да живи од милиони „Асикурациони Генерали“ док се не реши њено питање. Па зар сам Рајчевић није рекао Др-у Левиу: „Драги мој Леви, ја одавно не живим више! Две године ето ја носим ципеле!“ Па где су тих 5.000.000 што је Рајчевић присте ципеле?! Па је то лаж, груба, сирова лаж! мио од Ђорђа Петровића?! Све је то лаж, груба, сирова лаж!

Ви сте видели, господо, да је Гершон купио 20 меничних бланкета на номиналних 30,000.000 динара 9 септембра код Огњановића у Жоржа Клеманса улици, и да је Рајчевић издао за тих 30,000.000 динара менице 11 септембра 1933 године. Према томе дотле, до 11 септембра 1933 године нишчега од свега овога није било. Све је то измишљено. Ђорђе Петровић је један од оних скривених поверилаца, од оних поверилаца које Рајчевићу нису хтели да кажу.

Ви имате пред собом корпус деликти; имате меницу од 35.000 динара, која је била издата 17 јануара 1932 године за 17 април 1932 год. Акцептант је Рајчевић, издавац Гершон.

жирант Гершон и његова жена Ана, а последњи власник Ђорђе Петровић. Ту меницу је исплатио Рајчевић. Па, господо, зашто ту меницу да потпише Гершон? Па добро, Гершон, али зашто његова жена? Па добро, потписала његова жена, али зашто да је потпише Ђорђе Петровић 17 јануара 1932 године, кад је он тек у марта 1933 године срео Рајчевића у бифеу Милановића? Он каже да је жирирао меницу. Па зашто да му жирира меницу када га тада није ни познавао?!

Најзад, ако је жирирао зашто да Рајчевић о томе жиру ништа незнан? Зар о свему томе не би обавестио Рајчевића: „Брате Стево, ја сам за тебе дајо жиро, учинио сам ти услугу.“

У 1932 години господин Петровић је потписао једну меницу, а Рајчевић о томе ништа није знао! Он се среће са Рајчевићем 1933 године и тада треба да почну милионске операције!

И сада, питамо се, како то тако фрапантно, што боде очи, правда оптужени Ђорђе Петровић. Када сам га ја питао како, оптужени Петровић ми је рекао, да га је неко натерао да то потпише. Оптужени Ђорђе Петровић је један од оних непознатих поверилаца, које је поменуо Рајчевић у писму када је рекао да се њему јављао Ђорђе Петровић телефоном и тражио исплату оних двеју меница од 50.000 динара. Он је заједно са Гершоном увео Рајчевића у дугове да би га довео у тешку материјалну ситуацију и да му после узима оне менице на милионске своте. То је неоспорно јасно свима нама као дан. Није то моја прича. Ту су, господо, датуми. Све то оптужени Петровић није казао ни за време истраге, ни на претресу, све до краја претреса, док ми ту меницу нисмо изнели.

Треба ли још доказа?

Има још једна ствар? Постоји једна ствар која потиче од оптуженог Ђорђа Петровића. То је она фамозна цедуља бр. 6271. Оптужени Ђорђе Петровић је порицао да је он уопште знао за остале менице осим за оне од три и по милиона динара. Све би то по њему још могло бити у реду, да се по несрећи није нашла та цедуља у којој се спомињу 44 комада меница за износ од 38,650.000 динара, од којих 30 милиона динара скандирају за април 1934 године а око 8,650.000 динара за мај 1934 године. Ова цедуља углавном потпуно се поклапа са списком пок. Рајчевића који је он приложио своме посмртном писму и у коме списку он озна-

чује менице. Он каже: Списак меница које сам предао Ђорђу Петровићу. Одвојене су менице за 3 април 1934 године, 20 го- тово тачно за 30 милиона и исто тако одваја остале менице за око 8 милиона динара. Оптужени Ђорђе Петровић покушао је да овај најважнији доказ обори. Он каже да је њему Рајчевић обећао један посао од 800 Блерових обvezница у марта 1934 године и да је Рајчевић рекао да ће му као противредност дати 44 менице, а он је, у изгледу на тај будући посао концептирао једну такву цедуљу. Тада су обvezнице, тих 800 комада вределе око 16 милиона динара. Зашто онда у концепту пише преко 38 милиона динара? Оптужени Ђорђе Петровић је казао да су тада могле да се купе тих 800 Блерових обvezница за 9 милиона, тј. по 11.250.— динара комад. То не стоји јер ја имам тадашњи курс да су у марта вределе 7% обvezнице по 22.720.— динара.

У тој цедуљи стоји овако:

30,000.

8,650.

По свему се види да се ова цедуљица углавном потпуно слаже са писмом пок. Рајчевића и по суми и по датуму. И најзад оптужени Ђорђе Петровић није могао да нам објасни ову цедуљу, откуда он унапред да спрема цедуљу о послу који још није свршен и, унапред, незнajuћи да ли ће да се сврши, не може ни да зна каква ће бити цена. Али што је најважније о томе концепту који је наћен код њега, написан његовом руком, оптужени Ђорђе Петровић није хтео да говори све док није био концепт пронађен. Та исправа коју је он написао и која потпуно потврђује Рајчевићево писмо, доказ је да су испостављене менице за огромне милионе, да о покрићу не може бити речи, да је Ђорђе Петровић саучесник у прављењу лажних меница а затим доцније употребилац и да је на тај начин према њему доказана његова кривња. Али господи, он није само начинио фалсификат. Он је поред тога уништио и један живот, јер се живот не уништава само револвером и ножем; он се уништава и фалсификованим меницима.

У казивању Ђорђа Петровића стоји још доста неистина и доста контрадикција. Није могуће то све овде набројати. То би ишло можда у бесконачност. Ипак ћу ја да Вам скренем пажњу само на неколико ствари да се види како се он нелогично и неосновано пред судом брани.

Доказано је, господо, да су се код њега одржавале седнице поводом онога шверца. Ви сте видели да он ту чињеницу није тако признао јер је рекао да је свега једна седница била. Ви сте видели да је он отклањао од куће и ону жену која би могла да буде једини сведок у тим његовим операцијама. На овоме претресу није ни одговарао на питања. Он је одговарао: „Све ћу ја објаснити”, али у ствари он нам није објаснио. Он је Јеуши говорио да је пријавио обvezнице за регистрацију. Међутим, Министарство финансија насеје известило актом да то није тачно, да он уопште није ништа пријавио. Он је говорио директору Банке „Златибор” да су обvezнице пријављене, па се и то показало као неистито, а морало је да буде неистинито јер је од октобра 1932 године Министарство финансија забранило увоз тих обvezница!

Оптужени Петровић добио је једну карту од Рајчевића 6-VII-1933 године у којој Рајчевић тражи 6.000 динара за неки пријатељски посао, а овде се сад Петровић исчуђава и не зна ко је то. Он је покушао да покрије Малера, свога саучесника за оних 30.000.— дин., а доказано је исказима сведока да је то провизија од стране Малера, јер је то доказао све док Фрај.

За Вајнбергера се такође овде појавила лажна одбрана за онај „везани рачун”, а то је зато што се он у погледу на ту чињеницу свакако није стигао да договори са Малером, јер је тврдио да о томе послу нема појма, док је Малер тврдио да је покушао тај посао у договору са Ђорђем Петровићем. Ђорђе Петровић је тврдио да се од продаје плаца, која је требала да буде у септембру па до операција са Блером, виђао са Малером често, да се виђао преко 50 пута, да су тако постали блиски, интимни, а када сам ја питао Малера о тој чињеници, Малер ми је одговорио, да га је за све то време видео свега два или три пута и да се Малер њега сетио онда кад се јавио Екштајн.

Оптужени Ђорђе Петровић није признао да му је Бабчец долазио на крају лета 1933 године и да му је доносио писмо од Рајчевића, а међутим Бабчец се на то заклео пред судом. Петровић је имао суочење овде на суду са адвокатом г. Симом Алкалајем па је покушао и овде да наметне г. Алкалају извесне ствари, али га је и г. Алкалај демантовао.

Господо, Ви видите како се он у целој ствари држао, видите како се држао пред судом, како у истрази, да је падао у толике контрадикције, те тиме сам истакао своју кривичну одговорност у овој ствари.

Господо, у једном кривичном процесу није само у питању доказивање. У питању су још и од нарочитог интереса и личности. Господо, не ради се овде о поврату, нити ја хоћу да тврдим да је Ђорђе Петровић чинио раније разне кримене и да је за те кримене бивао осуђиван па да је сада у повратку, већ ради се о животу извесне особе, јер ми по приватном животу ценимо људе. Не дајемо ми оцене о људима и не стварамо суд по томе да ли су осуђивани или нису осуђивани, него ми гледамо какви су они према својим породицама, какви су према осталим грађанима у друштву, какви су према својој земљи односно својој држави. Ми тако људе процењујемо.

Ја нећу да говорим о некаквом интимном животу. То није моје право, ја то не знам, ја ту ствар обилазим, али ја имам права да га осматрам као грађанина у друштву и држави.

Господо, Ви сте саслушали сведока Пекоту који Вам је посведочио да се о Ђорђу Петровићу у Загребу рђаво мислило због оне краће.

По тој истој ствари, по тој краји која се десила, један загребачки лист „Вечер” донео је на уводном месту чланак и то изнео. Нека Ђорђе Петровић докаже да се он од тога бранио и одбранио, а све дотле док то не докаже та ствар стоји против њега, ако ништа друго, стоји да се о њему у Загребу рђаво говори.

Ви имате извештај Управе града Београда у акту бр. 26148/34 у коме се помиње неколико случајева. Ту се каже да је 30 августа 1926 њега била оптужила кривична полиција због крађе из § 223 каз. зак., па је 2 октобра 1928 године био тужен од стране Душана Градојевића због некакве преваре али је та ствар уређена поравнањем. То тврди јавна власт. 28 септембра 1927 године њега је тужио Ладислав Вашонер из Сомбора због преваре у 110.000.— динара али није било довољно доказа. 11 јуна 1929 године њега је тужио државни правобранилац за употребу лажних обвезница, па се и ту некако извукao због недовољних доказа. 22 јуна 1929 године

њега је овдашња власт стражарно спровела у Загреб Судбеном столу јер је тамо тужен за некакву превару. Исто тако је спроведен у окружни суд у Сомбор због друге неке ствари. Он је даље — видите — лице, које често долази у сукоб са законом, али је некако ипак успевао да се у тим стварима или равна или на неки начин извуче.

У самој држави ја сам Вам поменуо његово држање и његово богаћење у своје време, али господо, он је овде тако исто признао то своје држање према сопственој држави, јер је он тамо приликом оног преноса у ствари укајшарио држави таксу од 21.000.— динара. Он је то признао, јер је — каже — хтео да уштеди! Па, господо, те дације којима се све издржава, макар да су тешке, које морају да се плаћају, плаћају се за опште потребе! И видите, да Ђорђе Петровић врши милионске операције за свој рачун али је готов да држави својој ушвиндлује! Видите његов став према осталим грађанима, видите његов став према његовој сопственој земљи! Таква су његова схватања!

Најзад још његово схватање према сопственој држави: он улази у једну операцију по којој треба да се Блерове облигације нерегистроване уведу на нелегалан начин, — то значи да улази у шверцерски посао који на сваки начин штeti наше финансиске и наше опште интересе.

Јер, господо, кад је Ђорђе Петровић такав и према грађанима био, кад је такав према својој држави био, па зашто он не би преварио пок. Стевана Рајчевића и „Асикурациони Генерали“?

Ђорђе Петровић никада сам није делао и не дела! Он
дела у друштву, он чини да се фабрикују фалсификати али
их онда предаје другима да их они употребе као трећа
лица или лица bona fide. Он утире све трагове и за једну
милионску операцију од 38,650.000 прави малу цедуљицу
бледим плајвазом да се и она не пронађе. Кад ја пишем обра-
чун, пишем на целом табаку за 200 динара, а он на малој
цедуљици милионске суме од 38,000.0000.—!

Такав какав је био, наравно, он се свакако није могао окружити боље него овако како се окружио.

Поставља се питање, чиме се у ствари на овом претресу
брани Ђорђе Петровић?

Ђорђе Петровић се брани: прво картом, коју му је 21 маја 1934 године послao Стеван Рајчевић; друго двема мистеријама, и то једна је несталка копија из Јаковљевићевог писма, а друга је убиство а не самоубиство. И најзад хоће да утврди, да смо ми, односно друштво које ја заступам, врбовали два сведока: Екштајна и Хеслајна. Ето у томе је била до сада његова главна одбрана. Ја ћу ту његову одбрану да прокоментарим.

Најпре — ова карта! Пре свега, господо, ја не знам да ли је несумњиво утврђено да је то карта Рајчевићева јер по протоколу вештачења то није јасно, али појимо од тога да је заиста Рајчевићева карта, у којој он њему каже: „Поштовани господине Петровићу.”

Та карта, господо, писана је 1 јануара 1934 године, па је њу неко преправио на 21 мај 1934 године. Под лупом кад се та карта осмотри, јасно се види да је број 2 додат преко броја 1, па да је испало од 1 — 21! Ми можемо то видети, кад је нешто преписано и друго после тога. Друго да је бр. V римско додато римском бр. I што значи јануар месец и најзад да је линија над римским V била додата. Према томе постоји услед овакве преправке основана сумња да је датум на карти фалсификован од некога — ја не знам кога — да је датум преправљен од 1 јануара 1934 на 21 маја 1934 у циљу да се помакне датум самоубиства. Не велим да је то противник у радио. Нисам то казао, али тврдим да је извршена преправка на тој карти, да се датум преправио на један дан пре самоубиства, а зашто нека то суд цени!

Међутим та карта нека је и таква, она уопште не брани Ђорђа Петровића, она га по моме схватању терети. У тој карти се, господо, каже: „Спречен друштвеним пословима нисам могао доћи к вама”.

Па зар ово није доказ да Рајчевић и Петровић међусобом нису имали никаквих друштвених послова? Јер да су имали друштвених послова не би њему писао овај да је спречен друштвеним пословима да код њега дође. Баш тај став доказује да је међу њима било можда нешто друго, неко друго познанство, али не посао Асикурациони Генерали. Или ми хоћемо да тумачимо садржину једнога списка и онда имамо тумачити како пише или нећемо да тумачимо.

А, господо, што се тиче оног његовог позива на то да је њега Рајчевић поздравио, јер пише „са поштовањем”, па, господо, човеку у чијим смо рукама са оним меницама не можемо писати ништа друго, него „са поштовањем и поздравља те” јер нас има у рукама!

Према томе та карта није никаква одбрана за Ђорђа Петровића ни по садржини ни по форми.

Онда се много овде мистифицирало са оном тобоже несталом копијом из Јаковљевићевог писма! На томе је много инсистирала и одбрана а нарочито Ђорђа Петровић.

У писму од 1 априла 1934 године које је упутио своме побратиму Јаковљевићу Рајчевић износи, да су га два несавесна човека упропастила, да прилаже једну копију писма које је послao Дирекцији да она, ако хоће, употреби. Дакле прилаже копију писма које писмо може Дирекција ако хоће да употреби, — каже се у писму да треба жена да добије пензију, и да кад би хтео бити непоштен човек и хтео извучи корист да би могао казати извесне деликатне ствари.

Само ово писмо, а то је ово „Драги побратиме”, по својој садржини утврђује да писмо које је требало да буде упућено Дирекцији, да оно само по себи није штетно Друштву, јер он допушта да то писмо Дирекција употреби.

Међутим копију и писмо Друштву Рајчевић уопште није ни написао ни потписао. Овде је, господо, саслушан г. Сима Алкалај адвокат, у чију исправност — држим — не можемо ни најмање да сумњамо, колико себи верујемо морамо и њему веровати! И Сима Алкалај је овде тврдио да је он са госпођом Рајчевић отворио касу, узео ташну и у својој канцеларији прегледао у присуству гђе Рајчевић и г. Левија сав тај досије те ташне, садржину ташне, да у томе нису учествовали људи из Друштва Асикурациони Генерали, да је све било писано на српском језику, да су они цео тај садржај прочитали и да је он ту нашао два писма Јаковљевићу тј. ово од 1 априла и једно за неку високу личност, али каже, да никаквих копија ту није било. Према томе да није било ни копије коју помиње Рајчевић и од које је он тобоже оригинал требао да пошаље Дирекцији у Трст.

Ово сведочење дао је Сима Алкалај под обећаном заклетвом.

Сима Алкалај је, господо, тачно објаснио овај случај на овај начин. Он је рекао да је сва писма писао Рајчевић 1 априла, јер је још тада имао намеру да се убије. И ово писмо Јаковљевићу написао је 1 априла, а убио се тек 22 маја. У том међувремену имао је свакако намеру да напише то писмо Дирекцији, за које је рекао Јаковљевићу да ће му дати копију. Према томе он то писмо Дирекцији није у међувремену написао. Да је Рајчевић упутио такво писмо Дирекцији између 1 априла и 22 маја, они би сазнали у Трсту у чему је ствар и свакако би дошли овамо да по тој ствари трагају. Међутим Ви сте видели да они нису дошли све до 22 маја.

Уместо — по мишљењу Симе Алкалаја — да напише то писмо Дирекцији, он је променио идеју и написао је своје писмо Државном тужиоцу и ту је изложио што је хтео да изнесе.

На трећем месту сведок Алкалај објашњава да је био уверењен некаквим изразом у томе писму и да је због тога и неко време оклевao да то писмо преда Јаковљевићу. Али он каже, да је ово писмо од 1 априла, а то је оно, на које се позива Ђорђе Петровић и које треба да му тобоже користи, јер се помињу некакве деликатне ствари, да је то писмо преда Јаковљевићу на жељу Др. Аре и ја то подвлачим: на жељу Др. Аре.

Па, господо, ако је ово писмо од 1 априла сматрано као неповољно за Друштво, јер се ове ствари помињу, и ако су Ара и Сима Алкалај неисправни људи, не би дали то писмо Јаковљевићу да га може сутра Ђорђе употребити за своју одбрану! То је најбољи доказ да овде нема ничег скривеног, да Друштво ничега није имало и да је овде по среди просто једно мистифирање и да не постоји ни основно писмо ни копија писма Дирекцији у Трсту.

Сведок г. Сима Алкалај објаснио је зашто је узео ташну, јер је веровао да ту има више фалсификата, имао је оно искуство са Енглеском банком где се говорило о два милиона меница а после се испоставило 26 милиона што је и на ма такође познато. Али када је он у тој ташни нашао св материјал који је очекивао да нађе, онда му даље трагање није било потребно. Према томе ни ова копија на коју се позива Ђорђе Петровић не може ништа нама да користи нити је ње-

но постојање утврђено већ је напротив утврђено њено не- постојање.

Трећа ствар је, којом покушава да се брани Ђорђе Петровић, да је овде тобож неко убиство а не самоубиство, из не знам каквих интереса и разлога. Ја, господо судије, мислим да је допуштено свакоме окривљенику да се брани и дужност је њихова да се бране, али нипошто није њихово право да друге клеветају за злочин кад их зато нису оптужили а имали су могућности за то. Формално ја мислим да та теза не би могла овде да се постави јер није предмет спора ни оптужнице, али та је ствар покренута у одбрани и зато имам и ја права о томе да кажем неколико речи.

Поред свега тога прелазим преко формалне немогућности постављања те тезе и материјално је она апсолутно депласирана. Да се Рајчевић спремао на самоубиство дуже времена то је посведочила његова удова Лина Рајчевић, Јоле Иванишевић, Италофорти и Јаковљевић, а то сведочи и његово писмо од 1 априла и његово посмртно писмо упућено државном тужиоцу. Јасно је да је Рајчевић хтео да се убије и да се он убио. У његовој руци је нађен револвер, што јасно утврђује самоубилачку намеру. Протокол обдукције као јавна исправа тврди да је по среди самоубиство. Једна једина ствар има која није била довољно јасна, то је што је нађен један пројектил, али је вероватно да је Рајчевић прво окинуо да види да ли револвер ради, кроз прозор а другим погодио себе. То је једина могућност а о тој могућности нећемо ни да расправљамо поред постојећег протокола обдукције, сведока и исправа које смо имали у току истраге. Тиме хоћу дакле да кажем да та теза не може постојати ни формално ни материјално.

Затим да би се ослабила теза оптужбе говори се да су тобож „Асикурациони Генерали“ врбовали два сведока, Екштајна и Хеслајна. Екштајн који је био овде испитан као сведок није говорио истину. Тај сведок Екштајн јасно је да није говорио истину. Ја сматрам да је потпуно доказано да је и Екштајн био члан ове групе која се занимала тим нерегистрованим Блером за који су даване као гарантије менице Асикурациони Генерали. И он је дакле у њима. Ви сте имали сведока Фраја који је потврдио да су и њему донели на увид менице Малер и Екштајн. Директор Најберг је сведочио да

је дошао у хотел Палас 12 јануара 1934 године, да му је послужитељ казао да је Екштајн у соби са Најманом или да није хтео да га прими. Када га је Најберг нашао у Академији наука, Екштајн је рекао: „Биле су обавезе, али не гарантно писмо“. И Екштајн је говорио о полицијама и додао овако: „Да Вам отворено кажем ја сам свршио тај посао и „Генерали“ немају више обавеза“. Наглашујем то да је Најберг потврдио да је и Екштајн говорио о полицијама. Екштајн је казао да ће му сутра дан рећи ко је био посредник у томе послу, али пошто је потом говорио са Малером није му хтео то рећи. Кирхмајер, чији сте исказ овде прочитали, као сведок вели да је нашао Најмана и Екштајна у Палас хотелу у јануару 1934 године и да су од њега тражили да им лифтерује нерегистрованога Блера, он им је предлагао да се то обави у Австрији, но они су му тражили да их пошаље у Југославију. Они су му нудили менице Асикурациони Генерали као гаранцију и Кирхмајер каже даље како су му казали „да је та ствар озбиљна и да су његове банке будале ако то не прихвате“. Све је то утврдио Кирхмајер на своме исказу. Најман је рекао да су менице близу, а Екштајн се бојао да овде говори и тражио је Пешту. Сва три дакле сведока и Фрај и Најберг и Кирхмајер утврђују да Екштајн није био обичан посредник него да је и он вршио ове операције и то је још једини члан који није стигао на ову оптуженичку клупу. Прегледајте само исказ Екштајна! Он је заступник неких енглеских фирм штофова а „петља се у „Блера“. Он је тај који налази за то шверцовање Малера. Он је тај који иде код Фраја и показвује му меницу од милион и по динара. Он је тај који учествује на седницама код Ђорђа Петровића, он је тај који тражи од Ђорђа Петровића меницу од 176.000.— динара и новац за ту меницу полаже у Банку као Најманов, па се после шаље под његовим именом. Он је рекао да је по позиву Најмановом ишао у Пешту и каже да је тамо позвао телефоном Најмана у хотел Унгарију, да су се договорили да се таксијем сретну на половини пута како би уштедели у времену. Ту га је Најман позвао да да материјал којим располаже. За то време док су се срели у таксију прошло је два сата за које је он остао у Пешти и затим је отишао у хотел Унгарију. Ствар је јасна: полази за Беч а путује у Пешту на „неутрално земљиште“ — јасна ствар која не треба даљег разлагања!

Даље, код њега полиција налази три листа „Политику“, „Загребачки дневник“ и још један лист који говоре о Рајчевићу и ништа друго. Дакле баш само ти листови! Он признаје да је имао провизију 500.— динара од сваке обвезнице! Он није умео да објасни зашто је бежао од Левија кад му је овај тражио неке информације. Све то јасно демантује Екштајна као веродостојног сведока. Леви је тражио од Екштајна информације, Леви је имао дужност и право на то јер је у питању углед његовога друштва и имовина његовога друштва, а кад је у питању част и углед мого друштва и његова имовина и кад ја могу да користим друштву тражећи те информације, онда ћу ја да питам свакога за кога чујем да их зна, и ако ми ко тражи и новаца ја ћу да му платим зато, не да сведочи криво на суду него да бих могао даље да трагам и спасем се. И кад Ви имате пред собом ова два лица од којих један није у тим операцијама са Блером, који је правни саветник друштва, доктор права и адвокат, а имате на другој страни једнога сведока који ради за провизију и који даје тако сумњиве исказе, онда Вас ја молим изаберите једнога од њих, а ја бирам пре Левија него Екштајна и ја пре верујем Левију него Екштајну.

Што се тиче Хеслајна, Ви сте чули да је то један буди богнама човек који је ишао час лево час десно и покушавао да дође до неке користи, али и ако је без карактера ипак није могао пред судом да каже да су га „Асикурациони Генерали“ платили да нешто сведочи противу оптуженога него су га само испитивали о Малеру и о његовом стању. Најзад шта би он, господо судије, и требао нама поред свих оних доказа за које овде имамо, јер или су ово довољни докази или нису, а ако нису шта ће нам Хеслајн? Према томе цела одбрана Ђорђа Петровића показала се је као неистинита.

Ја сам Вам овде на тај начин оцртао у погледу на Ђорђа Петровића и његово имовно стање и оне операције са Блером у односу са Рајчевићем и протоколисао и имовно стање о чему је Петровић скривао податке, и ону цедуљу бр. 6271 и све његове контрадикције, и његову личност какав је у друштву и држави и како он дела и чиме се брани. Ја мислим да сам тај материјал довољно осмотрисао. Материјал за Ђорђа Петровића, господо судије, много је обилнији али ја нисам могао све да изнесем него сам само подвукao поје-

дине важније ствари а остаје на суду да он сав тај материјал прегледа и процени.

Ја сам Вам, господо, указао само на важне чињенице које се не могу обићи а које стрче и показују, по моме мишљењу, где је лаж. Ђорђе Петровић је починио тешке злочине. Он је те злочине починио у похлепи за новцем. То је оно што је најтеже. Он је нанео огромну моралну и материјалну штету Друштву „Асикурациони Генерали“. И када је овде била удова Стевана Рајчевића, и кад Вам ја казала да у њих не може да погледа јер су они убили њенога мужа, они су тада оборили главе, ћутали и нису реагирали. Ја Вас на то потсећам. Ја сматрам да је Ђорђе Петровић заиста крив и за смрт Стевана Рајчевића. И од овог тренутка ја више с њиме не могу да се бавим. Ја њега остављам правди, да се правда с њиме по закону обрачуна.

Господо судије,

Други оптужени Гershон Мандић је лице, за које сте Ви могли приметити у току извиђања, — које је постепено падало. Он је најпре, до 1918 год. једно 7 до 8 година био аквизитер код друштва Асикурациони Генерали. Ту је том приликом морао свакако да упозна послове тога друштва, круг тих послова и њихову врсту. Потом он постаје чиновник једног мањег осигуравајућег друштва „Риунионе“. Одатле он постаје агент Београдске задруге, а одатле чиновник огласног одељења „Авале“, затим скупљач огласа за једну приватну агенцију „Публицитас“, најзад га видимо како добија ситне зајмове од по 100 и 200 динара од Малера и најпосле да живи у кућanstvu заједно са Исом Мандићем.

Ви видите како се он спушта нагло на ниже. Најзад, да додамо томе да је и то један човек који је дошао из Загреба, који је тамо у једном свом послу дефинитивно крахирао у оним двема нагодбама. Тврди се да је он тамо своје повериоце оштетио за близу 5 милиона динара. То је личнос другог оптуженог, Гershона Мандића. Он је нама покушао овде да претстави своју доброту према покојном Рајчевићу на тај начин, да је он чак Рајчевићу давао и акцепт на меници, то јест да је био за њега главни дужник. Међутим та његова одбрана, да је толико баш излазио у сусрет Стевану Рајчевићу, не би се никако могла сложити са свима оним зеленашким каматама непознатих поверилаца, који су преко

њега зајмили покојном Рајчевићу, не би се могло сложити са оном непознатом Катицом Леви, његовом рођаком и са свима његовим радњама, које су ишли на то да увуку Рајчевића у фалсификате.

Од тих силних његових доброта, које је, како он тврди,чинио Рајчевићу, ја мислим да је Рајчевић и просвирао себи онај куршум кроз главу.

Његове везе са осталим окривљенима апсолутно су утврђене.

Сведок Јелена Томљеновић утврдила је да је он врло често долазио код Ђорђа Петровића и да је тамо он водио пословне разговоре и да је он био на свима пословним састанцима.

Сведок Никола Адлер, онај шофер код Ђорђа Петровића, утврдио је да је он био у врло тесним везама са Ђорђем Петровићем, да се са њим често пута извозио и да су они том приликом пред њим, Адлером, увек избегавали да ма шта разговарају како овај не би ма шта чуо. Тада сведок је утврдио да је Гershон долазио код Ђорђа Петровића сваког јутра и да се задржавао по читава два сата.

Гershон је покушао да нам претстави да је он долазио код Ђорђа Петровића тобож као посредник за продају плаца и непокретног имања.

Међутим то се није утврдило као тачно из ових разлога. Његово посредовање за продају Малеровог плаца држим да је доказано као неосновано, јер смо видели каква је то продаја. Али и ако би и постојала та продаја, она је требала да се деси у септембру 1933 године. Друго, сам Ђорђе Петровић је рекао да у те куповине непокретног имања он код Малера није хтео да улази, да не би своју имовину улагао у другу имовину сем у берзанске спекулације. И најзад, треће, сведок Адлер много доцније је био код Ђорђа Петровића а био је у времену када о продаји није могло бити речи. Према томе није могуће да је Гershон тада због тих ствари долазио код Ђорђа Петровића, него је долазио због других послова, који су овде по среди.

Удова Стевана Рајчевића г-ђа Лија посведочила је да је Гershон врло често долазио код њеног мужа и да је она имала утисак да је Рајчевић пао у руке „зеленаша“. Тако се она изразила.

С друге стране, из признања самог Гершона и осталих доказа Ви сте видели и његове везе са окривљеним Малером. На овај начин Ви видите његов положај у овој групи људи. Поред његове личности, коју сам приказао, видите и везе које су постојале између њега и осталих. У погледу на његово зеленашење у овој ствари, прибављање прекомерних користи, Ви имате прво сведочанство у Рајчевићевом писму. Али Ви имате поред тога и списак Рајчевићевих обавеза, које смо ми поднели у току претреса. Ви имате по том признаницу од 20 јануара 1932 године која се односи на 8.500.— динара камате. Када је њему та признаница показана, он је изјавио: „Видим да ту има нека обавеза, али ја не знам је ли то тачно”, и ако је та признаница писана његовом руком и од њега потписана!

Ви имате другу његову признаницу од 3.500.— динара камате за свега један месец на суму од тридесет хиљада динара. Ви имате поред тога његов потпис на меници од 35.000 динара, на којој се налази још и потпис Ђорђа Петровића па и потпис његове супруге.

На тај начин ми смо утврдили из исправа које потичу од њега, његовом руком писане и потписане, да је он у друштву са осталим уваљивао покојног Рајчевића у дугове. Зашто он није казао Рајчевићу за те повериоце, зашто није казао ко је та Катица Леви?! Зашто је он то прикривао?!

Ви сте видели најзад његову сопствену признаницу на 10.000.— динара по којој је он дужник Стевану Рајчевићу, коју је он потписао али на којој вели да ипак није дужан. Када је упитан од стране суда: па јесте ли дуговали, он одговара: „ја не знам како је до тога дошло”!

Овим смо утврдили и трећу чињеницу да је он заиста прибављао прекомерну корист на рачун покојног Рајчевића и да је он Рајчевића уваљивао у дугове.

Његово знање о меницима и о фалсификату је апсолутно утврђено.

По исказу сведока Ђузепе Левија, Најберга и Симе Алкалаја адвоката, он је њима признао да је видео менице на три милиона, а да је чуо да постоје још менице за седам милиона динара. Будући и он у овој тројки, мислим да има меница више од оних које се налазе пред Вама као корпора деликти.

Када је Рајчевић, вели, њега молио да оде Малеру и да замоли он Малера да Малер не каже инспекторима друштва ништа о оној меници, дакле да то затаји, он је, вели, Рајчевића питао зашто Рајчевић издаје менице без дозволе централе. Овом својом изјавом, овим признањем Гершон је у ствари признао да је он знао, да Рајчевић не може издавати менице. Он је знао да је Рајчевић издавао менице противно закону и он је ипак помогао да се сакрије фалсификат.

Најберг је човек од 75 година, никада до данас није осуђиван, дугогодишњи је чиновник Асикурационих Генерала и не видим разлога да му се не верује. Исто то важи и за сведоке Левија и Симу Алкалаја. Тим изјавама утврђено је и његово знање о фалсификату. Али он је отишао и даље. Он је извршио према друштву једну врсту уцене. По исказу сведока Најберга Гершон је звао телефоном Најберга ван канцеларије и рекао Најбергу да он зна ствари о Блеру и о меницима и да жели да прокаже ствар, али за то тражи извесну награду. Том приликом је рекао да менице има не господин М., него господин П., мислећи на Ђорђа Петровића.

Више пута потом он је питао Најберга да ли је дошао кога извештај из Трста у коме би се одобрио његов тражени хонорар, па је тражио да му Најберг то извеште достави не под именом него под именом Розенберг. Све је то Најберг казао и њему у лице на суочењу. Али Најберг није ту био усамљен сведок. Ту исту чињеницу сведочио је и Голдштајн на спису који је овде прочитан, јер тај сведок због болести није могао доћи, а он је био на телефону када се јавио Гершон. Гершон је тада звао Најберга. Одмах после тога непосредно Најберг је испричао Голдштајну да је Гершон тражио награду. На суочењу између Голдштајна и Гершона код истражне власти Голдштајн је остао при своме исказу, а Гершон је попустио, јер је рекао: „Ја сам говорио тада на телефону са Најбергом и Голдштајном, али се сада не сећам тога разговора”.

Овим смо утврдили непосредним доказима, исказима сведока, да је он знао о тим стварима и да је он то друштво „Асикурациони Генерали” у своје време уцењивао.

Поред свих тих ствари постоји његово директно сачушће у целој овој малверзацији.

Док је Ђорђа Петровића одала она несрећна цедуља бр. 6271 дотле су Гершона одали менични бланкети. Ви све овде саслушали сведока Ивана Огњановића који је рекао да је код њега Гершон купио 20 меничних бланкета за износ 30 милиона динара. То су господо они бланкети које је Рајчевић доцније испоставио за април 1934 године, 20 меница по милион и пет стотина хиљада динара. Само за те бланкете Гершон је платио 35.200.— динара.

И кад је он те бланкете куповао код тога бакалина, он је томе бакалину казао да те бланкете купује „за Борски рудник”. Код суочавања са тим бакалином овде, он је онда казао на суочењу: „Нисам рекао за Борски рудник, него за рудник!”, али је сведок остао при свом казивању и на суочењу у истрази и исказу на суду и на суочењу пред судом, да је Гершон тада заиста казао да бланкете купује за Борски рудник, а не за рудник.

Кад сте Ви упитали Борски рудник, Ви сте од Борског рудника добили извештај, да тај рудник уопште не познаје Гершона и да с њиме ништа није пословао.

Знајући да је Стеван Рајчевић био члан некаквог одбора у руднику „Монте Промина” у Далмацији, Гершон се ве-позива на израз „рудник”, не би ли на тај начин показао ве-ртоватним, да је преко њега пок. Рајчевић куповао те бланкете тобож за „Монте Промина”. Међутим и „Монте Промина” послала је извештај суду у коме јавља да Рајчевић никада није био овлашћен да купује меничне бланкете за тај рудник и да он никада ништа за то друштво није пословао.

Најзад зашто би „Монте Промина” уопште куповала менице у Београду, кад тих меница има и у Сплиту као врло великим и бановинском месту!

У истрази Гершон је казао, како је тобож њему Рајчевић рекао да он те бланкете за „Монте Промина” купује за то, да би се њима послужили купци угља тј. они који од „Монте Промине” узимајући угаљ на кредит.

Међутим кад је њему истражни судија показао да је нелогично да једно друштво, које продаје угља, поред тога купује за 35.000.— меничне бланкете и тим својим дужницима поред угља још да да и меничне бланкете, Гершон на то није знао да одговори и остао је збуњен.

Кад је напослетку Гершон у истрази упитан: „Па ви испричасте на својим саслушањима цело ваше житије, све оне ситне услуге Рајчевићу, зашто никада ништа не рекосте о овим бланкетима, који су важна ствар?” — Гершон је нашао за умесно да тада одговори: „Па није ме о томе нико питао!” То је био његов тобожњи разлог што није говорио о овим меничним бланкетима, јер га није нико питао, као да га је за све оне друге ситнурије неко у истрази питао!

Што је најважније, то је да је апсолутно утврђено, да је он ових 20 бланкета на по милион и по динара купио од оног бакалина 9 септембра 1933 године, а Рајчевић у свом списку, тврди, да је менице те издао 11 септембра 1933 године. Према томе Рајчевић те бланкете није ни имао пре 9 септембра, он те менице није ни испоставио пре 9 септембра, и то најбоље показује да су све оне тврђе Ђорђа Петровића апсолутно нетачне да су се тобож операције десиле 4 априла, 9 маја, 24 маја и почетком јуна, јер тада менице нису ни биле испостављене. Гершонова је одбрана пре-ма томе и у том погледу лажна.

Ту лажност његову доказује до комичности још једна ствар, односно још једна његова изјава.

Кад су они по несрећи у јуну месецу били пуштени из истражног затвора, — можда је тако стање доказа онда било — они су ту прилику искористили да се договоре о начину своје одбране. И они су тада, господо, у том договору доконали да је најбоље да се бране „протоколацијом” и „Службеним новинама”. Тако је дошло до тога да је и сам Гершон тврдио, како је Рајчевић и њему показивао „протоколацију” и „Службене новине”. Па господо, ако је Рајчевић морао да показује протоколацију Ђорђу Петровићу, зашто је он имао потребе да убеђује Гершона том „протоколацијом”, кад у тим пословима Гершон, каже, да није ништа имао!

То позивање на једну аргументацију која се њега апсолутно не тиче, показало је да је у погледу на одбрану протоколацијом апсолутно договор међу оптуженима.

Ти менични бланкети о којима сам говорио, доказују директно саучешће Гершона у овим малверзацијама, али по-ред њих има још једна ствар која доказује његово директно учешће, тј. што је он предузео једну акцију лично, непосредно. Он је отишао код оптуженог Малера у радњу и он је мо-

лио Малера да пред инспекторима „Асикурациони Генерали” прикрије право стање и да о меницама ништа не говори.

То је, господо, директно сачешће; он је ту чињеницу признао и та је чињеница доказана.

Ако уважите је то да постоји доказно средство између њега и Исе Мандића, и ако се сетите да се код Исе нашла меница од пола милиона динара, онда ће Вам свима бити потпуно јасно, да та меница од пола милиона динара није ништа друго него Гершонова провизија у овом послу, у коме делимично учествује и Иса Мандић као треће лице, које је лице тобож „бона фиде”.

Најзад постоји неколико фрапантиних момената који илуструју лажну одбрану Гершонову. Гершон је тврдио да је он долазио с Рајчевићем код Катице Леви, па је она дала 150.000.— динара. Међутим Катица Леви је пред судом изјавила да Рајчевића уопште није познавала! Гершон је знас за презадуженост Рајчевићеву, а ипак је саветовао своме посинку Иси да томе Рајчевићу да 470.000.— динара, и то на меницу, и ако је знао да је та меница лажна! Он је причао раније да не зна да Рајчевић несме да потписује менице; међутим после је рекао да је он питао Рајчевића зашто издаје менице кад је то противно правилима Асикурациони Генерали. Он види да се Рајчевић лично задужује и даје акцепте „Асикурациони Генерали” за своје личне дугове и њему тобож то све није сумњиво.

Исто тако је неистина да је њему Рајчевић дао оних 35.200.— динара да купи оне бланкете, јер је утврђено да Рајчевић, тада у септембру месецу 1933 године, ни гроша није имао! Најзад зашто би Рајчевић њега слао да купује бланкете кад он има свога момка или чиновника за то, и кад сте имали прилику да видите да је он у једној другој прилици послао момка да купи бланкет за 350.000.—!

Ако су услуге Гершонове према Рајчевићу биле неизмерне, онда би за то била мала плата она провизија од 400.— динара од меничних бланкета. То је ствар која се даје по служитељу а не пријатељу који нас је много задужио. Он је тврдио у истрази да за оних 80.000.— дни. које је накнадно требао тобож да да Иса Мандић, да он о томе ништа не зна и да то није било преко њега. Међутим на претресу је покушао да тај исказ поправи не би ли прикрио Ису.

А да писмо Рајчевићево њега веома терети, видeli сте из садржаја тога писма.

Из свега овога произлази јасно, непосредним доказима утврђено, да је Гершон саучесник у прављењу лажних меница, да је он у томе погледу не само подстрекач према Рајчевићу, него куповином бланкета још и помагач, а помагач и оном радњом код Малера у затајивању. Према томе је његова кривична одговорност апсолутно доказана.

Он је, истина, радио за мање него остали, за један одрођени део од оних 500.000.—; вероватно да је то конвенирало његовом стању, али је он овако радио као што сам изнео.

Иса и Катица Мандић, који су у близком сродству са Гершоном, налазе се — као што видите — у овом кругу, у кругу ових личности. Они веле да су у септембру 1932 године дали Рајчевићу 220.000.— динара од свога ноца који су имали код Занатске банке, на 6 меница у износу од 280.000.— динара. Они признају златну клаузулу и признају да је уговорено отплаћивање по 6.000.— динара месечно. Признају дакле све оно што тврди Рајчевићево писмо. Неистина је само у томе да су они дали више од 140.000 динара, да су после дали још 80.000 динара и да су у априлу 1934 године дали 150.000 динара.

По уверењу Занатске банке, које су баш они поднели — ја бих Вас молио да на овај обрачун обратите пажњу — по уверењу те банке Катица је уложила 24 августа 1931 год. 220.480.— дин. код Занатске банке. Подигла је 22 септембра 1931 год., дакле месец дана после тога, 200.000.— динара. Остало је 22.480.— дин. Онда је даље уплаћивала, па је 23. јуна 1932 достигла суму од 156.828 дин., а по том постепенс узимала све до 1. јуна 1933 год., и тако изузела целу суму.

Ви видите, како се њен улог кретао, а они су у истрази тврдили да су они позајмице Рајчевићу учинили од тога новца код Занатске банке. Та је одбрана лажна јер у септембру 1932 године они нису могли изузети 220.000.— динара са књижице пошто толико није ни било на тој књижици, него је било мање од 156.000.— динара.

Ако су они, господо, у септембру 1932 год. изузели 156.000.— дин. — како они кажу — онда нису могли после

тога дати још 80.000.— дин. просто зато јер то нису имали! Још мање су могли у априлу 1933 год. да даду 150.000.— дин., кад више ништа нису имали.

Ако су они имали 220.480.— дин. онда нису могли да даду Рајчевићу 470.000.— дин. сем ако су од 24 августа 1931 год. па до априла 1933 год., а то је за непуне две године, од ових 220.000.— неким волшебним начином направили 470.000 динара!

Тaj начин увећања капитала за тако кратко време нама није познат уопште, али он овде није ни доказан. Осим тога треба уважити свакако да су они морали од нечега и да живе за то време!

Дакле Ви видите да када су они тврдили да су чинили позајмице Рајчевићу од свога улога код Занатске банке, да они то нису могли према овом уверењу учинити. Они су на претресу износили тобож неку другу своју имовину и то се сетили да учине на претресу, дакле тек онда кад овај њихов рачун већ више није штимовао. То је несумњиво лажна одбрана. Иса није раније говорио, већ тек 15 октобра 1934 на своме саслушању на спису бр. 211, није раније говорио да му је Гершон казао да Рајчевић узима зајам за Асикурациони Генерали, него је то тек казао 15 октобра. Њему ништа није било сумњиво да „Асикурациони Генерали” зајме од њега пола милиона динара, од њега малог оптичара из Пашићеве улице чија цела радња не вреди ни колико онај лифт у палати „Асикурациони Генерали” на Теразијама! И ти „Асикурациони Генерали” за које сам ја показао који су, који у свету имају 85 филијала у највећим светским центрима и 155 палата од којих само 8 у Југославији, долазе да зајме пола милиона динара код Исе оптичара из Пашићеве улице! И он се нашао побуђен да каже како је и он веровао у „протоколацију” без даљих информација. Исповртели људи ту протоколацију и стално се бране помоћу те протоколације па квит! Тако се ето и Иса брани том протоколацијом!

Господо судије, и ова је чињеница врло интересантна. Док је он у истрази тврдио да је 80.000 динара — то су оних доцнијих 80.000 динара — дао преко Гершона Мандића Стевану Рајчевићу, Гершон је тада тврдио да он о томе ништа не зна! А сада на претресу Иса је рекао да тих 80.000 није дао преко Гершона него лично Рајчевићу; хтео је да покрије

Гершона и вели да за тих 80.000 Гершон није знао. Међутим, Гершон Мандић на претресу мења свој исказ и каже да је он за то знао! Ствар је очигледна!

Лаж је да су у септембру месецу 1932 године дали оних 220.000 динара јер се из менице Ђорђа Петровића од 35.000 динара види да је и Петровић био тај непознати поверилац. Немогуће је да Иса Мандић, мали оптичар из Београда кредитира „Асикурационе Генерале” и при томе још на један рок од четири године, онај исти Иса који каже да никада више никоме никакве позајмице није чинио. Друштво њему, по његовом исказу, даје и менице и гарантно писмо и по тој логици друштво је код њега и дужник и јемац за самога себе. И њему ни то ништа није сумњиво! — Он тврди да је поред жениног новца дао и свој па ипак као трговац није ништа кроз књиге спровео. У истрази је тврдио да је и 220 хиљада и 150.000 дао преко Гершона. Сада је на претресу то порекао и каже да је њему долазио сам Рајчевић и да је дао директно Рајчевићу. Када је упитан како сада говори овако а у истрази је говорио онако, он одговара да се је сада сетио иако је оно време било много ближе догађају него ово сада. Међутим није истина да је Рајчевић долазио код њега у радњу, него је Гершон примао отплате од по 6.000 динара од Рајчевића, и ја сам погрешио што Вам нисам поднео још две Гершонове признанице које сам имао, али сам сматрао за потребно да их подносим крај оволових доказа.

Даље је карактеристично и ово. Док је Ђорђе Петровић тврдио да је меницу од 500.000 динара дао Иси јуна месеца 1933 год., јер је он сам тобож од Рајчевића добио тек 26 маја те године, дотле је Иса тврдио — и то је врло важно — да је ту меницу добио у априлу 1933 године! Значи да ју је добио и пре него што је Петровић добио ту меницу од Рајчевића! То је лажна одбрана, више него очигледна.

Док је Гершон Мандић тврдио да је Рајчевић пливао у дуговима и да је он њему давао своје сопствене акцепте, ми би требали да верујемо да тај Гершон Мандић, који живи у заједници са Иском, коме је Иса посинак, да ће он натеривати Ису да стави све што има у руке Рајчевићу без икакве имовине, на просту меницу без икакве залоге, томе истоме Рајчевићу који ни за 30.000 динара не вреди без акцепта Гершоновог!

Свакако, господо судије, оптужени имају право да се бране или немају права да сматрају да смо ми глупаци.

Из свих ових чињеница произлази да су они знали за лажност ових меница и знајући за ту лажност употребили те менице у циљу користољубља, т.ј. да за 140.000 прибаве себи и Гершону 500.000 динара. Они су то знали несумњиво па су ипак тражили забрану и платни налог. — Они се бране да та меница није у списку Рајчевићевом. Што та меница није у списку Рајчевићевом то је зато што она није дата Ђорђу Петровићу, јер је оно списак меница дат Ђорђу Петровићу, него је она дата Гершону Мандићу од непознатог повериоца. И тако се та ствар објашњава.

Господо судије, да резимирам. Одбацију све што би могло бити сумњиво, одбацију све оно што није толико фрапантно да боде и задржају се само на основним доказима да Вам дам те главне чајбитнијеоказе који утврђују кривицу Ђорђа Петровића, Гершона и Исе Мандића, као и Катице Мандић.

Код Ђорђа Петровића постоји: прво, неоспорно Рајчевићево писмо чија је аутентичност доказана као и његова садржина; друго, апсолутна немогућност оних операција са Блером између Рајчевића и Ђорђа Петровића; треће, апсолутно знање и информисање о раду Друштва, о опсегу пуномоћија Рајчевићевог итд.; четврто, с тим у вези утврђена лажна одбрана са протоколацијом Рајчевићевом; пето, нема ни једне противвредности од стране Петровића Рајчевићу за дате менице јер је доказана Петровићева немаштина; шесто, утврђено је да је Ђорђе Петровић био поверилац по ситним меницима; седмо, Петровићева цедуља бр. 6721 као корпус деликти; осмо, пронађене претресом менице као корпус деликти; девето, утврђење несумњивим исказом сведока лажне одбране Петровићеве; и десето, његова прошлост. Све су то јасни докази за кривицу окривљенога Петровића.

Код Гершона Мандића: учешће на пословним седницама и веза са осталим окривљеним у томе зеленашком раду, за доказ чега служе признанице, Рајчевићево писмо и увљивање Рајчевића у дугове. Даље, знање и познавање рада друштва те је и он био саучесник у раду на издавању меница о чему служе и искази сведока Левија и Голдштајна. Даље, његово тражење награде за проказивање меница „Асикура-

ционим Генералима” што тврде Најберг и Голдштајн. Даље, његова интервенција код Малера да затаји менице. Даље је доказ о његовој кривици она куповина меничних бланкета за 30.000 динара што се слаже са списком пок. Рајчевића, и његова лажна одбрана о томе као и исказ сведока Огњановића који утврђује ту лажну одбрану.

У погледу на Ису Мандића доказ је: његова веза са Гершоном Мандићем и знање о фалсификату. С тим у вези бескрајно лажна одбрана у многим тачкама која апсолутно указује на кримен.

То су битни докази и аргументи о којима сам ја овде говорио.

Господо судије, ја ћу за два минута бити готов. Државни тужилац оптужујући Ђорђа Петровића и Гершона Мандића само за фалсификат био је преblah са том квалификацијом и ако је ова као квалификација потпуно тачна. Данас више није спорно да се убиство може извршити и моралним тортурама, није више спорно да постоје такве моралне тортуре које су у стању да проузрокују код једног человека такво стање да изврши самоубиство. Зато сам ја јуче и казао у току свога говора да је то самоубиство извршено под оним фалсификатима и они треба да буду захвални државном тужиоцу што им није ставио на терет и ту ствар него их је од те инкриминације поштедео. Казна за фалсификат била би преблага за она тешка недела која су они починили. Ми смо Вам доказали фалсификат начињењем и употребом лажних меница, доказали смо кривичну одговорност њихових учинилаца њиховим признањем, сведочењем сведока, њиховим лажним одбранама, њиховим исправама и осталим доказима. Зато је оптужница и била оправдана као и наш приватно-правни захтев који је у томе: да „Асикурациони Генерали” нису обавезни ни одговорни по овим фалсификованим меницима и молимо суд да нас заштити од ове силне штете, која нам је тим фалсификатима учињена. Па пошто је приватно-правни захтев начисто изведен, молимо суд да у својој пресуди донесе одлуку по оним нашим приватно-правним тражењима које смо у нашем акту изнели.

Садржај

	Страна
I О МИТУ („Наничка Афера“)	
1. одбрана	13
2. ревизија	81
II О КРИВОКЛЕТСТВУ	
1. одбрана	105
2. ревизија	137
III О ФАЛСИФИКАТУ (Асикурациони Генерали)	
1. оштукажба	159

Изв. д.
35566

